

Suomi: läntinen Pohjoismaa vai pohjoismainen länsimaa?

Pohjoismainen turvallisuusrakennelma suomalaisessa turvallisuusnarratiivissa vuosina 1995-2012

Petteri Paulaharju
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2016

Tiivistelmä

Suomi: läntinen Pohjoismaa vai pohjoismainen länsimaa?

Pohjoismainen turvallisuusrakennelma suomalaisessa turvallisuuskäsitteissä vuosina 1995-2012

Petteri Paulaharju
Pro gradu –tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän
Ohjaaja: Pekka Korhonen
Elokuu 2016
Sivumäärä: 106

Suomi on koko itsenäisyytensä ajan luokiteltu enemmän tai vähemmän osaksi Pohjoismaita. Samalla se kuuluu Pohjoismaiden kollektiivisesti muodostamaan turvallisuusrakennelmaan, jota on ajoittain pyritty hahmottamaan hyvinkin kiinteäksi kokonaisuudeksi. Kylmän sodan päättymisen jälkeen ja Suomen liittyttyä Euroopan unioniin, Suomi siirtyi virallisesti läntiseen viitekehykseen, johon se on aina halunnut kokea kuuluvansa. Samalla maan pohjoismainen identiteetti jäi enemmänkin taustavoimaksi eurooppalaistumisen alla. Tämän Suomen pohjoismaisen identiteetin roolin merkitystä pohdiskelen tutkimuksessani käyttäen aineistonani Suomen valtioneuvoston vuosina 1995-2012 julkaisemia turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja.

Hyödynnän tutkimuksessani David Campbellin teoriaa turvallisuudesta valtion identiteetin rakennuspalikkana, geopolitiikan määritelmiä poliittisen identiteetin rajojen muodostuksessa sekä Maureen Whitebrookin teoriaa poliittisen identiteetin rakentumisesta eri toimijoiden vuorovaikutusten kautta. Nämä lähtökohdat tukevat hypoteesiani pohjoismaisen turvallisuusrakennelman muodostumisesta suomalaisessa turvallisuuskäsitteessä laajemman läntisen kokonaisuuden turvallisuudessa tapahtuneiden muutosten mukaisesti. Pohjoismaat ei siis pysytele muuttumattomana käsitteenä, vaan siihen kohdistuu monenlaisia paineita ja muutoksia ulkoisten vaikutusten kautta.

Metodini pohjautuu narratiiviseen aineiston tulkintaan, joka kvalitatiiviselta olemukseltaan pyrkii tutkimuksessani löytämään Suomen pohjoismaisen identiteetin narratiivin punaisen langan. Tämä luo myös kuvaa pohjoismaisuudesta suomalaisessa turvallisuuskäsitteessä, mikä vahvistaa hypoteesiani pohjoismaisen turvallisuusrakennelman muutoksesta suhteessa ulkoisiin vaikuttimiin ja toimijoihin. Päädyn tutkimuksessani päätelmään, että Suomi korostaa pohjoismaista identiteettiään lähialueen sotilaallisesti ja turvallisuuspoliittisesti epävarmojen kausien ja tapahtumien johdosta. Tämä myös johtaa siihen, että Pohjoismaita pyritään käsitteellisesti vahvistamaan itsenäisempänä ja riippumattomana kokonaisuutena, joka pyrkii pysymään erossa laajemmista vastakkainasetteluista.

Avainkäsitteet: turvallisuus, pohjoismainen turvallisuusrakennelma, narratiivinen identiteetti, geopolitiikka, Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka, Suomen turvallisuusasema

Sisällysluettelo

Johdanto.....	2
1. Valtion identiteetin rajaaminen	6
1.1. Identiteetti	6
1.2. Identiteetti ja turvallisuus.....	8
1.3. Geopoliittinen identiteetti	9
1.4. Identiteetin narratiivinen tulkinta.....	12
2. Pohjoismaisen turvallisuuden historiallinen viitekehys	17
2.1. Pohjoismaiden turvallisuuspolitiikka 1900-luvulla	18
3. Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot	23
3.1. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 1995	24
3.1.1. Pohjoismaat, Baltia ja Venäjä.....	26
3.1.2. Pohjoismaisen turvallisuusrakennelman integroiminen länteen.....	29
3.2. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 1997	34
3.2.1. Suomen lähialueen kehitys	35
3.2.2. Pohjolasta Pohjois-Euroopaksi	40
3.3. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2001	42
3.3.1. Suomi aktiivisena kansainvälisenä toimijana Pohjois-Euroopassa	42
3.3.2. Venäjän peilaaminen uuteen pohjoiseurooppalaiseen ulottuvuuteen.....	48
3.3.3. Pohjois-Euroopan geopoliittinen muutos	50
3.4. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004	52
3.4.1. Lähialue ja Pohjoismaiden Baltia-projektin päättyminen	56
3.4.2. Pohjoismaat-käsitteen välineellistyminen turvallisuuden narratiivissa.....	60
3.5. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2009	64
3.5.1. Nato ja Pohjoismaat uuden turvallisuuspoliittisen tilanteen kynnyksellä	64
3.5.2. Pohjoismaisen identiteetin comeback.....	67
3.5.3. Pohjoinen ulottuvuus ja Pohjoismaiden uudelleenmäärittäminen	70
3.6. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2012	77
3.6.1. NORDEFECO.....	79
3.6.2. Pohjoismaiden solidaarisuusjulistus ja puolustusyhteistyö	81
3.6.3. Venäjän lisääntyvä arvaamattomuus	85
3.6.4. Pohjoismainen turvallisuusrakennelma	86

4. Johtopäätökset	91
Tutkimusaineisto	95
Lähdeluettelo	96

"Ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tahdo tulla, olkaamme siis suomalaisia." -
Adolf Ivar Arvidsson, suomalainen politiikan journalisti

Johdanto

Vuonna 1935 Suomen silloinen pääministeri T.M. Kivimäki ilmoitti eduskunnassa budjettikeskustelun yhteydessä hallituksensa ulkopoliittiseksi tavoitteeksi työskentelyn “yhteistoiminnan aikaansaamiseksi Suomen ja Skandinavian maiden välille pohjoismaisen yhteisen puolueettomuuden turvaamista varten” (Hentilä, Krötzl & Pulma 2002, 261). Vaikka tämä Suomen hallituksen yksipuolinen julistus jäi lähinnä symboliseksi eleeksi (Hentilä ym. 2002, 261), se kuitenkin antoi taustoittavan vihjauksen Suomen tulevasta suuntautumisesta pohjoismaisessa turvallisuusrakennelmassa. Yli 70 vuoden päästä tästä, 5. huhtikuuta vuonna 2011, Pohjoismaiden ulkoministerit pääsivät yhteisymmärrykseen maita koskevasta solidaarisuusjulistuksesta, jonka mukaan muut Pohjoismaat sitoutuvat avunantoon mahdollisen hyökkäyksen kohteeksi joutunutta Pohjoismaata kohtaan. Solidaarisuusjulistuksesta tuli Suomen vuoden 2012 turvallisuuspoliittisessa linjassa kollektiivista pohjoismaista puolustusyhteistyötä kiteyttävä elementti.

Solidaarisuusjulistuksen jälkeen Suomen pohjoismaiseen kokonaisuuteen painottuvaan turvallisuuteen liittyvä suomalainen julkinen keskustelu on pyörinyt lähinnä Suomen ja Ruotsin välisen puolustusyhteistyön lähentymisen ympärillä. Tämä julkinen lähentyminen johtuu pääasiassa siitä, että Suomi ja Ruotsi ovat ainoat Pohjoismaat, jotka eivät kuulu Nato-sotilasliittoumaan. Tätä siivittää myös pohjoismaainen turvallisuusidentiteetti, joka on enemmän tai vähemmän muovannut Pohjoismaiden yhteistä turvallisuusrakennelmaa. Tässä tapauksessa ei voida myöskään sivuuttaa Suomen ja Ruotsin yhteistä ja läheistä historiaa. Kyseistä suuntautumista jatkettiin myös myöhemmin tänä vuonna julkaistussa selonteossa, joka ei luonteeltaan muuttanut pohjoismaisen yhteistyön, ja erityisesti Ruotsin kanssa tehdyn yhteistyön, painotusta. Asiaa ei kuitenkaan selostettu sen enempää luultavasti selonteon tavoitellun hyvin tiivistetyn sisällön takia.

Suomen rooli tässä pohjoismaisessa turvallisuusrakennelmassa on ollut tietyllä tavalla poikkeuksellinen koko maan itsenäisyyden ajan, mikä varsinkin heijastuu Suomen asemaan Neuvostoliiton, ja sittemmin Venäjän länsinaapurina. Toisen maailmansodan ja kylmän sodan aikana tämä asema kiteytyi vahvasti käsitykseen, jossa Suomea pidettiin idän ja lännen välisenä raja-alueena - toisin sanottuna Suomi ei virallisesti nähnyt kuuluvansa selkeästi kumpaankaan viiteryhmään, vaikka se aika ajoin antoi viitteitä halusta kuulua länteen. Pohjoismaiden osalta Suomen väitettiin jopa toimineen

eräänlaisena länsimaiden puolustuksellisenä hälytyskellona, varsinkin Ruotsin näkökulmasta katsottuna (esim. Koskimies 2010).

Kylmän sodan päätyttyä Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittu YYA-sopimus ei enää estänyt maan vahvempaa integroitumista länteen, mikä kulminoitui vuonna 1995 Suomen EU-jäsenyyteen. Tämä aloitti Suomen aseoitumisen osaksi läntistä turvallisuuskokonaisuutta. Samana vuonna Suomen valtioneuvosto julkaisi myös ensimmäisen Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittista linjaa käsittelevän selonteon. Selontekoja on julkaistu vuodesta 1995 lähtien seitsemän kappaletta, viimeisin on vuodelta 2016. Tuorein selonteko eroaa sisällöltään aiemmista siinä mielessä, että se on nimeltään Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko, joten siitä on eroteltu kokonaan puolustuspoliittisen osuuden selostus. Koska vuoden 2016 selonteko ilmestyi aikana, jolloin olin jo ehtinyt rajata tutkimukseni aiempiin kuuteen selontekoon, jätän sen tästä dokumentista kokonaan pois. Otan vuoden 2016 selonteon kuitenkin esille loppupäätelmissäni luodakseni hieman kontrastia sen ja aiempien selontekojen välille.

Pohjoismaat ovat selonteissa pääpiirteittäin toissijaisessa asemassa. Tämä johtuu osaltaan siitä, että Suomi asetti EU-jäsenyyden turvallisuuspoliittiseen integroitumiseen paljon arvoa maan pyrkiessä sisäistämään itsensä läheisemmin läntiseen turvallisuusrakennelmaan. Kuitenkin pohjoismainen turvallisuuskonsepti pysyy jokaisessa selonteossa mukana Suomen aseoitumisessa omaan turvallisuuspoliittiseen sijaintiinsa nähden. Tämä voidaan omalta osaltaan rinnastaa selontekojen kuvauksiin Venäjän asemasta Suomen itänaapurina, minkä otankin huomioon analyysissäni. Pohjoismaiden viiteryhmään liittyvä selostus ei suinkaan ole yksipuolista ja samankaltaista jokaisessa selonteossa. Esimerkiksi vuoden 2012 selonteossa pohjoismaista turvallisuusnäkökulmaa painotetaan hyvinkin paljon enemmän kuin sitä aiemmissa vastaavissa dokumenteissa. Tämäkin kiteytyy moneen tekijään, joita tulen käsittelemään kattavammin tuonnempana.

EU-jäsenyyden kautta Suomea pyrittiin tietoisesti sijoittamaan kauemmas entisestä kylmän sodan asetelmasta, jotta profiloituminen lännen ja idän välisenä harmaana alueena ei jättäisi Suomea syrjään lännen (ja Euroopan) turvallisuuspoliittisesta integraatiosta. Tutkimukseni aikana olen huomannut, että turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen linjaukset pohjautuvat hyvin merkittävästi läntisten turvallisuustekijöiden luomiin mahdollisuuksiin yhteistyön kehittämisestä, mikä tulee ilmi lähinnä selontekojen

turvallisuuspoliittista ympäristöä kuvaavissa osioissa. Pohjoismainen yhteistyö vaikuttaa selontekojen mukaan olevan tämän länsimaistumisen peruskivi, jonka avulla Suomi pystyy ponnistamaan laajempaan viitekehykseen. Samalla Suomen oma pohjoismainen identiteetti on pyrkinyt sopeutumaan laajoihin turvallisuus- ja geopoliittisiin muutoksiin. Näin ollen tutkimuskysymykseni on: Miten Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa Suomen turvallisuuspoliittista identiteettiä määritetään pohjoismaisen viitekehyksen kautta muihin turvallisuustoimijoihin?

Tutkimuskysymykseen vastatakseni, käsitän tutkimuksessani Suomen eräänlaisena yksilöllisenä olemuksena tai elävänä olentona, joka on vuorovaikutuksessa muiden toimijoiden kanssa. Suomi toimii siis päähenkilönä omassa tarinassaan, joka tässä tekstissä vastaa aineistona toimivia selontekoja. Kyseinen käsitteellistäminen sopii parhaiten tutkimuksen narratiiviseen luonteeseen, joka painottuu tarkastelemaan selontekojen kerrontaa ja siinä tapahtuvia muutoksia kronologisesti. Samalla rinnastan yksittäisten selontekojen aikaista tutkijakeskustelua analysointini tueksi, mikä tuo tieteellisen kehyksen osaksi selontekojen tuottamaa kuvaa Suomen tarinasta.

Maantieteellisesti Suomea pidetään osana Pohjoismaita, mutta turvallisuuspoliittisesti asia ei ole aina ollut näin yksioikoinen. Suomi liittyi Pohjoismaiden neuvostoon¹ vuonna 1955, vasta neljä vuotta sen perustamisen jälkeen, ja Suomen osalta liittymisilmoitukseen liitettiin varauma, jonka mukaan Suomi ei tulisi neuvostossa osallistumaan turvallisuuspoliittisten kysymysten käsittelyyn YYA-sopimuksen puitteiden takia (Jakobson 208, 1987). Pohjoismaat turvallisuusrakennelmana on häilyvässä kokonaisuutena liitetty vahvasti läntiseen turvallisuuskeskusteluun sotilaallisesti vakaana käsitteenä, jossa korostetaan YK-painotteisia arvoja. Suomen osalta pohjoismaiset arvot muodostuivat 1900-luvun kuluessa lähes itsestäänselvyyksiksi Suomen turvallisuuteen pohjautuvan identiteetin muodostumisessa. Tutkielmassani pyrin tarkastelemaan, miten nämä itsestäänselvytykset pohjaavat Suomen turvallisuuspoliittista linjaa selonteoissa. Tämä siis tarkoittaa sitä, että en analyysissäni tarkastele Pohjoismaat-käsitystä sen maantieteellisen

¹ Pohjoismaiden neuvosto perustettiin vuonna 1952 Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan toimesta. Neuvosto perustettiin Pohjoian maiden välisen parlamentaarisen yhteistyön tiivistämiseksi sillä periaatteella, että "Pohjoissa olisi hyvä asua, elää ja työskennellä". (norden.org, Pohjoismaiden neuvoston esittely)

näkökulman puitteissa, vaan pyrin hahmottamaan miten selonteoissa luodaan kuvaa pohjoismaisesta turvallisuusrakennelmasta, johon Suomi näkee itsensä kuuluvan.

Aiemmin jo mainitsinkin turvallisuusidentiteettikäsitteen, mikä viittaa identiteettiteorian käyttöön laajemmin tässä tutkimuksessa. Otankin analyysissäni vahvasti huomioon Suomen omaan identiteettiin suhteutetut *toiseudet*, jotka voidaan tulkita joko vaarallisiksi tai vaarattomiksi identiteetin ulkopuolisiksi toimijoiksi (Harle & Moisio 2000, 11). Esimerkkinä Suomea vastaavasta toiseudesta voidaan pitää Neuvostoliittoa, sillä se pääasiassa määritteli Suomen oman turvallisuuspoliittisen agendan 1900-luvulla. Toki näitä toiseuksia on huomattavasti enemmänkin, mutta Suomen pohjoismaisen viitekehyksen kannalta otan näistä merkittävimmät huomioon. Tämä tarkoittaa sitä, että muut Pohjoismaat lukeutuvat myös toiseuksiksi, mutta suurin piirtein päinvastaisilla, positiivisemmilla, määrittelyillä kuin, miten esimerkiksi Neuvostoliitto määritettiin. Toiseudet ovatkin tärkeitä Suomen tarinan kannalta, sillä ne toimivat eräänlaisina sivuhenkilöinä, jotka vaikuttavat Suomen toimintaan turvallisuuspoliittisessa viitekehyksessään. Tämä tukee identiteetinrakennusteoriaa, joka vaatii toteutuakseen toiseuksien läsnäolon. Tätä tulen avaamaan laajemmin seuraavassa luvussa.

1. Valtion identiteetin rajaaminen

Johdannossa pureduin jo hieman Suomen *identiteettiin*, ja tämä tulee olemaan pääasiallinen teoriapohja tutkimuksessani. Voidaan sanoa, että Suomella on oman kansallisen identiteetin lisäksi eräänlainen pohjoismainen identiteetti, siinä missä esimerkiksi eurooppalainen identiteetti jne. Tästä syystä pureudunkin Suomen pohjoismaisen identiteetin vaikutukseen turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa ja tarkastelen sen suhdetta ympäröivään turvallisuus- ja geopoliittiseen muutokseen. Kuten johdannossa jo esitin, Suomella on pohjoismaisessa viitekehyksessä ollut hyvinkin poikkeava asema muihin Pohjoismaihin verrattuna, koska muut Pohjoismaat (Ruotsi, Tanska, Norja ja Islanti) ovat enemmän tai vähemmän kuuluneet länsimaiseen viitekehukseen jo satoja vuosia. Suomen aseman kehityskulku on kulkenut ajoittain hieman eri reittiä, mitä tulenkin käsittelemään tarkemmin tulevissa osioissa. Tässä osiossa tarkastelen identiteetin suhdetta poliittisen ryhmittymän, kuten valtion, turvallisuuteen sekä sen merkitystä geopoliittisten jakolinjojen määrittelyssä.

1.1. Identiteetti

Maureen Whitebrook (2001, 4) kuvailee identiteetin tarkoittavan sitä mielikuvaa, jonka “minuus osoittaa muulle maailmalle” tai “mitä minuudesta näytetään maailmalle”. Identiteetti on siis kunkin sosiaalisen kontekstin tuotos, joka rakentuu identiteettiä ilmaisevan kielen kautta. Kieli ei tässä tapauksessa ole yksityinen konsepti vaan se juontaa itsensä ympäröivästä kulttuurista. Kulttuuri taas synnyttää poliittisia kokonaisuuksia, kuten valtioita tai kansoja, joilla jokaisella on omanlainen poliittinen identiteetti. Näin ollen poliittisella identiteetillä on aina jonkinlainen kollektiivinen elementti. Poliittinen identiteetti voidaan luokitella kahdenlaiseen teoriaan: joko henkilökohtaiseen identiteettiin poliittisessa kontekstissa tai poliittisen subjektin tarkastelemiseen yksikkönä, kuten valtiona tai kansana. Edellisessä teoriassa merkittävänä aspektina pidetään henkilön ja poliittisen järjestelmän välisen suhteen itsetietoisuutta. Jälkimmäinen taas koskee poliittisten yksiköiden muodostamista esimerkiksi valtioksi tai kansaksi. (Whitebrook 2001, 6-9.) Näistä kahdesta tulen soveltamaan jälkimmäistä, sillä selonteot ainakin pyrkivät edustamaan Suomen valtion virallista kantaa, minkä kautta luonnehdin selontekojen tuottavan kerrontaa yksittäisestä Suomi-identiteetistä.

Identiteetin rakentumisen täytyy tapahtua sosiaalisesti (Whitebrook 2001, 30). Tämä tarkoittaa sitä, että identiteetti tarvitsee jonkinlaisen sosiaalisen ympäristön kyetäkseen määrittämään itsensä suhteessa muihin tässä ympäristössä toimiviin sosiaalisiin toimijoihin eli toiseuksiin. Ilman tätä toiseutta minuus ei kykenisi peilaamaan itseään mihinkään verrannolliseen tekijään, mikä johtaa identiteetin muodostumisen mahdottomuuteen. Identiteetin syntyminen sosiaalisessa ympäristössä myös mahdollistaa sen, että esimerkiksi poliittiset olosuhteet voivat aiheuttaa identiteettien muuttumisen ja kyseenalaistamisen (ibid. 38). Olennaiseksi tutkimuksessani siis muodostuu se, kuinka ulkopuoliset poliittiset toiset ovat vaikuttaneet selontekojen sisältöön. Tässä tapauksessa ulkoisten tekijöiden toimet ja viralliset suuntauukset ovat vaikuttavassa roolissa siihen, kuinka selonteot kuvailevat Suomen linjauksia suhteessa näihin vaikuttajiin. Tutkimuksessani merkittävimpänä toiseutena Suomen kannalta toimiikin Venäjä, jonka ulkoiseen toimintaan selonteon kerronnat peilaavat hyvin voimakkaasti. Esimerkiksi vuoden 2009 selonteossa puidaan Venäjän sotilaallista aktivoitumista vuoden 2008 Georgian sodan suhteen jopa hieman varautuneesti, mikä on samalla vastavuoroisesti lisännyt varsinkin Nato-suuntaista selostusta. Tämä taas omalta osaltaan vaikuttaa painottavan entistä enemmän Suomen siirtymistä länteen, kauemmas arvaamattomasta toiseudesta.

Identiteetin rakentumisesta päädyimmekin siihen, että varsinkin poliittisella tasolla, ryhmää edustava identiteetti voi olla monen eri toimijan kuvailemisen tulos, jolloin mm. poliitikot, journalistit tai politiikan teoretikot kertovat erilaisia tarinoita ja kertomuksia kyseisestä entiteetistä. Tästä asetelmasta juontuu narratiivisen identiteetin käsite, joka pystyy haastamaan tai monimutkaistamaan em. tarinoiden avulla poliikan itseäänselvyyksiä (Whitebrook 2001, 133.) Narratiivinen identiteetti onkin pääasiallinen tutkimusvälineeni tässä työssä, joten tulen käsitettä avaamaan yksityiskohtaisemmin omassa osiossaan.

Edellä olen tarkastellut identiteetin muodostamisen peruslähtökohtia ja sitä, miten identiteetti voidaan yhdistää poliittiseen kontekstiin. Analyysissa tulemmekin huomaamaan kuinka varsinkin venäläisten ja muiden pohjoismaisten poliittiseen keskusteluun osallistuvien osapuolten toimet vaikuttavat selontekojen kuvaan Suomen identiteetistä. Varsinkin vuoden 2012 selonteossa on painotettu hyvin kattavasti selostamaan pohjoismaista puolustusyhteistyön mahdollisuutta, koska vuonna 2009 Norjan silloinen ulkoministeri Stoltenberg julkaisi raportin, jossa puidaan pohjoismaista yhteistyötä turvallisuuspolitiikassa. Tätä raporttia pidetäänkin selonteossa suhteellisen suuressa

arvossa ja sen laaja-alainen liittäminen dokumenttiin vaikuttaa lisäävän Suomen pohjoismaisen identiteetin merkittävyyttä. Koska turvallisuus muodostaa tärkeän osan tutkimuksestani, tulen seuraavassa osiossa tarkastelemaan sen roolia valtion identiteetin muodostumisessa ja muuttumisessa.

1.2. Identiteetti ja turvallisuus

Jotta valtion ulko- ja turvallisuuspoliittinen asema voidaan asettaa johonkin määriteltyyn turvallisuusrakennelmaan tai geopoliittiseen tilaan, täytyy meidän tarkastella keinoja, joilla turvallisuus linkittyy maan identiteetin rakentumiseen. David Campbellin (1998, 12) mukaan valtiot eivät koskaan ole täydellisesti valmiita kokonaisuuksia, sillä niiden identiteetin performatiivista luonnetta ei pystytä täysin ilmentämään. Toisin sanottuna, identiteetti on jatkuvasti muuttuvassa tilassa, jota määritetään kuhunkin identiteettiin liittyvien käsitteiden muodostaman vuoropuhunnan kautta. Turvallisuus liittyy tähän valtion identiteetin ikuiseen muodostamisprosessiin siten, että se on yksi valtion muodoista itsensä edustamisessa, omien haasteidensa määrittämisessä ja näihin haasteisiin vastaamisessa (ibid.). Valtion turvallisuuskäsite ei siis ainoastaan tarkoita yleistä yhteisön vakauden ja järjestyksen takaamista, vaan myös valtion oman identiteetin määrittämistä kokonaisuudella, jolle voidaan luoda oma turvallisuutta vaativa kehys. Käsiteltävät selonteot ovatkin tämänkaltaisen teorian soveltamiseen sopivia yksittäisiä dokumentteja. Niissä onkin juuri eräänlaisena pyrkimyksenä määrittää Suomea uhkaavat käsitteet, mikä johtaa eräänlaiseen toiseuksien määrittämiseen suhteessa Suomen identiteettiin.

Kuten aiemmin toin ilmi, valtion identiteetin olemassaolon ehtona on mahdollisuus määrittää se suhteessa toiseuksiinsa. Tämä taas johtaa rajojen määrittelyyn, jossa pyritään tulkitsemaan kunkin identiteetin sisältämä kokonaisuus, joka voidaan nähdä muista erottautuvana yksikkönä. Identiteetin perusta saavutetaan siis rajojen määrittelystä, jossa erotellaan esimerkiksi ”ulkoinen” ”sisäisestä” tai ”kotimainen” ”ulkomaisesta” (Campbell 1998, 9). Etenkin valtiota kohtaavat vaarat tai uhkat voidaan nähdä käsitteinä, jotka raajavat tietyn kollektiivisen yksikön identiteetin määritteet. Näin ollen valtion identiteetti on seurausta uhkatekijöihin liittyvistä keskusteluista, jotka useimmiten myös määrittelevät toiseuteen liittyvät tulkinnat. Tähän periaatteeseen nojaten, valtio perustelee legitimaationsa tarjoamalla kansalaisilleen turvallisuutta, jota ilman he kohtaisivat monenlaisia ulkoisia vaaroja. (ibid. 50-51.)

Yhteisöllinen tai kollektiivinen identiteetti voi siis muodostaa itselleen rajat vain ja ainoastaan silloin, kun siihen sisältyvät yksilöt muodostavat itsestään minä-kuvan ja ryhmittyvät yhteiseksi, jolla on jonkinlainen kohtalo. Tämä tarkoittaa sitä, että yhteisöä ei pidetä yksinkertaisesti puhtaana yksilöiden ryhmänä. (Brown 2001, 129.) Valtion identiteetissä turvallisuuden kautta muodostetaan helposti tulkittavia määritelmiä käsitteistä, jotka tämän identiteetin rajat sulkevat ulkopuolelleen alati muuttuvassa ympäristössä. Muuttuvan ympäristön takia näitä turvallisuusmääritelmiä joudutaan uusintamaan tilanteen mukaan, jotta kyseinen identiteetti pysyisi kiinteänä. Näin ollen esimerkiksi uhkatekijöiden määrittäminen ja ilmoittaminen helpottuu ja selkeytyy, jolloin valtion turvallisuuden oikeutus voidaan konkreettisesti havainnollistaa. Kuitenkin David Newmanin (2001, 146) mukaan esimerkiksi rajojen avaaminen ei laimentaisi ainakaan kansallisten identiteettien vaikutuksia, vaan se helpottaisi esimerkiksi valtioita toimimaan löyhemmässä alueellisessa viitekehyksessä, jota ei olla määritelty tiukasti rajatuksi kokonaisuudeksi. Tätä tulkintaa voidaankin soveltaa esimerkiksi Pohjoismaat-määritelmään, koska se ei ole kiinteästi yhteen yksikköön rajattu kokonaisuus, vaan muodostuu monista selvästi erillisistä kollektiivisista identiteeteistä, jotka kaikki kuitenkin pystyvät luokittelemaan itsensä löyhemmän käsitteen alle.

1.3. Geopoliittinen identiteetti

Geopoliittinen näkökulma on välttämätön määriteltäessä alueellista tilaa, jonka koetaan sisältävän jonkinlaisen kollektiivisen identiteetin. Gearóid Ó Tuathail ja Simon Dalby (1998, 4) näkevät geopolitiikan kattavan nykyään laajemman rajojen (boundaries) muodostaman kokonaisuuden, kuin mitä normaali kartta käsittää. Näillä rajojen kokonaisuuksilla he viittaavat mm. sosiaalisesti, esteettisesti ja mielikuvituksellisesti luotuihin ja piirrettyihin tiloja määrittäviin käsitteisiin. Geopolitiikka on osa keinoja, jolla pyritään luomaan “asioiden oikeanlaista hahmotusta” yhteisöissä visuaalisten tekniikoiden avulla. Tähän sisältyy myös tekno-territoriaalisten verkostojen, kuten junaratojen, luominen, hallinnollisten reformien implementoiminen sekä sotilaallisten strategiiden tavoittelemisen. (ibid. 4,7.) John Agnew (2003, 6) taas pitää modernia geopolitiikkaa tapana visualisoida maailmaa syvien historiallisten juurien kautta suhteutettuna Euroopan kohtaamiseen maailman muodostaman kokonaisuuden kanssa. Geopolitiikka on siis jäsennellysti konstruoitu näkökulma maailmasta. Näin ollen geopoliittinen mielikuva ei ole olemassa materiaalisena ja ennalta luotuna käsityksenä. (ibid.) Geopolitiikka nähdään siis

ainakin yleisesti keinona visualisoida maailmaa siinä esiintyvien historiallisen kehityksen kautta muodostuneiden rajojen avulla. Tämä tarkoittaa siis sitä, että geopolitiikassa pyritään hahmottamaan miten nämä rajat muodostuvat, miten niitä tulkitaan ja mitä ne kätkevät sisäänsä.

Tässä tutkimuksessa aineistona toimivissa selonteoissa käsitellään monenlaisia kokonaisuuksia, jotka voidaan asettaa tiettyjen rajojen sisälle. Esimerkiksi käsitteet Pohjoismaat, Eurooppa ja pohjoinen luovat enemmän tai vähemmän erilaisia rajoitettuja alueita, joiden sisälle Suomea pyritään dokumenteissa eri painotuksin asettamaan. Varsinkin ensimmäisissä selonteoissa voidaan huomata kuinka Suomen tuore EU-jäsenyys on vaikuttanut Eurooppa-keskeiseen painotukseen, jossa myös lähes tarkaan sanallisesti Pohjoismaat pyritään sisällyttämään laajempaan eurooppalaiseen viitekehykseen Suomen länsimaistamisnarratiivin mukaisesti.

Viime aikoina valtiokeskeisen ajattelunäkökulman heikkoudet on alettu kokea jo itsestäänselvyyksinä. Tämä johtuu lähinnä siitä, että valtioiden välinen toistensa hahmottaminen on muuttunut globaalin yhteisön muodostumisen takia. Tässä globaalissa yhteisössä moderni valtio erottautuu muista organisaatioista sen alueellisen suvereniteetin vaatimuksen kautta. Näin ollen valtion tärkeimmäksi tehtäväksi nähdään geopolitiisesta näkökulmasta katsottuna alueellisen suvereniteetin ja sisäisen poliittisen elämän puolustaminen. Nykyään valtion suvereniteetti nähdään siis pohjautuvan alueeseen, territorioon. Ainoastaan tämän alueen sisäpuolella siviilihallinto ja poliittinen keskustelu nähdään olevan mahdollista. Kun taas valtion alueen ulkopuolella vallitsee valtion omien etuoikeuksien ja intressien tavoittelun ilmapiiri. Näistä syistä johtuen maailman voidaan tulkita muodostuvan samankaltaisista territoriaalisista toimijoista, jotka pyrkivät tavoitteisiinsa tilan hallitsemisen kautta. (Agnew 2003, 52-54.)

Geopolitiikka merkitsee siis tilan hallintaa ja tämän tilan määrittämistä. Tila on kuitenkin rajallinen käsite, joka sisältää usein tietynlaisen identiteetin. Sami Moision (2003, 33-34) mukaan geopolitiisessa toiminnassa kamppailevat eri toimijat, jotka pyrkivät rakentamaan alueita, kollektiivista identiteettiä ja rajoja, ja samalla murtamaan vastustajiensa vastaanlaisia määritelmiä. Geopolitiikka linkittyy identiteetin käsitteeseen siten, että identiteetin tavoin geopolitiikka on alati muuttuvassa tilassa. Geopolitiittiset alueet rakentavat todellisuutta ja samalla ne “syntyvät, muuttuvat ja häviävät poliittisessa

retoriikassa” (Lehti 2003, 110). Näin käy esimerkiksi pohjoismainen turvallisuusyhteistyö -käsitteelle selonteissa, sillä yleisesti Pohjoismaat koetaan käsittävän maantieteellisesti Suomen, Ruotsin, Islannin, Norjan ja Tanskan. Kuitenkin pohjoismainen puolustusyhteistyö vaikuttaa alueellisesti kattavan eri selonteissa eri Pohjoismaita. Esimerkiksi vuoden 2001 selonteossa Islanti on jätetty kokonaan pois pohjoismaiseen turvallisuusyhteistyöhön liittyvästä kerronnasta, mutta otetaan jälleen huomioon etenkin vuoden 2012 selonteossa. Tämä johtuu varsinkin em. Stoltenbergin raportin luomasta mielikuvasta tiiviimmistä pohjoismaisesta turvallisuusyhteistyöstä.

Yksi selkeimmistä geopoliittisen identiteetin havainnollistajista on tapa esittää alue tai valtio elävänä olemuksena tai yksilönä. Kuten Mika Luoma-aho (2003, 57) huomauttaa, poliittisia toimijoita on jo ainakin vuosisatojen ajan käsitelty elävinä olentoina. Esimerkiksi Venäjän abstraktina hahmotuksena on toiminut karhu, jonka voidaan nähdä edustavan voimaa ja suuruutta. Tämä alueen identiteetin hahmottaminen elävään olentoon liittyy poliittisen yhteisön historiallisen taustoituksen kehittymiseen. Varhaisimpien yhteisöjen alkuperämyytit voidaan rinnastaa nykyisten poliittisten yhteisöjen historiaan kiinnittyviin tarinoihin (Lehti 2003, 126). Yhteisön historialliset tarinat ja niiden kautta muodostuneet abstraktit hahmotelmat näin ollen määrittelevät sen, miten kansa tai valtio pyrkii ja kykenee historiallisen kontekstinsa avulla erottautumaan muista. Identiteetti on siis geopoliittisessa mielessä aina rajan tai muurin rakentamista, mutta toiseutta ei välttämättä aina luonnehdita vihollisena tai vastustajana (ibid. 125). Toinen voi olla myös samoja arvoja korostava tai samankaltaisen historiallisen kehityksen läpikäynyt kokonaisuus, jonka kanssa voi esiintyä jopa laajempaa yhteenkuuluvuuden tunnetta, kuten Pohjoismaat Suomen tapauksessa.

Täten Dodds (2007, 96) kuvaileekin, että identiteetti voi myös ylittää rajoja eikä näin ollen ole täysin sidottu kiinteästi luotujen rajojen sisälle. Esimerkkinä Dodds pitää Euroopan unionia, jonka hän näkee siihen liittyvien identiteetinarratiivien avulla haastaneen yksittäisten valtioiden vastaavat identiteetinarratiivit (ibid. 102). Toisin sanottuna Euroopan integraatio on luonut uuden valtioiden suhteen kollektiivisen ja laajan eurooppalaisuusidentiteetin, joka on EU:n kautta saanut entistä selkeämmän ja kiinteämmän käsityksen.

Toiseus ei ole kuitenkaan ainoa tekijä, jonka mukaan yhteisö määrittää itseään. Tämän lisäksi yhteisöt yksilöivät “arvojaan, periaatteitaan ja elämäntapaansa” uudistaessaan yhteisöllisyyttään. Myös geopoliittiset määreet toimivat samalla tavalla; joko rakentaen kuvaa toiseudesta tai pyrkien omaa yhteisöä määrittävän laajemman yhteisyyden löytämiseen. (Lehti 2003, 125-126.) Geopolitiikassa identiteetti näin ollen nähdään mahdollisesti rajat ylittävänä käsityksenä, joka voi myös liittyä geopoliittisesti laajempaan identiteettiin, muodostaen laajempia kokonaisuuksia.

1.4. Identiteetin narratiivinen tulkinta

Kuten olen edellä maininnut, tutkimukseni metodi pohjautuu *narratiiviseen* käsitteiden tulkintaan. Tässä tapauksessa narratiivisen tutkimusnäkökulman avulla tarkastelen kerronnan kulkua, jolla pyritään selittämään ja perustelemaan miksi tietynlainen tilanne ollaan saavutettu. Whitebrookin (2001, 10) mukaan narratiivit erottuvat muista kuvailuista siten, että niissä järjestetään relevantteja tapahtumia tiettyyn johdonmukaiseen järjestykseen. Narratiivit voidaan siis tulkita tarinoina. Tarina voi tietenkin olla todellisuuspohjainen tai fiktiivinen kuvailu tällaisesta ketjusta. Tutkimusaineistoani on parasta tarkastella kronologisessa järjestyksessä, sillä tavoitteenani on heijastaa ajankohtaiset Suomen turvallisuuspoliittiseen kehitykseen kietoutuvat teemat käsitykseen Suomen tarinasta. Tarinoita on tietenkin monenlaisia, ja ottaessamme kyseeseen esimerkiksi kansallisvaltion tarinan, ne eivät välttämättä sisällä tarkoin määritettyä alkua tai loppua. Narratiivit rakentuvat sen mukaan, miten relevantit tapahtumaketjut tulkitaan ja hahmotetaan.

Narratiiviseen tulkintaan liittyy vahvasti historian tietoisuus ja huomioon ottaminen, jotka David Carrin (1986, 3) mukaan toimivat taustana meidän kokemuksissamme nykyisyydestä. Narratiivit ovat meidän tärkein tapamme jäsenellä kokemustamme ajasta. Näin ollen pystymme helpommin havainnollistamaan menneisyyttämme. (ibid. 4-5.) Luulen, että tähän teoriaan on mahdollista sisäistää ajatus kun *tuntemme historiamme, tuntemme itsemme*, joka kuitenkin osoittaa tarpeen määrittää se tarina, jonka kautta pystymme peilaamaan itseämme nykyisyyteen. Tähän voidaan jälleen esimerkkinä samaistaa Venäjän muodostama toiseus Suomen identiteetissä. Selonteoissa Venäjä nähdään melkein aina eräänlaisena vaikuttimena Suomen omaan turvallisuuspoliittiseen toimintaan, mikä tietenkin kumpuaa valtioiden historiallisesta toimintakehyksestä, jossa

Neuvostoliitto ja sittemmin Venäjä ovat olleet Suomen osalta merkittäviä toimijoita Suomen narratiiviissa.

Narratiivit ovatkin monimuotoisia järjestyksellisiä kaavoja, jotka sisältävät toimijoita, tapahtumia, ajankulun, tietoisuuden, muistoja, harkintakykyä ja kieltä (Whitebrook 2001, 10). Narratiivinen rakenne juontuu siis enemmänkin tarinankerronnasta kuin suoraan tapahtumista, joihin se yhdistetään. Tämä on nähtävissä varsinkin narratiivin ominaisuudessa sulkea tapahtumien jakso tarinan alun ja lopun välille. (Carr 1986, 10.) Narratiiveissa on siis kyse eräänlaisen punaisen langan muodostamisesta. Tutkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi tietystä tekstistä pyritään löytämään tutkimusaiheen kannalta olennainen kerronnan kulku, johon relevantit tapahtumat ovat vaikuttaneet. Tämän kulun kautta saatetaan havainnollistaa esimerkiksi se, miten tapahtumat ovat vaikuttaneet narratiivin kehitykseen. Selonteoissa tämän punaisen langan muodostaakin se, miten eri ulkoisista toimijoista kirjoitetaan, miten niitä painotetaan ja kuinka merkittävänä niitä pidetään Suomen turvallisuuden kannalta. Erilaiset pohjoismaiset yhteistyömuodot, joita selonteoissa käsitellään, ovat omanlainen järjestetty narratiivinen kaavansa. Ne pysyvät mukana kaikissa selonteoissa erilaisin painotuksin ja relevantit tapahtumat siten täydentävät tätä narratiivia, kuten em. solidaarisuusjulistuksen laatiminen.

Narratiivin konseptiin kuuluu olennaisesti tapahtumien kulun lisäksi tarinankertoja ja yleisö, jolle tarinaa kerrotaan (Carr 1986, 46). Whitebrookin (2001, 33) mukaan narratiivia ei kuitenkaan esitetä suoraan tietylle yleisölle, vaan se välittyy kertojan kautta ja tämä kertoja määrittelee narratiivin kuuluvuuden. Narratiivit siis tarvitsevat jonkinlaisen kertojan, jotta yleisö pystyisi havainnollistamaan narratiivin lähteen ja sen, että yleisölle ylipäättänsä kerrotaan jotain. Näin ollen, jos yleisö tulkitsee, että sille kerrotaan jotain, se olettaa kerronnan lähteen, eli kertojan, olevan myös olemassa ja määriteltävissä (ibid, 33).

Carr (1986, 59) kuvailee kertojan käsitettä ominaistoiminnoilla, joilla kertoja poimii tärkeimpiä tapahtumia, etsii niiden välisiä vaikuttavia yhteyksiä ja lopulta tuottaa näiden avulla järjestelmällisen ja koherentin selostuksen. Vaikka narratiivista pyritään esimerkiksi em. keinoilla luomaan selkeä kokonaisuus, niiden monipuolinen rakenne mahdollistaa narratiivien uudenlaisen tulkinnan. Narratiivien uudellentulkinta tapahtuu silloin, kun niihin liitetään muiden toimijoiden tuottamia tarinoita. Myös yllättävät ja relevantit tapahtumat voidaan sisäistää narratiiviseen rakenteeseen. Narratiivien prosessuaalisen

luonteen takia niitä uudelleenarvioidaan ja muutetaan jatkuvasti, mikä johtaa myös epäsuotuisten tapahtumien kuvausten assimilointiin. Toisin sanottuna, tarina muovautuu ja muuttuu samaan aikaan kun sitä kerrotaan. (Whitebrook 2001, 39.)

Nämä narratiivisen tutkimusmetodin ominaisuudet voidaan nivuttaa yhteen identiteetin rakennusprosessin olennaisiksi osiksi: *narratiiviseksi identiteetiksi*. Whitebrook (2001, 9) esittää narratiivisen identiteetin pohjautuvan käsitykseen narratiivin olemuksesta ihmisten perustoimintona, mikä tarkoittaa sitä, että ihmiset tulkitsevat omat elämänsä johdonmukaisina tarinoina. Narratiivinen identiteetti rakennetaan siis itseämme koskevista omista ja muiden tarinoista, mikä antaa samalla narratiiviselle identiteetille subjektiivisen ja intersubjektiivisen luonteen (ibid. 10). Näin ollen itsestä kerrotut tarinat elävät omaa elämäänsä ja muokkautuvat jatkuvasti sen mukaan miten näitä tarinoita kerrotaan ja tulkitaan sosiaalisesti painottuneessa toimintaympäristössä.

Narratiivisen identiteetin luomisessa esiintyy kaksi tärkeää käsitettä, jotka määrittävät kunkin narratiivisen identiteetin: omat tarinamme meistä itsestämme ja muiden esittämät tarinat meistä. Narratiivisen identiteetin muodostumiseen sisältyy myös meidän reaktiomme suhteessa toisiin ja heidän tarinoihinsa (Whitebrook 2001, 23). Miten me toimimme, ajattelemme tai käyttäydymme suhteessa toisiin subjekteihin määrittää muiden mielikuvaa meistä, mikä omalta osaltaan täydentää meihin liittyvää ulkopuolista narratiivia. Tästä johtuu identiteettimme narratiivinen ominaisuus, joka vaatii hahmojen ja episodien johdonmukaista valitsemista ja sovittamista omaksi koherentiksi tarinankulukseen (ibid.).

Selventääkseni identiteetin narratiivista rakentumista tarkemmin, annan esimerkin poliittisesti aktiivisen henkilön identiteetin muotoutumisesta sen mukaan, miten toiset havainnoivat tätä henkilöä. Oman näkökulman kautta tietty poliittinen henkilö voidaan mieltää esimerkiksi "kansan sankarina" tai "vallankumouksellisena kapinallisena" (Whitebrook 2001, 38). Kun otetaan ajallinen tapahtumakulku mukaan narratiiviseen prosessiin, tämä sama henkilö voidaan ajan mittaan nähdä esimerkiksi ennemminkin valtionjohtajana (ibid.). Ulkoiset toimijat luovat omien lähtökohtiensa kautta mielikuvia meistä, mikä omalta osaltaan korostaa toisten tarkkailijamaista roolia. Toiset omaavat siis roolin sekä yleisönä että kertojina. Tämän teorian suhteutan tutkimuksessani yksittäisesti aineistonani toimiviin selontekoihin. Tarkoitan tällä sitä, että käsittelen selontekojen

mielikuvaa Suomesta eräänlaisena yksittäisenä henkilönä tai entiteettinä, jonka tarinaa selonteot kertovat.

Kuten edellä mainitsin, myös historiallisella kontekstilla on merkittävä osa narratiivista todellisuuden kuvaamisesta. Tämä viittaa siihen, että narratiivinen identiteetti rakentuu myös historiallisen ulottuvuuden mukaan, mikä tuli ilmi esimerkissä poliittisen henkilön narratiivisesta muokkautumisesta. Muistaminen on siis olennainen osa narratiivisen identiteetin prosessia, jossa menneisyyden läpikäyminen mahdollistaa narratiivisen identiteetin kerrontaa ja uudelleenkerrota, mikä luo uudenlaisia mahdollisuuksia identiteetin narratiiville (Whitebrook 2001, 39-40). Ihmiset muistavat tapahtumia ja menneisyyttä luonnollisesti eri tavalla. Esimerkiksi yhden osapuolen voitto sodassa voi toisille muistua mieleen häviönä. Pohjoismaainen integraatio Suomen suhteen voidaan Venäjällä kokea Suomen samanaikaisena integroitumisena länteen, kun taas Suomessa asiaa ei välttämättä koeta samalla tavalla. Ajoittain selonteoissa Pohjoismaita pidetäänkin melkein täysin irrallisena yksikkönä muista läntisistä viitekehyksistä.

Mikä tekee narratiivisesta identiteetistä poliittisen? Identiteetti pohjautuu minuuden erottautumiseen muista, joten omalta osaltaan myös ryhmään kuulumisen vaikuttaa identiteetin rakentumiseen. Tästä ajatuksesta voidaan laajentaa identiteetin kysymystä käsittämään myös ryhmäidentiteettejä tai kansallisia identiteettejä, joissa tunnistautuminen ja kulttuuri-identiteetti mukautuvat narratiivisen identiteetin julkiseen ja poliittiseen olemukseen. (Whitebrook 2001, 60-61.) Tästä pääsemmekin Whitebrookin kuvaukseen “narratiivisesti poliittisesta identiteetistä”. Siinä missä poliittinen, kollektiivinen, identiteetti viittaa esimerkiksi valtioihin tai kansoihin, narratiivinen poliittinen identiteetti sallii niihin rinnastettujen erilaisten tarinoiden uudelleenkerrota, sisältäen eri tasoisesti esimerkiksi vallankaappauksia tai muita poliittiseen järjestykseen vaikuttavia elementtejä (ibid. 132).

Mainitsin jo aiemmin, että narratiivisen identiteetin keinot mahdollistavat politiikan itseäänselvyyksien haastamisen ja mutkistamisen. Tätä voidaan soveltaa esimerkiksi pohtimalla, onko tarinan kertojalle osoitettu automaattisesti eräänlainen auktoriteetti kerrottavan tarinan suhteen. Vai perustuuko poliittinen tarina täysin yleisön reaktioon? (Whitebrook 2001, 133.) Poliittisen kertomuksen esittäminen tapahtuu siis tilanteessa, joka sisältää oletuksia kertojan ja yleisön välisestä suhteesta. Metodologisesti tämänkaltaisen

asetelman huomioonottaminen vaikuttaisi riippuvan käytännössä tutkimusaineistosta, joka voi olla esimerkiksi poliittisen ryhmittymän edustajan puhe tai valtion virallinen lausunto. Yksittäisesti nämä aineistot voidaan luokitella kuuluvan laajempaan sosio-poliittiseen tarinaan omina sivujuoninaan; kertojien tarinat ovat aina jonkinlaisessa yhteydessä muihin ympäröivästä poliittisesta järjestelmästä kerrottuihin tarinoihin (ibid. 145).

Näin ollen pidänkin turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja yhtenä tarinana Suomen identiteetistä monien joukossa, mutta niille onkin jo etukäteen annettu auktoriteetin asema virallistamalla ne Suomen turvallisuuspoliittiseksi kannaksi. Tätä tarinaa tietenkin on mahdollista kyseenalaistaa ja sitä kyseenalaistetaan jatkuvasti, mikä on mm. vaikuttanut eri selontekojen kuvauksiin, jotka jotenkin poikkeavat edellisten selontekojen vastaavista. Seuraavassa osiossa tarkastelen Suomen turvallisuuteen pohjautuvan identiteetin taustoitusta, jotta pystyn hahmottamaan lukijalle selkeämmin selonteissa peilattua historiallista kontekstia.

2. Pohjoismaisen turvallisuuden historiallinen viitekehys

Puhuttaessa Suomen turvallisuuspoliittisesta asemasta 1990- ja 2000-luvun kontekstissa on tarpeellista puida myös maan turvallisuuspoliittista historiaa nykyisyyden valossa. Suomen nykyisyyttä peilaava *tarina* alkoi paljon ennen vuoden 1917 itsenäistymistä. Monisatavuotinen asema Ruotsin vallan alaisena osana linkittää Suomen geopolittisen alueen tai territorion osaksi pohjoismaista käsitettä. Vaikka mm. Viron maa-ala oli aikoinaan myös skandinaavisten valtakuntien alaisuudessa, se ei milloinkaan ehtinyt integroitua pohjoismaiseen käsitykseen ensiksi Venäjän ja sen jälkeen Neuvostoliiton pitkän alueella vallinneen valtakauden takia. Viron kohtaloa voitaisiinkin pitää Suomen vaihtoehtoisena kehityskulkuna, ellei Suomi olisi saanut autonomista statusta 1800-luvulla tai pystynyt puolustamaan itsenäisyyttään Neuvostoliittoa vastaan toisen maailmansodan aikana.

Yhteiskuntatieteiden professori Vilho Harle ja maantieteiden professori Sami Moisio (2000, 60-61) väittävät suomalaisen identiteetin olleen Ruotsin vallan aikana suhteellisen olematonta, koska ruotsalainen historiankirjoitus ei tunnustanut Suomen tai suomalaisten olemassaoloa. Suomen maa-alan jouduttua Venäjän alaisuuteen vuonna 1809, Suomen nähtiin kadonneen Pohjois-Euroopan kartoilta, mitä puolestaan pyrittiin jollain tasolla vastustamaan erottamalla Venäjä Suomesta omalla maiden välisen rajan hahmottamisella (ibid.). Ruotsin ja Venäjän historiallinen vastakkainasettelu toimi varmasti vaikuttimena Suomen pyrkimykseen erottautua Venäjästä omana yksikkönään autonomian aikana, sillä erinäiset historialliset tapahtumat olivat jo 1800-luvulle tultaessa luoneet Suomessa käsityksen “ryssävihasta”. Ryssävihaa pyrittiin selittämään alkuperältään perivihollisuutena tai Suomen itsenäistymistä seuranneen oikeiston identiteettipolitiikan vaikutuksen seurauksena. (ibid. 65.)

Vaikka Venäjään suhtauduttiin autonomian aikana sekä kielteisesti että myönteisesti, ruotsinkielisen eliitin venäläisvastaisuus ja 1900-luvun alun sortovuodet lopulta iskostivat venäläisvastaisuuden Suomen identiteettiprojektiin² pysyväksi rakenneosaksi. (Harle & Moisio 2000, 76; 80). Venäläisvastaisuuden ohella ruotsinvastaisuutta on erittäin vaikea löytää ja selityksiksi tälle kuvataan esimerkiksi Suomen ja Ruotsin yhteistä kulttuurista

² Harle ja Moisio kuvaavat kansallisen identiteettiprojektin tarkoittavan kriittisen geopolitiikan valossa tapahtuvaa suomalaisten oman paikan määrittämistä muiden kansojen joukossa (Harle & Moisio 2000, 15).

perintöä sekä sitä, että Ruotsin vallan aikana Suomi saatettiin enemmän tai vähemmän yhteyteen koko eurooppalaisen kulttuurin kanssa (ibid. 89, 92-93). Näin ollen Suomelle vaikutti kehittyneen pääasiassa kaksi vertailtavaa toista oman identiteettinsä rakentamisessa: Ruotsi ja Venäjä. Harlen ja Moision (ibid. 134) mukaan Venäjä alkoi Suomen identiteettiprojektissa tarkoittaa negatiivista toista ja Ruotsi positiivista toista. Pertti Joenniemi (2002, 199) kärjistää Venäjän toiseuden alkaneen merkitä Suomelle käsittettä, josta suomalaisten tulisi pysyä kaukana; välttää sekaantumista vieraisiin “pimeisiin voimiin”.

2.1. Pohjoismaiden turvallisuuspolitiikka 1900-luvulla

Ruotsi, Suomen positiivinen toinen ja länteen kuulunut kansa, voidaan siis nähdä Suomen geopoliittisen tilan linkkinä Eurooppaan. Onhan Ruotsi ollut vuosisatojen ajan kuningaskunta, joka on aikanaan toiminut tasaveroisesti muiden eurooppalaisiksi miellettyjen kuningaskuntien ja valtioiden kanssa. Alue, joka nykyään mielletään Suomeksi, ei tietenkään heti muodostunut kiinteäksi Ruotsiin kuuluvaksi käsitteeksi. Keskiajalla ristiretkeläiset alkoivat yksinkertaisesti rakentamaan alueelle linnoituksia vakiinnuttaakseen valtaansa, minkä jälkeen itään suuntautunut valloitus tuli myös mahdollisemmaksi (Lindqvist 1992, 246). Suomen alue nähtiin siis vallattuna alueena tai provinssina. Integroimalla Suomen alue itseensä, Ruotsi voidaan näin ollen mieltää myös Suomen myöhempänä linkkinä pohjoismaiseen yhteisöön, sillä Ruotsi oli etenkin 1900-luvulla merkittävässä asemassa pohjoismaisen käsityksen konkretisoimisessa. Vuonna 1919 perustettiin ensimmäiset Norden-yhdistykset Ruotsin aloitteesta ja Suomi liittyi tähän yhdistystoimintaan vuonna 1924 (Tunander 1999, 40; norden.org). Ruotsalainen kansainvälisten suhteiden professori Ola Tunander (ibid. 40) esitti mielenkiintoisen väitteen pohjoismaisuuden luomisesta Ruotsin ja Tanskan symbolisena tavoitteena saada takaisin “menetetetyt provinssit”, tarkoittaen Islantia, Norjaa ja Suomea. Ruotsin kannalta tämä tarkoitti puskurivyöhykkeen luomista “pohjoismaisen ytimen” ympärille (ibid. 41). Tunanderin väite vaikuttaa perustellulta, kun otetaan huomioon se, että tällä tavalla Ruotsi pystyi keräämään ympärilleen vakaita ja tuttuja valtioita, jotka toimisivat kilpinä ulkoisia uhkia vastaan.

Kuitenkin Suomi vaikuttaa lähteneen mukaan tähän asetelmaan ilman suurempia takaumia; olihan myös Ruotsi Suomelle tuttu ja turvallinen toimija, positiivinen toinen. Ensimmäisen

maailmansodan aikaan Pohjoismaat olivat onnistuneet pysyttelemään puolueettomina, mikä luultavasti vahvisti suomalaisten halukkuutta liittyä vakaiden valtioiden muodostamaan viiteryhmään. Vuonna 1917 itsenäistyneen Suomen kannalta tämä vaikutti luonnollisimmalta vaihtoehdolta, sillä Suomea itsenäistymishankkeessa tukenut Saksa oli lopulta ensimmäisen maailmansodan häviö, joten Suomen identifioituminen puolueettomien Pohjoismaiden joukkoon vaikutti varmemmalta suunnalta uuden turvallisuuspoliittisen aseman vakiinnuttamisessa.

Vaikka Pohjoismaiden lähentyminen toteutui lähinnä ei-sotilaallisten yhdistysten välillä, merkkejä potentiaalisesta sotilaallisesta yhteistyöstä esiintyi jo varhain. Ruotsissa sotilaallinen lähentyminen sai jonkin verran kannatusta lähinnä maan armeijan korkeimman johdon piirissä ja vuonna 1923 jopa maan ulkoministeri ehdotti Suomen ja Ruotsin välistä puolustusliittoa. Lausunto kuitenkin poikkesi silloisen hallituksen ulkopoliittisesta linjasta ja lopulta johti ulkoministerin eroamiseen. (Hentilä ym. 2002, 246-247.) Pohjoismaiden sotilaallisen yhteistyön edellytykset vaikuttavat pohjautuneen merkittävästi Ruotsin panostukseen asian suhteen. Tämä tuli ilmi esimerkiksi vuonna 1934, kun Ruotsi pettyi kansainvälisen aseidenriisuunnan mahdollisuuksiin, mikä johti maan painottamaan rauhanturvajärjestelmän kehittämistä pohjoismaisella tasolla. Tähän liittyen vuonna 1938 Ruotsissa alettiin painottaa ”puolueettomuusvartiointiin” tähtäävää linjaa, jota tuli kehittää pohjoismaisen yhteistyön voimin (ibid. 261-262).

Yhteistä linjaa puolustusyhteistyön kehittämiseksi ei löytynyt Pohjoismaiden väliltä, mutta tästä huolimatta Ruotsin ja Suomen välisen yhteistyön tiivistämistä jatkettiin rajoitetusti, mikä kiteytyikin vuonna 1938 Ahvenanmaan puolustukseen liittyvään yhteiseen puolustussuunnitelmaan. Ruotsin hallitus lopulta luopui tästä suunnitelmasta seuraavana vuonna, mutta lupautui vastavuoroisesti tarjoamaan sotamateriaalista ylijäämäänsä Suomelle tai muulle Pohjoismaalle, jos osapuolet mahdollisen sodan syttyessä pysyisivät puolueettomina. (Hentilä ym. 2002, 262-263). Tämän tutkimuksen johdannossa viitattu Suomen ulkoministeri Kivimäen vuonna 1935 julistama tavoite Suomen yhteistyön lisäämisestä muiden pohjoismaiden kanssa saattoi olla symbolinen ele korostaa Suomen omaavan samoja arvoja muiden Pohjoismaiden kanssa. Suomella oli luultavasti motiivina myös sotilaallisen tuen ja uskottavuuden varmistaminen Neuvostoliiton mahdollisen uhkaavan toiminnan varalta, mikä tulee ilmi Suomen läheisestä suhteesta Ruotsiin ja Ruotsin ajoittaisen pohjoismaisen puolustusyhteistyökortin vilauttelemisen tukemisesta.

Neuvostoliiton hyökättyä Suomeen vuonna 1939 Pohjoismaat, eritoten Ruotsi, tarjosivat Suomelle materiaalista ja sotilaallista apua. Varsinkin Ruotsin taholta apua tarjottiin luultavasti osittain siksi, että Ruotsi pelkäsi Neuvostoliiton mahdollista asemoitumista Pohjanlahden itärannikolle, mutta avunanto johtui varmasti myös osittain edellisten vuosien pohjoismaisen solidaarisuusajattelun vaikutuksesta. Toisen maailmansodan päättyessä Pohjoismaat olivat yleisesti säästyneet konfliktista paljon paremmin kuin muut Euroopan valtiot (Hentilä ym. 2002, 271). Sota oli kuitenkin vaikuttanut ratkaisevasti Pohjoismaiden turvallisuus- ja geopoliittiseen asetelmaan. Pohjoismaista ainoastaan Ruotsi oli jossain määrin kykenevä harjoittamaan sotaa edeltävää puolueettomuuden linjaa Norjan, Islannin ja Tanskan liityttyä Natoon ja Suomen solmittua YYA-sopimuksen Neuvostoliiton kanssa. Kylmän sodan alettua Suomelle tuli Joenniemen (2002, 203) mukaan jälleen eteen tilanne, jossa kysymyksessä oli maan oman paikan etsiminen. Hän näki Pohjoismaiden olleen mahdollinen viiteryhmä, joka olisi toiminut vastapainona Suomen tärkeille Neuvostoliiton suhteille (ibid.).

Kuten johdannossani huomautin, Suomi liittyi Pohjoismaiden neuvostoon vuonna 1955 vaatimuksella, että turvallisuuspoliittisia asioita ei käsiteltäisi neuvoston agendassa. Tämä heijastaa Suomen ja Neuvostoliiton välistä YYA-sopimusta, joka muodosti osan 1960-1970-luvuilla vallinneesta ajatuksesta "Pohjolan tasapaino" (nordisk balans). Tämä käsitys liittyi lähinnä Pohjolan asetelmaan, jossa YYA-sopimuksen kautta Neuvostoliittoon sidottu Suomi sekä Nato-jäsenet Norja ja Tanska ympäröivät puolueetonta Ruotsia. Kylmän sodan supervallat Neuvostoliitto ja Yhdysvallat näyttivät vihreää valoa Pohjoismaiden turvallisuuspoliittiselle kehitykselle. Tämä kulminoitui varsinkin Neuvostoliiton tavoitteeseen muodostaa Pohjolasta ydinaseeton vyöhyke, jotta pohjoismaisten Nato-jäsenten merkitys Yhdysvalloille vähenisi. (Hentilä ym. 2002, 281-282.)

Presidentti Kekkonen tiukka Pohjolan ydinaseettomuuden kannatus leimattiinkin muissa Pohjoismaissa räikeäksi Neuvostoliiton myötäilyksi (Hentilä ym. 2002, 282). Hentilän ym. (ibid.) mukaan tutkimukset ovat paljastaneet Neuvostoliiton painostaneen Kekkonen tekemään aloitteensa liittyen Pohjolan ydinaseettomuuden tavoittelemiseen, mikä omalta osaltaan luultavasti korosti Suomen roolia Pohjolan tasapainon idänpuoleisena osana. Kylmän sodan päättymisen jälkeen tämä rooli oletettavasti koki melkoisen merkittävyyden laskun. Tanskalainen ulkopolitiikan tutkija Hans Mouritzen (1995, 14-15) esitti 1990-

luvun keskivaiheilla, että pohjoismainen “linnake”³ sortui kylmän sodan jälkeen, kun muu Eurooppa siirtyi samalle matalan jännittyneisyyden tasolle kuin Pohjola. Tämä johti mm. siihen, että kylmän sodan aikana puolueettomana pysynyt Ruotsi ja YYA-sopimuksen kautta sidottu Suomi alkoivat lähestyä mahdollista EU-jäsenyyden hakemista.

1990-luvun alussa Suomi näyttää ottaneen em. Euroopan jännitteen purkautumisesta kaiken länsisuuntaisen ilon irti. Suomalaiset poliitikot alkoivat vieraillla yhä tiuhempaan tahtiin Brysselissä ja maa tilasi käyttöönsä myös Nato-yhteensopivia hävittäjiä (Harle & Moisio 2000, 189). Lopulta viimeisen silauksen Suomen siirtymisessä läntisen integraation piiriin käynnisti pohjoismainen Ruotsi EU-jäsenyyshakemuksellaan. Turvallisuuspoliittiselta kannalta Suomen mahdollisen EU-jäsenyyden ympärille muodostunut keskustelu pohti jäsenyyden ja Suomen perinteisen puolueettomuuden välisten erojen tuomia näkökohtia. Jäsenyys miellettiin poistavan kuvitelman Suomesta Baltian maiden kaltaisena itäblokin valtiona, mikä Ruotsin jäsenyyden siivellä toisi Suomen omaan “oikeaan” viiteryhmäänsä. (ibid. 192-193.)

Suomi lopulta liittyi Euroopan unioniin vuonna 1995, mikä asetti maan tähän oikeaksi koettuun viiteryhmäänsä. Mikä sitten jäi Pohjolan perinnöksi eurooppalaistuneelle Suomelle? Pohjoismaat jatkoivat edelleen yhteistyötä rauhanturvaoperaatioiden parissa, mutta tämäkin käytännöllinen sotilaallinen yhteistyö alkoi kokea vaikeuksia kylmän sodan päätyttyä, kun yhä suurempi osa valtioita alkoi panostaa rauhanturvaamisoperaatioihin (Jakobsen 2007, 458-459). Oletettavasti tämä rauhanturvaoperaatioiden kehitys ylläpiti edelleen Suomen sotilaallista painotusta pohjoismaisessa perinteessä rauhanturvatoimintaan, mutta se myös lisäsi, EU-jäsenyyden lisäksi, Suomen mahdollisuuksia asemoitua myös yksittäisenä rauhanturvaamiseen erikoistuvana valtiona.

Tämän osion Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen asemoitumisen historiallisen kehityksen tarkastelu tukee Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen analysointia siten, että kykenemme tämän kehityksen avulla liittämään selontekojen ajankohdalle jonkinlaisen alun. Kuten olen aiemmin huomauttanut, tutkin työssäni Suomen

3 Mouritzen tarkoittaa linnake-käsitteellään mielikuvaa, jossa eri toimijat luovat yhteisen toisiaan hyödyttävän neuvottelutason. Tällä tasolla toimijat pyrkivät toimimaan yhdessä myönnytysten kautta, mikä johtaa edelleen uusiin osapuolia hyödyttäviin myönnytyksiin. Tällaista linnaketta (bastion) olisi Mouritzenin mukaan mahdollista puolustaa. (Mouritzen 1995, 9-10.)

turvallisuus- ja geopoliittista asemoitumista eräänlaisena tarinana, johon linkittyy vahvasti Suomea ympäröivä geopoliittinen turvallisuusympäristö. Vaikka pohjoismainen viiteryhmä ei mahdollisesti koskaan ole ollut Suomen kannalta merkittävin turvallisuuspoliittinen määritelmä, se on kuitenkin luonut Suomelle toimintakehyksen, joka on omalta osaltaan vaikuttanut Suomen turvallisuuspoliittiseen asemoitumiseen. Tätä asemoitumista tutkin seuraavaksi 1990-luvun lopun ja 2000-luvun puitteissa turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen kautta.

3. Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot

Turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot ovat Suomen valtioneuvoston julkaisemia dokumentteja, joissa luodaan hallitusta sitovia Suomen turvallisuuspoliittisia linjauksia ja toimintamahdollisuuksia. Vuoden 2009 selonteon sisältöä kuvaillaan valtioneuvoston kanslian verkkosivuilla seuraavasti:

Selonteossa tarkastellaan kansainvälistä toimintaympäristöä ja sen muutoksen vaikutuksia Suomeen. Tämän pohjalta esitetään turvallisuus- ja puolustuspoliittiset toimintalinjaukset sekä käytännön toimenpiteitä ja kehittämistarpeita. Selonteko luo perustaa valtioneuvoston turvallisuutta ja kansainvälisiä suhteita käsitteleville selonteoille, strategioille ja ohjelmille. (Valtioneuvoston kanslia 2009.)

Kaikki käsiteltävät selonteot noudattavat kutakuinkin tämänkaltaista selostuskaavaa. Dokumentteja ei ole ulkoasultaan ja aihealueiltaan kovinkaan tarkoin standardoitu, mutta peruspiirteinä kaikissa selonteoissa on nähtävissä karkea jaotus turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön ja puolustuspoliittisen toiminnan kehityksen selostuksessa. Maanpuolustuskorkeakoulun silloisen tutkijapuseerin Jarno Linnéllin (2008, 3) mukaan selonteot toimivat eräänlaisina Suomen poliittisina viesteinä maailmalle oman turvallisuusympäristönsä arvioinnista ja keinoista, joilla Suomi pyrkii varautumaan siitä nouseviin ongelmiin ja uhkiin. Selonteoilla myös pyrittäisiin antamaan suomalaisille mahdollisuus perehtyä kattavasti suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan sisältöön, millä tavoitellaan turvallisuuspoliittisen keskustelun rauhoittamista ja rajaamista (ibid.).

Tutkimukseni metodologisessa kehyksessä selonteot siis esiintyvät ikään kuin Suomen turvallisuuspoliittisen tarinan kertojina vuosien 1995-2012 välillä. Narratiivisen identiteetin rakentumiseen tarvitaan kertojia ja yleisöä (Whitebrook 2001, 4), ja selontekojen kerronnan yleisön roolissa suomalaiset toimivat Suomen turvallisuuspoliittisen identiteetin vahvistajina. Selonteoille on valtioneuvoston kautta asetettu mielikuva auktoriteettisesta kertojasta, minkä yleisö oletettavasti nähdään hyväksyvän automaattisesti. Tätä vahvistaa myös se, että selonteot muodostavat eräänlaisen keskipisteen suhteessa parlamentaarisen keskustelun, asiantuntijakeskustelun, kansalaismielipiteen ja median muodostaman turvallisuuskeskustelun luomalle

kokonaisuudelle (Limnell 2008, 3). Limnell (ibid. 3-6) listaa selontekojen ongelmiksi epäloogisuuden, laajan turvallisuuden ongelman, turvallisuusympäristön muutoksen, pituuden sekä valmistelurakenteen erikoisuuden. Laaja turvallisuus -käsite mainitaan verrattain monta kertaa jokaisessa selonteossa. Kyseisellä käsitteellä on luultavasti haluttu korostaa kansainvälisten turvallisuusuhkien merkityksen kasvua, mutta itse selonteissa asiaa ei kuvata näin yksinkertaisesti. Turvallisuusympäristön muutoksen ongelma selonteissa on myös olennainen asia tutkimukseni kannalta. Koska selontekojen turvallisuusympäristöön kohdistuva tarkastelu voi vanheta nopeasti, kuten myös yleensä tapahtuukin, ovat ne hyvinkin alttiita välittömälle jälkiviisaudelle.

Selontekojen sivumäärät vaihtelevat huomattavasti vuoden 1995 selonteon ollessa ainoastaan 45 sivua ja vuosien 1997 ja 2001 selontekojen ollessa 92 sivua. Vuoden 2004 selonteko pitenee aikaisempiin verrattuna huomattavasti 167 sivullaan. Vuosien 2009 (136 sivua) ja 2012 (115 sivua) pysyttelevät myös yli 100 sivun pituudessa. Limnell (2008, 6) kuvailee selonteille muodostuneen merkittävän aseman takia johtaneen siihen, että niihin on pyritty mahduttamaan liikaa asioita, mikä on johtanut niiden sivumäärien kasvamiseen ja ajoittaiseen epäselkaisuuteen.

Ottaen huomioon edellä esitetyt selontekoihin liittyvät ongelmat, tulee niihin sisältyvää tekstiä tarkastella oman ajankohtaisen kontekstinsa puitteissa. Tämä mahdollistaa aidon narratiivisen tulkinnan, joka riippuu kunkin selonteon omaavasta historiallisesta näkökannasta. Toisin sanottuna, pyrin käymään selontekoja läpi kronologisessa järjestyksessä ja kutakin selontekoa tarkasteltaessa, analysoin niitä ottaen huomioon jokaisen dokumentin historiallisen kehyksen ja sen aikaisen tutkijakeskustelun. En siis ota huomioon uudempia selontekoja kunkin selonteon analysoinnin yhteydessä.

3.1. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 1995

Vuoden 1995 selonteko sijoittuu ajankohtaan, jossa Suomi on juuri liittynyt EU:n jäseneksi. Kylmän sodan loppumisesta on kulunut jo melkein puoli vuosikymmentä, mikä vaikutti Suomen vapautumiseen YYA-sopimuksen sitovuudesta ja kauan tavoitellusta siirtymisestä läntiseen viiteryhmään. Pami Aalto, Simon Dalby ja Vilho Harle (2003, 5) kuvaavatkin *Geopolitics*-lehden artikkelissaan ajan geopoliittisen keskustelun henkeä post-modernistisena vallitsevan identiteettiajattelun suhteen. Heidän mukaansa Pohjoismaiden

kannalta tämä ajattelu oli merkittävää siitä syystä, että se pohjautui “regionalismin, sosiaalisen oppimisen, moniarvoisuuden ja yhteisen identiteetin konnotaatioihin” (ibid.). Tämä ei kuitenkaan estänyt Suomea aloittamasta kiireellistä prosessia EU-jäsenyyden saavuttamiseksi, mihin myös Ruotsi tähtäsi.

Tästä huolimatta, selonteossa Suomi asetetaan heti tekstin ensimmäisillä sivuilla pohjoismaiseen viitekehykseen. Tämä tulee ilmi osiossa, jossa kuvataan Suomen turvallisuuspoliittisia lähtökohtia.

Kuuluminen Pohjolaan ja läheinen yhteistyö muiden pohjoismaiden kanssa on suomalaisen yhteiskunnan peruskivi, kansanvallan, oikeudenmukaisuuden ja hyvinvoinnin tunnusmerkki. (Valtioneuvosto 1995, 5.)

Selontekojen pohjoismaisen Suomen tarina alkaa siis vahvistuksella Suomen kuulumisena edelleenkin Pohjolaan, vaikka EU-jäsenyys on suonut maalle nyt myös kiinteämmän länsimaisten aseman tunnustamisen mahdollisuuden. Geopoliittisessa merkityksessä pohjoismaisuus jäi Suomelle Aallon ym. (2003, 4) mukaan tärkeäksi osaksi maan identiteettiä Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen, jolloin Suomen mahdollisuus toimia uutena pohjoiseurooppalaisena ”lännen ja idän tapaamispaikkana” nähtiin kasvaneen merkittävästi. Se, että Suomen pohjoismaista perustaa kuvataan näinkin tärkeäksi ominaisuudeksi turvallisuuspolitiikkaa läpikäyvässä dokumentissa, viittaa Suomen omaksuneen tukevasti tämän viitekehyksen puitteet. Ikään kuin Suomi olisi kylmän sodan aikana luonut pohjoismaisesta viitekehyksestä itselleen vankan perustan, josta se nyt pystyy turvallisesti ponnistamaan laajempaan läntiseen viiteryhmään.

Tämän ponnahduksen Suomi kuitenkin tekee hyvinkin itsevarmasti. Marko Lehti (2003, 125) väittää, että juuri pohjoismaisuuden kautta, pääasiassa Ruotsin muodostaman toiseuden rinnastamana, Suomi pystytään liittämään osaksi laajempaa länsimaista yhteisöä. EU-jäsenyyden tapauksessa, Suomen “virallinen” länsimaistuminen tapahtui yhdessä Ruotsin kanssa. Suurimmaksi osaksi vuoden 1995 selonteon *Turvallisuuspoliittiset lähtökohdat* -osiossa puodaan Suomen uutta roolia EU-jäsenenä eurooppalaisessa turvallisuusympäristössä. Ruotsalaisten politiikan tutkijoiden Ulrika Möllerin ja Ulf Bjereldin (2010; 365, 367) mukaan nähtävissä oli Suomen (sekä Ruotsin) määrätietoinen

osallistuminen eurooppalaisen turvallisuusrakennelman luomiseen ”post-neutraalina”-valtiona, ylläpitäen kylmän sodan jälkeisessä maailmassa neutraaliutensa jatkuvuutta. Väite on sinänsä mielenkiintoinen ja ehkä jopa ristiriitainen siinä suhteessa, että Suomi oli jo ehtinyt hankkia esimerkiksi Nato-yhteensopivia hävittäjiä ja käsiteltävässä selonteossa väitetään kylmän sodan aikaisen puolueettomuuspolitiikan muodostuneen käyttökelvottomaksi (Valtioneuvosto 1995, 39). Kuitenkin Suomen suora liittyminen Natoon ei tapahtunut EU-jäsenyyden lomassa, kuten Baltian maissa kävi vuonna 2004. Tässä voidaankin nähdä eräänlaista pohjoismaista neutraliteetin tavoittelua tai ylläpitämistä, sillä Suomi ei sen turvin nähnyt tarpeelliseksi liittoutua sotilaallisesti.

3.1.1. Pohjoismaat, Baltia ja Venäjä

Kyseinen korostus näyttää konkretisoituvan selonteon toisessa osiossa, jossa käsitellään Euroopan turvallisuusjärjestyksen uutta rakentumista. Tässä yhteydessä Suomi tunnustautuu osaksi Pohjoismaiden kollektiivista toimija-aktoria, jonka voidaan nähdä toimivan omana yksikkönään suhteessa toiseen läheiseen valtioiden muodostamaan kollektiiviseen yksikköön: Baltian maihin.

Pohjoismaat ovat antaneet Baltian maille tukea demokraattisten instituutioiden jälleenrakentamiseen. Pohjoismaiden antama suvereniteettituki on auttanut Baltian maita rakentamaan ja uudistamaan poliisi-, rajavalvonta- ja puolustushallintoaan täysivaltaisuuden ja itsemääräämisoikeuden valvomisen edellyttämälle tasolle. (Valtioneuvosto 1995, 14.)

Tätä ennen selonteossa Suomen vakauspolitiikan painopistesuunnaksi kuvailtiin Baltian maat, rajantakaiset Venäjän alueet, Itämeren alue ja Barentsin alue. (Valtioneuvosto 1995, 14.) Asetelmassa vaikuttaa olevan jonkun verran tutulta kuulostavia piirteitä, joilla viitataan laajempaan länsi-itä-jaotteluun. Suomi, nyt läntiseen viitekehykseen luettava EU-maa, pyrkii pohjoismaisella statuksellaan erottelemaan itsensä Baltian maista osana eräänlaista isoveli-roolittunutta geopoliittista käsitettä, joka pystyisi kaitsemaan naapurinsa kauemmas Suomen mahdollisesti entisen negatiivisen toiseuden vaikutusvallasta. Turvallisuuspolitiikan tutkija Christopher Browning (2007, 41) kuvaili pohjoismaisen turvallisuutta koskevan profiilin säilyneen kylmän sodan jälkeen nimenomaan

Pohjoismaiden yhteisen tavoitteen kautta ulottaa paikallinen turvallisuusyhteisö Baltian maihin ja Venäjän lähialueille.

Harle ja Moisio (2000, 196-197) kuvaavatkin Baltian maiden sijaitsevan kylmän sodan jälkeen “jossain idän ja lännen välissä”, joka epämääräisyytensä takia olisi luonnollisesti väärä viiteryhmä Suomelle. Identiteetti määrittyy myös sen mukaan, mitä itse et ole (Brown 2001, 129), mikä yksinkertaisella tavalla nähdään Suomen tapauksessa haluttomuutena tulla luokitelluksi Baltian maiden joukkoon, koska nämä omasivat vielä silloin liian läheiset kytkökset Suomen pääasialliseen toiseuteen. Suomi pystyy pohjoismaisen viitekehjyksensä avulla vahvistamaan tätä käsitystä asettamalla turvallisuuspoliittisen agendansa pohjoismaisen turvallisuusrakennelman edustajaksi. Historiallisessa kontekstissa Suomen suuntautuminen enemmänkin pohjoismaiseen viitekehjykseen Baltian maiden sijasta oli ratkaisevasti alkanut jo kylmän sodan alussa (Browning 2008, 194) ja 1990-luvulla Suomi pyrki ratkaisevasti osoittamaan, että ei kuulu Baltian maiden muodostamaan viiteryhmään.

Kaikki Pohjoismaat olivat ruotsalaisen politiikan tutkijan Annika Bergmanin (2006, 74) mukaan hyvinkin halukkaita tukemaan Baltian maiden demokratisoimisprosessia 1990-luvun ensimmäisellä puoliskolla, koska tämä nähtiin hyvänä mahdollisuutena toimia aktiivisesti Pohjoismaiden lähiympäristössä. Browning (2008, 248) esittääkin mielenkiintoisen väitteen Suomen isovelji-roolin tueksi siitä, että Pohjoismaat ottivat lähes autoritäärisen asenteen Baltian maihin suuntautuneessa missiossaan.

Vaikka Pohjoismaat toimivatkin yhdessä Baltian maihin suuntautuneessa hankkeessaan, selonteko antaa ymmärtää, että Suomi tunnustautuu myös yksittäisenä tekijänä Viron, Latvian ja Liettuan demokratisoimisen tukemisessa.

Suomi on kahdenvälisesti ja yhdessä muiden pohjoismaiden kanssa samoin kuin Euroopan neuvoston ohjelmien ja ETY-järjestön valtuuskuntien kautta tukenut Baltian maiden nopeaa muutosta demokraattisiksi oikeusvaltioiksi (Valtioneuvosto 1995, 14).

Tämä osa selonteosta antaa ymmärtää, että Suomi näki itsensä olevan avainroolissa Baltian maiden demokratisoimisprosessissa. Narratiivisesta perspektiivistä voisi kuvitella, että

entisenä Neuvostoliiton vaikutuspiiriin kuuluneena valtiona Suomi kokee nyt läntisen viitekehjensä turvin tehtäväkseen pelastaa Baltian maat toiseutensa vaikutusvallasta ja tuoda ne läntisen sivistyksen piiriin. Samalla Suomi voi liittää identiteettiinsä kuvan erityisroolista pohjoismaisena, ja etenkin eurooppalaisena, idän ja lännen kohtaamispaikkana, joka saattaisi kasvattaa maan merkitystä Itämeren alueen turvallisuusalueella.

Tästä huolimatta Suomi kuvataan selonteossa enimmäkseen omakohtaisena toimijana liittyen Venäjän, Suomen toiseuden, kehityksen tuomiin mahdollisuuksiin ja uhkakuviin. (Valtioneuvosto 1995, 14-15.) Kuten Baltian maiden suhteen, Suomi osoittaa Venäjä-suuntaisella suhtautumisellaan identifioituvansa poikkeuksellisena pohjoiseurooppalaisena valtiona, jonka velvollisuutena pysyy erityisen suhteen ylläpitäminen itänaapuriinsa, mutta ilman Pohjoismaiden kollektiivista osallistumista kyseiseen kehitykseen.

Suomen EU-jäsenyys vuonna 1995 ei ajanut alas maan itäistä ulottuvuutta, vaikka Pohjoismaissa oli jo tätä ennen noussut esiin länsimyönteisen integraation ilmapiiri (Joenniemi 2002, 185-186). Suomi oli valmis jatkamaan kylmän sodan aikana saavutettua suhdetta Neuvostoliittoon nyt Venäjän kanssa. Pohjoismaisen toiminnan rajoituessa Baltian maiden tukemiseen, Suomi pyrki tunnustautumaan tässä poliittisessa prosessissa merkittävämpään rooliin toimimalla itsenäisesti lännen ja Venäjän sillanrakentajana ilman muiden Pohjoismaiden tukea. Selonteon kannalta on merkittävää, että Suomen kylmän sodan aikainen idän ja lännen jakolinjaan pohjautunut puolueettomuuspolitiikka määritetään käyttökelvottomaksi, kun taas tämän toteamuksen jälkeen Suomi määritetään “sotilaallisesti liittoutumattomaksi maaksi” (Valtioneuvosto 1995, 39). Browningin (2008, 229-230) mukaan neutraalisuuden uudelleenmäärittäminen viittaa siihen, että suomalaisilla ei ollut minkäänlaista tunnepohjaista suuntautuvuutta Suomen kylmän sodan asemoitumiseen, vaan se oli ainoastaan väline maan lähentymisessä länteen.

Tämänkaltainen kuvaus, höystettynä mielikuvalla Suomen “taistelusta” lännen puolesta Neuvostoliittoa vastaan, on osa narratiivia, jossa Neuvostoliittoa pidetään jopa Suomen vihollisena (Browning 2008, 230). Suhteutettuna vuoden 1995 selonteon ajankohtaan, tämä turvallisuuspoliittisen linjan äkkikäänös ei em. perusteluiden valossa ole kovinkaan merkittävä poliittinen suunnanmuutos. Joenniemi (2002, 208) tukee väitettä Suomen puolueettomuuden pragmaattisesta olemuksesta, eikä se siis näin ollen muodostanut

olennaista osaa Suomen identiteetin hahmotelmasta. Venäjän suhteen voisi jopa väittää, että Suomi pyrki tunnustelemaan Venäjän mahdollista muuntautumista negatiivisesta toiseudesta joksikin muuksi jyrkän länsi-itä-jaottelun päättymisen jälkeen. Neutraalisuuslinjan vaihtuminen sotilaallisesti liittoutumaton -linjaan vaikuttaa olleen keino tunnustautua virallisesti läntiseksi valtioksi hankaloittamatta suhteita epävarmaan itäiseen naapuriin.

Tässä suhteessa pohjoismainen viitekehys toimii ikään kuin Suomen rauhanomaisen turvallisuuspolitiikan vakuuttajana (kts. Browning 2007, 33). Länsimainen Suomi on siirtynyt samaan entisen kylmän sodan aikaisen länsiryhmittymän viiteryhmään. Tätä siirtymää pehmittää selonteossa Suomen pohjoismaisen identiteetin korostus rinnastettuna Suomen ja Venäjän välisiin suhteisiin.

3.1.2. Pohjoismaisen turvallisuusrakennelman integroiminen länteen

Suomen pohjoismaisen identiteetin käytännöllinen puoli tulee selonteossa esiin lähinnä pitkäaikaisen pohjoismaisen rauhanturvaamisyhteistyön selostuksesta. Pohjoismaat olivat kylmän sodan aikana koordinoineet rauhanturvaamisyhteistyötään NORDSAFM (Nordic cooperation group for military UN matters) mallin avulla. Pohjoismaiden 1950-luvulta alkanut rauhanturvayhteistyö on yksi osa-alue, joka auttoi Pohjoismaita siirtymään ”modernista”⁴ identiteetistä kylmän sodan jälkeiseen ”post-moderniin”⁵ identiteettiin (Aalto ym. 2003, 5). Selonteon lyhydestä huolimatta, dokumentissa annetaan muutaman kappaleen verran tilaa pohjoismaisen yhteistyön kuvailemiseen. Baltian maille annetun tuen lisäksi osiossa kuvataan Pohjoismaiden keskinäistä rauhanturvayhteistyötä seuraavasti:

Pohjoismailla on pitkäaikainen kokemus keskinäisestä yhteistyöstä YK:n rauhanturvatoiminnassa. Pohjoismaat ovat koordinoineet rauhanturvajoukkojensa koulutusta ja varustamista sekä lähettäneet

4 Modernilla identiteetillä Aalto ym. tarkoittavat kylmän sodan aikaista karkeaa jaotusta läntiseen ja itäiseen vaikutuslottuvuuteen, mikä aikanaan loi eräänlaisia kiinteämpiä määritelmiä rajojen ja suvereniteetin kautta mm. läntiseen ja eurooppalaiseen piiriin (Aalto ym. 2003, 5).

5 Post-modernilla identiteetillä viitataan kylmän sodan jälkeiseen käsitykseen, jossa painotetaan uusia tapoja poliittisen tilan ja rajojen muokkaamiseen. Tämänkaltaisessa muokkauksessa avainasemassa ovat alueellisuuden korostaminen, sosiaalinen oppiminen, monimuotoisuus ja yhteinen identiteetti. (Aalto ym. 2003, 5.)

viimeisimpiin rauhanturvaoperaatioihin myös yhteisesti koottuja joukkoja. (Valtioneuvosto 1995, 23.)

Selonteossa korostetaan Suomen näkemystä Pohjoismaiden kansainvälisestä rauhanturvayhteistyöstä tulevaisuudessa. Koko Pohjoismaiden yhteistyötä käsittelevä osio on tarkoitettukin kuvastamaan niiden välistä yhteistyötä kansainvälisessä kriisinhallinnassa. Myöhemmin painotetaan pohjoismaisen kriisinhallintayhteistyön tärkeää merkitystä Suomelle. (Valtioneuvosto 1995, 23.) Tanskalaisen tutkijan Peter Viggo Jakobsenin (2007, 459) mukaan 1990-luvun alun kriisinhallintatoimet osoittivat, että ollakseen tehokasta, rauhanturvaamisessa alkoi olla tarvetta rauhanturvajoukkojen aseellisen toiminnan mahdollisuuteen perinteisen itsepuolustuksen sijaan. Tähän kehitykseen Pohjoismaat vastasivat antamalla rauhanturvajoukkonsa mm. Naton, EU:n ja ETYJ:n käyttöön ja sallimalla voiman käytön joukoissaan myös tilanteissa, jotka eivät liittyneet itsepuolustukseen (ibid.). Tässä osassa selontekoa on merkittävää, että narratiivin kertoja vaihtuu puhumaan suurilta osin pohjoismaisena eikä suomalaisena turvallisuuspoliittisena toimijana. Whitebrookin mukaan (2001, 38) identiteetin kertominen riippuu valitsemastamme kertojan äänestä, ja em. selonteon osa viittaa ääneen, joka puhuu pohjoismaisen Suomen puolesta.

Rauhanturvayhteistyö oli kylmän sodan ajoista asti Pohjoismaiden näkyvin sotilaallisen yhteistyön ulottuvuus, joka integroidun rauhanturvaohjelman kautta muodosti Pohjoismaista jonkinasteisen kollektiivisen sotilaallisen toimijan, tai ainakin mielikuvan siitä. Mouritzenin (1995) idea pohjoismaisen mallin alasajosta on saattanutkin osittain saada innoituksensa pohjoismaisen rauhanturvakonseptin jakamisesta muiden kansainvälisten organisaatioiden käyttöön. Selonteossa ei kuitenkaan esitetä suoraan pohjoismaisen mallin toisarvoisuutta, vaan sitä nähtävästi kiteytetään juuri rauhanturvaamiseen sidotun rauhantavoittelemisen kautta. Näin ollen selonteon voidaan havaita sisältävän kaksi eri kertojan ääntä: pohjoismaisen ja länsimaisen. Tämä trendi tulee kuitenkin tulevissa selonteoissa pääpiirteittäin keskittymään enemmän länsimaisen kertojan merkitykseen.

Suurvaltasuhteiden osalta, selonteossa puidaan lähinnä Venäjän asemaa läheisesti merkittävänä toimijana. Tähän suurvaltoja koskevaan viitekehykseen selonteossa osallistutaan korostamalla Pohjolan ydinaseetonta asemaa:

Ydinaseiden riisuminen ja erityisesti keskimatkan ydinaseiden hävittäminen ja taktisten ydinaseiden poisvetäminen on vahvistanut Pohjolan ydinaseetonta asemaa laajan ydinaseettoman eurooppalaisen alueen osana. (Valtioneuvosto 1995, 28.)

Oletettavasti em. sitaatti implikoi Suomen ja Kekkosen kylmän sodan aikaista linjaa Pohjolan ydinaseettomuuden puolesta. Sitaatin ”laaja ydinaseeton eurooppalainen alue” viittaa toiveeseen START-sopimusten⁶ konkreettisesta voimaantulosta. Pohjola oletettavasti tarkoittaa tässä tapauksessa Suomen, Ruotsin, Islannin, Norjan ja Tanskan muodostamaa geopoliittista kokonaisuutta, joka toimi varsinkin kylmän sodan aikaan eurooppalaisittain matalan jännitteen alueena (Browning 2007, 33). Kuten olen aikaisemmin huomionnut, Suomi oli kylmän sodan aikaan aktiivisin Pohjolan ydinaseettoman alueen peräänkuuluttaja, mikä muissa Pohjoismaissa tulkittiin ajoittain myöntyväisyytenä Neuvostoliiton suuntaan. Merkillepantavaa kyseisessä sitaatissa on se, että Pohjola integroidaan osaksi Eurooppaa. Edellä mainitsemani narratiivinen ääni on nyt vaihtunut koskemaan eurooppalaista Suomea, joka oletettavasti ei pyri siirtymään yksin eurooppalaiseen viitekehykseen, vaan osaltaan haluaa ylläpitää pohjoismaisuuttaan integroimalla se laajempaan kokonaisuuteen. Mielestäni tästä tulee hyvin ilmi Suomen identiteetin eroavaisuus suhteessa esimerkiksi Ruotsiin, jota Lars Trägårdh (2002, 130) kuvasi vastahakoiseksi ja myöhäiseksi tulijaksi Eurooppaan.

Pohjolan historiallinen muuntautuminen virallisesti tunnustetuksi ydinaseettomaksi alueeksi heijastuu pohjoismaisten Nato-jäsenmaiden (Islanti, Norja, Tanska) ydinaseiden tuonnin kieltämiseen alueillensa kaikilta tahoilta. Kylmän sodan jälkeisenä aikana Pohjoismaiden hallinnot pyrkivät estämään Euroopan uuden epävarmuuden näkymien leviämistä Pohjolaan. Kylmän sodan aikana Pohjoismaat mahdollisesti uskoivat, että silloinen turvallisuusasettelu muuttuisi sotaisaksi konfliktiksi, mutta yksilöllisesti niillä ei nähty olleen vakavia uhkia. Näin ollen, Pohjoismaita kuvailtiin maantieteellisesti Euroopan ”hiljaisena nurkkana” niiden rauhanomaisten preferenssien takia. (Archer 1996, 457-459.) Tutkijat vaikuttavat olevan yhtä mieltä Pohjolan rauhaisuudesta. Tässä asetelmassa Suomi

6 START I JA START II (Strategic Arms Reduction treaty) - sopimukset allekirjoitettiin vuosina 1991 ja 1993 Neuvostoliiton (sittemmin Venäjän) ja Yhdysvaltojen välillä. Sopimusten tarkoituksena oli rajoittaa suurvaltojen strategisten ydinohjusten määrää. Tämän oli tarkoitus tapahtua vaiheittain, mutta esimerkiksi START II-sopimus ei koskaan astunut voimaan käytännössä. (yk.fi, Asevalvonta ja aseidenriisuminen.)

tunnustautuu lähtökohtaisesti ydinaseettoman Pohjolan kannattajana, mikä nojaa kollektiivisesti muiden Pohjoismaiden haluttomuuteen tuoda alueelle turvallisuuspoliittisesti kuumia elementtejä. Vaikuttaisi siltä, että Suomen kylmän sodan aikainen Pohjolan ydinaseettomuuden tavoittelemisen linja olisi voittanut eräänlaisen pohjoismaisen identiteettitaiston, jonka kautta tämä linja pystytään integroimaan myös laajempaan eurooppalaiseen kehitykseen. Suomi on siis viemässä itse luomaansa pohjoismaista identiteettikuvaa eurooppalaiseen kehitykseen.

Kyseinen kehys korostuu entisestään selonteon osiossa Suomen puolustuskyvyn merkityksestä. Mielestäni tämä sitaatti kiteyttää hyvinkin kärjekkäästi koko selonteon teesin Suomen uudesta länsisuuntaisesta turvallisuuspoliittisesta asemoitumisesta.

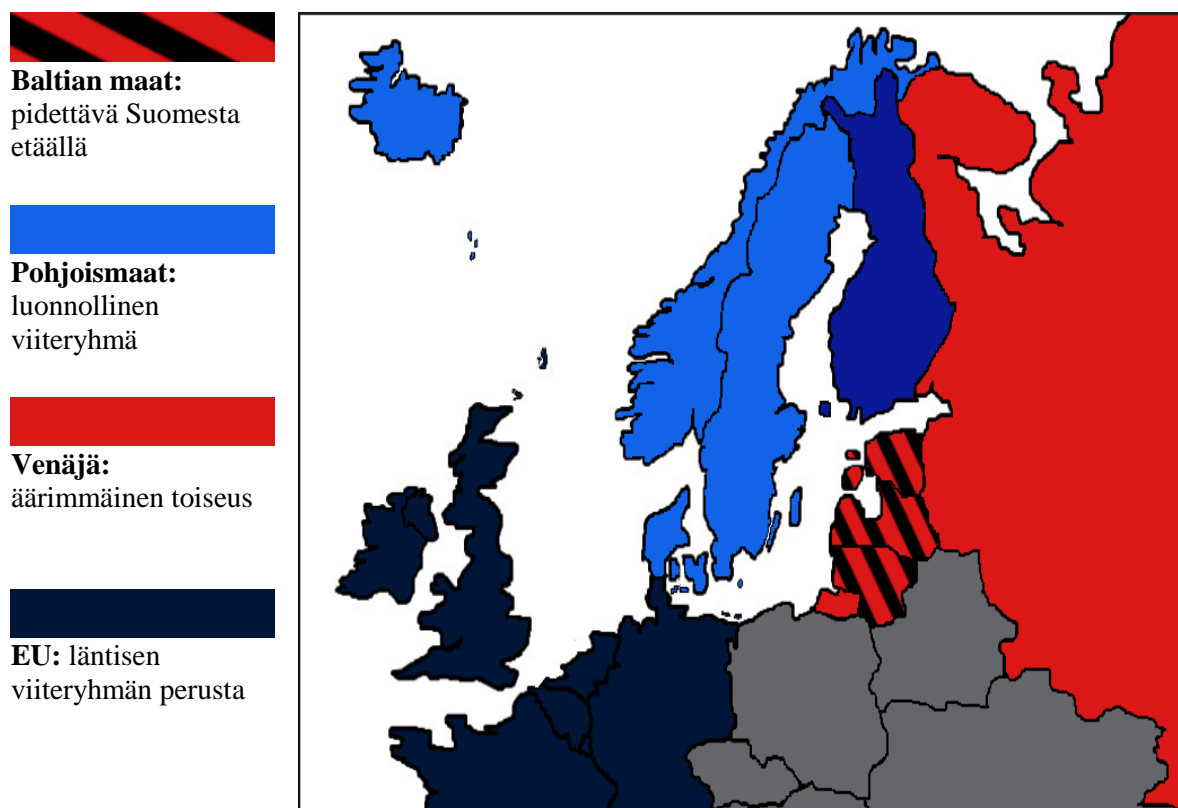
Suomen itsenäinen puolustus ja uskottava puolustuskyky tukevat Pohjois-Euroopan vakaan tilanteen säilyttämistä ja vahvistamista. Ruotsin liittoutumattomuus ja ympäristöön nähden vahva puolustuskyky edistävät samalla tavalla Suomen lähialueen vakautta. Norjan johdonmukainen puolustuspolitiikka ja Yhdysvaltain NATOn puitteissa Norjalle antamat turvallisuustakuut ovat olennainen osa Pohjois-Euroopan sotilaallisesti vakaata tilannetta. (Valtioneuvosto 1995, 31.)

Olennaisena osana on Yhdysvaltojen roolin korostaminen Naton kautta sekä Ruotsin liittoutumattomuuden asemoiminen Suomen lähialueen vakauden merkittäväksi tekijäksi. Naton merkittävyyttä Pohjolassa kuvastaa myös se, että Ruotsia pidettiin jo kylmän sodan aikana Tuomas Forsbergin (2002, 248) mukaan Naton “seitsemäntenätoista jäsenenä”, koska Ruotsin uskottiin mahdollisessa sotatilanteessa tukevan Naton toimia. Puolueettomuudestaan huolimatta, Ruotsi oli pitkälle sitoutunut Naton sodan ajan suunnitelmiin (ibid.). Huomioidessamme tämän Ruotsin asemoitumisen, asia suhteutettuna selonteon luonnehdintaan Pohjois-Euroopan vakaudesta siirtää yhä enemmän painoarvoa Naton läsnäololle Pohjolan turvallisuusrakennelmassa myös kylmän sodan jälkeen.

Luonnollisesti tämä liittyy 1990-luvun Suomen länsisuuntaiseen narratiiviin, jonka Browning (2008, 265) yhdistää Suomen kylmän sodan aikaiseen kuvaan Nato-Neuvostoliitto-asettelusta, jossa länsimaisen identiteetin omaava Nato kuvasti “laajentuvan

idän” positiivista vastapuolta. Kylmän sodan päättyessä Naton pääasiallinen tarkoitus alkoi hämärtyä, mutta Suomen kannalta sotilasliitto edusti edelleen konkreettista viiteryhmää läntisestä ulottuvuudesta. Mielikuvallisesti selonteossa esitetään tilannetta, jossa kylmän sodan päättyminen ja EU-jäsenyys avasivat Suomen läntiset rajat apposen auki läntisille vaikutteille, mutta itäraja jäi kylmän sodan aikaiselle raolleen. Samalla Suomen pohjoismainen identiteetti sekoittui läntisen viitekehyksen kanssa ja näin Pohjolasta alkoi muodostua kirjaimellisesti Pohjois-Eurooppa.

Oheisessa kartassa (Kartta 1) osoitankin karkeasti tämän selonteon esille tuoman mielikuvallisen jaotuksen. Erottelen Pohjoismaat ja Euroopan unionin toisistaan niiden omien geopoliittisten erityispiirteiden vaikutusten takia Suomelle, vaikka esimerkiksi Pohjoismaista Ruotsi ja Tanska kuuluvat myös unioniin. Omalta osaltaan selonteko on vielä suhteellisen karkea kuvaus Suomen turvallisuuspoliittisesta asemoitumisesta, joka pääasiassa pohjautuu maan siirtymiseen länteen, samaan kokonaisuuteen Euroopan unionin jäsenmaiden ja muiden Pohjoismaiden kanssa. Seuraavien selontekojen vastaavissa analyyseissä tästä jaottelusta tulee kuitenkin yksityiskohtaisemmin luonnehdittava.

KARTTA 1. Suomen lähympäristön geopoliittinen asetelma vuoden 1995 selonteon narratiivin mukaan. (siniset sävyt = läntinen viiteryhmä, punaiset sävyt = itäinen viiteryhmä)

Suomi kuvataan kartassa omana sinisenä värinään, koska tässä kuvauksessa on tarkoitus osoittaa selonteon narratiivin luovan näkökohdan mukainen hahmotelma Suomea ympäröivästä geopoliittisesta asemasta ympäröivään turvallisuusarkkitehtuuriin. Pidän Suomen värin samana kaikissa tämän tutkielman kartoissa, painottaakseni niiden kuvausta juuri Suomen näkökulmasta. Näin ollen Suomen väri tulee pysymään samana jokaisessa kartassa. Maita ja muita toimijoita edustavat värit muuttuvat sen mukaan, miten lähellä ne koetaan selonteossa geopoliittisesti sijaitsevan Suomea. Esimerkiksi EU:ta on ensimmäisestä selonteosta lähtien pidetty Suomen tärkeimpänä ja merkittävimpänä viitekehystenä, ja sitä pidetään sellaisena myös jatkossa, joten se on väritetty tumman sinisellä. Muut Pohjoismaat taas ovat Suomen luonnollinen viiteryhmä, mutta niitä ei turvallisuuspoliittisesti painoteta yhtä paljon kuin EU:ta. Venäjä nähdään selonteossa epävakaa ja arvaamattoman toimijana, joka myös Suomen historiallisen toiseuden takia on väritetty uhkaavan punaisella. Baltian maat ovat samalla värillä, koska niiden ei vielä tässä vaiheessa nähdä kuuluvan länteen, vaan ne edustavat entisinä Neuvostoliittoon kuuluneina valtiona väärää viiteryhmää Suomelle. Harmaalla väritetyt valtiot esiintyvät hyvin vähän, tai eivät ollenkaan, selontekojen kerronnassa, joten jätän ne kartasta huomiotta.

Vuoden 1995 turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko kuvastaa Suomen turvallisuuspoliittista asemaa uudessa maailmanpoliittisessa tilanteessa, jossa läntinen viitekehys on voittanut Suomen vastakkaisen toiseuden. Suomen hieman äkillinenkin siirtyminen tähän läntiseen viitekehukseen asetti pohjoismaisuuden toissijaiseen asemaan, joka kuitenkin jäi merkittävään Suomen luonnollista identiteettiä perustavaan. Seuraavaksi analysoidavassa selonteossa vuodelta 1997, Suomi on jo aktiivinen jäsen Euroopan unionissa, mikä osaltaan toimii täysin uudenlaisena ja laajempaan turvallisuuspoliittisena viitekehystenä.

3.2. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 1997

Vuoden 1997 selonteon tiivistelmässä kuvaillaan heti alkuunsa Euroopan unionin jäsenyyden selkeyttäneen ja vahvistaneen Suomen kansainvälistä asemaa, koska jäsenyyteen sisältyy yhteisvastuullinen suoja. Tiivistelmässä ei kuitenkaan anneta juuri ollenkaan viitteitä Suomen pohjoismaisesta turvallisuuspoliittisesta ulottuvuudesta. Huomioitavaa on ainoastaan kuvailu Suomen liittoutumattomuuden merkityksestä Pohjois-

Euroopan vakauteen. (Valtioneuvosto 1997, 4-5.) Poliitiikan tutkija Hanna Ojanen (2005, 407) kuvailee Suomen ensimmäisiä EU-jäsenyys vuosia Suomen ”EU-kuherruskuukausina” (EU honeymoon), jolloin Suomi oli Pohjoismaista innokkain EU-politiikan tukija. Vuosien 1995-1997 välistä aikaa väritti pääasiassa presidentti Martti Ahtisaaren voimakas Euroopan unioniin syventyvä retoriikka (Harle & Moisio 2000, 166-168), jolla oletettavasti pyrittiin vahvistamaan Suomen omaa kansainvälistä asemaa.

3.2.1. Suomen lähialueen kehitys

Selonteossa tämä vallinnut poliittinen ilmapiiri otetaan huomioon painottamalla juuri Euroopan turvallisuuskehityksen keskeisiä tekijöitä.

Suomen näkökulmasta Euroopan unioni, Venäjä ja NATO sekä asevalvonta ja sotilaallinen kriisinhallinta ovat Euroopan turvallisuuskehityksen keskeisiä tekijöitä. Ne ovat kaikki muutoksen tilassa ja vaikuttavat turvallisuuteen ja vakauteen Suomen lähialueella Pohjois-Euroopassa (Valtioneuvosto 1997, 4.)

Vuoden 1995 selonteon analyysissä esittämäni Suomen identiteetin narratiivinen ääni painottuu yhä enemmän eurooppalaiseen puoleensa. Campbellin (1998, 9) ajatus identiteetin muodostumisesta luomalla rajoja on vahvasti läsnä Suomen selonteon turvallisuuspoliittisessa narratiivissa. Yleinen eurooppalaisen turvallisuuden korostus näyttää nyt laajentaneen Suomen länsimaisuuden rajoja siihen pisteeseen, että myös Nato-jäsenyyttä voitiin alkaa harkita, kuten Teija Tiilikainen (2003, 309-310) Suomen ja Ruotsin maanpuolustuskorkeakoulujen yhteisessä vuosikirjassa huomauttaa.

Suomen EU-jäsenyys vaikuttaa luoneen maalle uudenlaisen turvallisuuspoliittisen pelikentän, jossa mahdollisuus osallistua täysin läntisesti suuntautuneisiin sotilaallisiin toimintoihin on nyt käytännössä mahdollista. Osaltaan tätä siirtymää on varmasti helpottanut myös Ruotsin Suomen kanssa samanaikainen liittyminen mm. Naton rauhankumppanuusohjelmaan⁷ (Partnership for Peace) vuonna 1994 ja ohjelman suunnitteluun vuonna 1995 (Forsberg & Vaahtoranta 2001, 74-75). Molemmat valtiot

⁷ Naton rauhankumppanuusohjelma tähtää Naton ja yksittäisten maiden välisen yhteistyön kehittämiseen (nato.int). Myös Venäjä on kyseisen ohjelman jäsen.

hyväksyvät Naton yhdeksi Euroopan turvallisuuden keskeiseksi tukijalaksi, minkä lisäksi suomalaiset ja ruotsalaiset sotilaat alkoivat osallistua säännöllisesti Naton harjoitteluihin ja kursseihin (ibid. 75).

Selonteko siis pohjaa Suomen lähialueen vakauden oman sotilaallisen liittoutumattomuuden ja kansainvälisten sotilaallisten toimijoiden yhteisvaikutukseen. Kansainvälisen tutkimuksen professori Regina Karp esittääkin mielenkiintoisen ajatuksen liittyen Suomen ja Ruotsin liittoutumattomuuden ja identiteetin väliseen suhteeseen. Hän väittää, että maiden liittoutumattomuutta ei voida selittää pyrkimyksellä säilyttää kansallista identiteettiä, koska muuten maat eivät olisi liittyneet EU:hun ja toimineet läheisessä yhteistyössä NATO:n kanssa. Identiteetin ja liittoutumattomuuden kytkeytyminen täydellisesti toisiinsa loisi kuvan valtioista ”vapaamatkustajina” ja altistaisi ne strategiselle epävarmuudelle. (Karp 2007, 49-50.) Luulen, että ainakin Suomen osalta asian voi esittää näin, mutta täytyy kuitenkin ottaa huomioon maan neutraliteetin pitkäaikainen poliittinen linjaus kylmän sodan ajalta, mikä luultavasti ikään kuin luonnollisesti poliittisen linjauksen siirtymistä sotilaallisen liittoutumattomuuden kannalle kylmän sodan jälkeen. Vuoden 2004 jälkeen julkaistuissa selonteoissa ei kuitenkaan viitata Suomeen enää sotilaallisesti liittoutumattomana valtiona. Harle ja Moisio (2000, 263) huomauttavatkin selonteon luoman kuvan Suomen vakaustekijöistä viittaavaan halukkuuteen luoda mielikuva selkeistä eri leireihin kuuluvista toimijoista, joiden luomaa turvallisuusympäristöä voidaan pitää vakaana.

Tässä suhteessa Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden status saattaakin toimia eräänlaisena turvallisuuspoliittisena varmistuksena ja luonnollisena jatkuvuutena, jonka avulla Suomi pyrkii välttämään yllättäviä turvallisuuspoliittisia tilanteita laajalla skaalalla. Puolueettomuushan ei kylmän sodan aikaan tuottanut Suomelle kovinkaan vakavia turvallisuuspoliittisiä ongelmia, joten kokemukset tämänkaltaisesta linjasta eivät ainakaan ole kovinkaan negatiivisia. Miten pohjoismainen turvallisuusrakennelma pystytään liittämään tähän käsitykseen? Euroopan turvallisuuskehitystä kuvaavassa selonteon osiossa tuodaan ilmi uusi rajoja ylittävä yhteistyömalli pohjoisessa.

Barentsin euroarktinen neuvosto ja Itämeren valtioiden neuvosto ylittävät entiset rajalinjat ja yhdistävät Venäjän ja Baltian maat sekä

Puolan yhteistyöhön pohjoismaiden, Saksan ja EU:n kanssa (Valtioneuvosto 1997, 12).

Sitaatissa Suomella on kaksi viiteryhmää, joihin se pystyy ja mieluiten yhdistää itsensä: Pohjoismaat ja EU. Kyseinen asetelma esitetään hyvin mielenkiintoisessa valossa, otettaessa huomioon Suomen tiukka turvallisuuspoliittinen länsimaistuminen 1990-luvulla. Vaikuttaisi siltä, että Suomella on nyt mahdollisuus luoda uuden viitekehjensä avulla Venäjältä toiseuden myös laajemmalle kokonaisuudelle, mikä osaltaan liittyy myös Suomen eurooppalaistumiseen. Pohjoismainen viitekehys saattaa toimia tässä eräänlaisena neutraalin identiteetin takaajana, joka pitää yllä Suomen itä-länsi-sillanrakennukseen painottunutta roolia pohjoismaisena EU-jäsenenä. Myöhemmin tuodaan esille Pohjoismaiden merkittävyys Baltian maiden itsenäisyyden vahvistamisessa ja puolustuskyvyn kehittämisessä (Valtioneuvosto 1997, 31-32). Tätä rydytti vahvasti Pohjoismaiden yhteinen tavoite Baltian maiden saattamisessa EU-jäseniksi koko 1990-luvun loppupuolen ajan (Bergman 2006, 74).

Omana vastapainonaan tähän suuntaukseen ovat kuitenkin voineet vaikuttaa Venäjän ja Baltian maiden väliset jännittyneet suhteet. Pohjoismaisen siltojenrakennusbrändin (Browning 2007, 27-28) puitteissa Suomi oletettavasti pyrki asian suhteen toimimaan, sillä Suomen liiallinen EU-painotus Baltian maiden kehityksen tukemisessa olisi luultavasti ärsyttänyt Venäjää ja luonut liian kärjekkään kuvan lännettyneestä Suomesta. Eurooppalaisen Suomen mahdollisuudet saada Venäjän epävarma turvallisuuspoliittinen luonne vaikuttamaan vakaammalta painottuu enemmänkin Suomen EU-jäsenyyden tuoman viiteryhmän kautta, koska tässä viitekehyksessä korostettiin Suomen mahdollisuutta toimia vaikuttavammin kansainvälisessä ulottuvuudessa. Tämä ulkopoliittisen painopisteen muutos helpottui Suomen vakiinnutettua kuvan uudelta Venäjältä rajanaapurinaan, mikä samalla johti Suomen vähittäiseen hivuttautumiseen pois perinteisestä pohjoismaisesta yhteistyökeskeisyydestä pohjoisessa.

Merkittävää oli myös Venäjän uudellinen suhtautuminen kansainväliseen yhteistyöhön, mikä tarkoitti mahdollisuutta alkaa integroida maata jollakin tasolla laajempaan eurooppalaiseen kokonaisuuteen. Ensimmäinen Tšetšenia sota (1994-1996) toi säväyksen Venäjän halukkuudesta osallistua kansainväliseen yhteistyöhön, kun Venäjän silloinen ulkoministeri Andrei Kozyrev ilmaisi toivomuksensa saada ETYJ saapumaan Tšetšeniaan

valvomaan paikallista ihmisoikeustilannetta (Smith 2005, 242-243). Selonteossa Suomi osoitetaan yksilöllisesti Venäjän uudistuskehitystä tukevana osapuolena (Valtioneuvosto 1997, 21), mikä antaa ymmärtää Suomen tavoitteen profiloitua tässä ainutlaatuisena EU-maana korostaakseen entistä merkitystään idän ja lännen välisenä sillanrakentajana.

Näiden lainausten perusteella voidaan olettaa, että Pohjois-Eurooppa nähdään edelleenkin Suomen pääasiallisena turvallisuusympäristönä, jonka vakaus on tärkeää, mutta vakauttamisen tekijöiksi haetaan nyt pääasiassa muita kuin pohjoismaisia toimijoita laajemman turvallisuuspoliittisen jännitteen alkaessa lieventyä. Kuitenkin Suomi ei ole, selonteon mukaan, täysin jättänyt pohjoismaisen kovan turvallisuuspoliittisen viitekehyksen tuomia mahdollisuuksia. Tämä kiteytetään pääasiassa Suomen ja Ruotsin välisen yhteistyön syventämisen kuvauksessa mm. osallistumisella aloitteellisesti yhdessä EU:n puolustusulottuvuuden kehittämiseen.

Keskustelun pohjana on Suomen ja Ruotsin yhteinen ehdotus, joka perustuu Maastrichtin sopimuksessa sovittuun puolustusulottuvuuteen sekä EU:n ja WEU:n⁸ välisen suhteen lähentämiseen. Ehdotuksen mukaan unionin toimivaltaan kirjattaisiin humanitaariset ja kriisinhallintatehtävät, joissa käytetään sotilaallisia organisaatioita. (Valtioneuvosto 1997, 17.)

Suomen ja Ruotsin ehdotus ei kuitenkaan puuttunut EU:n sekä WEU:n suhteen lähentämiseen. Tämän lisäksi selonteossa painotetaan Suomen ja Ruotsin välistä yhteistyötä Itämeren alueen vakauden säilyttämisessä. (Valtioneuvosto 1997, 17 & 24.) Tässä narratiivissa on nähtävissä merkkejä Harlen ja Moision (2000, 265) väittämästä, että Suomen turvallisuuspolitiikan läntinen ulottuvuus hävisi kylmän sodan päätyttyä ja korvautui mm. suunnitelmaksi asevoimien kaluston yhtenäistämiseksi Ruotsin kanssa. Tässä viitataan esimerkiksi Suomen ja Ruotsin yhteiseen projektiin sotilashelikopterien tilaamiseksi 1990-luvun jälkipuoliskolla. Kuitenkin tämä yhteistyö perustui edelleen lähinnä sotilaskaluston kustannustehokkaaseen hankintaan. Karp (2007; 48, 50-51) selostaa Suomen ja Ruotsin välisiä eroja liittoutumattomuuden motiiveista,

8 WEU (Western European Union) oli vuonna 1954 perustettu löyhä sotilaallinen yhteistyöjärjestö, johon kuului pääasiassa länsi- ja eteläeurooppalaisia valtioita. Järjestön toiminta lopetettiin virallisesti vuonna 2011, koska sen ei enää nähty olevan tarpeellinen EU:n Lissabonin sopimuksen lanseeraaman uuden turvallisuusulottuvuuden takia.

jotka hänen mukaansa heijastuvat turvallisuusidentiteettiin. Suomen kannalta liittoutumattomuus viittaa haluun säilyttää mahdollisuus Nato-jäsenyyteen liittyen kansalliseen debattiin kylmän sodan aikaisesta puolueettomuus-linjasta, suhteesta Venäjään ja omasta paikasta Euroopassa. Ruotsin osalta liittoutumattomuus (alliansfriet) edustaa muutoksen vastustamista ja tämä nähdään syynä Ruotsin tavoitteeseen vahvistaa liittoutumattomuutensa ja kansainvälisen roolinsa uskottavuutta. Nato-jäsenyys nähtäisiin heikentävän Ruotsin sitoumusta kansainvälisten turvallisuustekijöiden, kuten aseriisunnan ja -oikeuden kehittämisen, hallinnassa. (ibid.)

Kuitenkin ruotsalainen turvallisuuspolitiikkaa analysoiva internetsivu *säkerhetspolitik.se* antaa hyvinkin selkeän kuvauksen Ruotsin liittoutumattomuuspolitiikan tilanteesta kylmän sodan päättymisen seurauksena: ”Den traditionella säkerhetspolitiska deklARATIONEN hade därmed spelat ut sin roll och Sverige har successivt blivit alltmer säkerhetspolitisk inlemmat, inte bara i EU:s framväxande krishantering utan också i Natos verksamhet genom deltagande i operationer som beslutats av FN, men genomförts av Nato, framförallt på Balkan, i Afghanistan och i Libyen” (säkerhetspolitik.se 2014). Itse tulkitsisin, että Naton kannalta Ruotsilla on suunnilleen samankaltainen motiivi kuin Suomella sotilaallisen liittoutumattomuutensa suhteen. Ruotsi pyrki pitämään Nato-jäsenyyden mahdollisuutta auki, mitä helpotti käsitys Naton muuttuneesta roolista kylmän sodan päättymisen jälkeen enemmänkin YK:n valtuuttamien operaatioiden toimeenpanijaksi. Tämä on osin helpottanut Suomen omaa Nato-aktiivisuutta. Suomen ja Ruotsin yhteistyötä korostetaan näin ollen vuoden 1997 selonteossa paljon enemmän kuin aiemmassa selonteossa.

Laajemman kansainvälisen ulottuvuuden puitteissa Suomi ja Ruotsi toimivat yhteistyössä pohjoismaisessa turvallisuusrakennelmassa lähinnä ylläpitämällä EU:n sotilaallista toimivaltuutta pohjoismaisesti perinteikkäässä rauhanturva- ja kriisinhallintatoiminnassa. Muilta osin selonteko ei anna kalustonhankintayhteistyön lisäksi viitteitä pohjoismaisesta turvallisuusintegraatiosta. Vaikka Pohjoismaat aloittivat lähes välittömästi kylmän sodan päättymisen jälkeen poliittiset toimet pohjoismaisen turvallisuusyhteistyön elvyttämiseksi, prosessi osoittautui erittäin hitaaksi. Pohjoismaiset puolustusministerit kokoontuivat keskustelemaan yhteistyöstä ensimmäisen kerran vasta vuoden 1997 elokuussa (1997 selonteon julkaisemisen jälkeen) lähiympäristön turvallisuutta koskevaan seminaariin. (Forsberg 2013, 1167.) Selonteossa vastaavanlainen käsittely tulee ilmi mm. Tanskaa ja

Norjaa käsittelevissä osioissa, sillä ne keskittyvät lähinnä arvioimaan maiden Nato-asemaa sekä maakohtaisia strategisia intressejä (Valtioneuvosto 1997, 34-35).

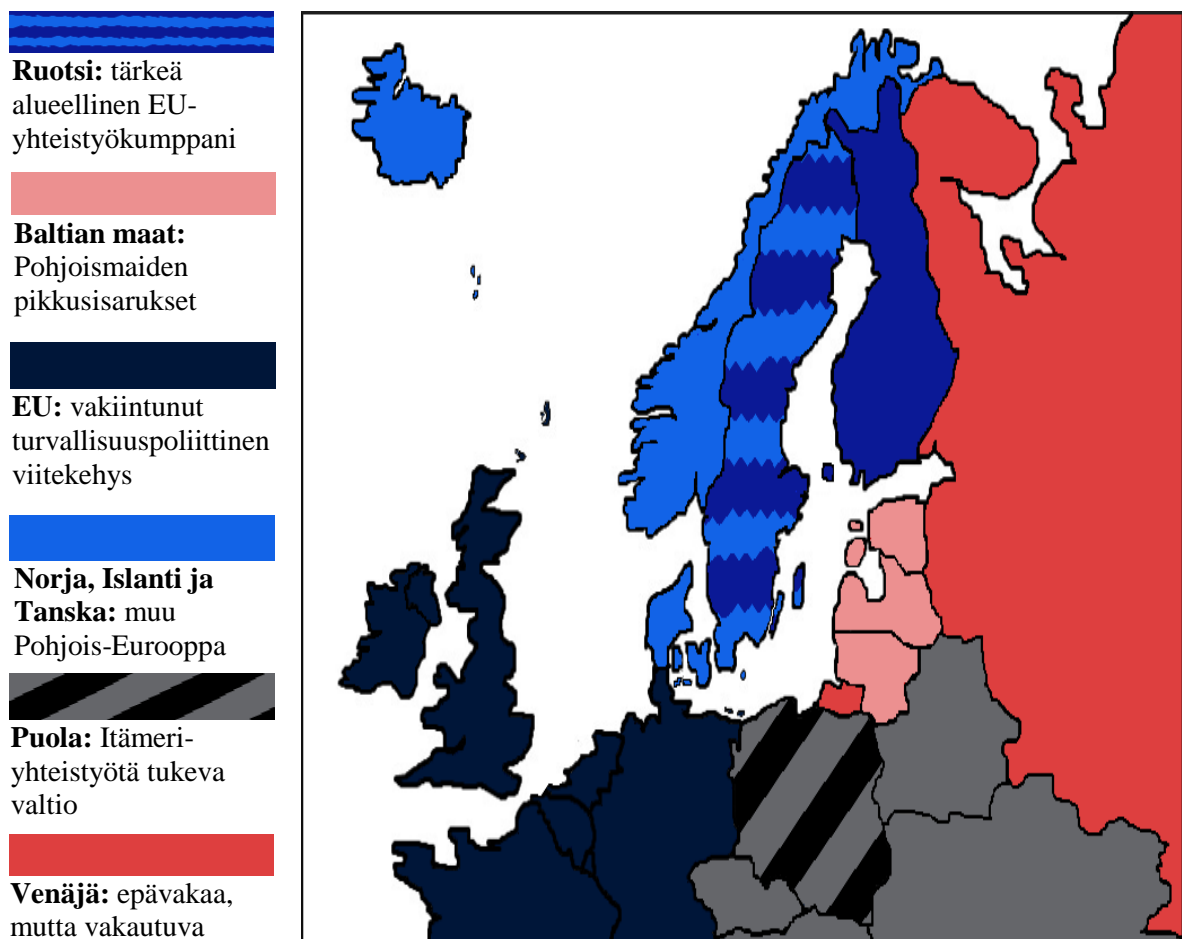
3.2.2. Pohjolasta Pohjois-Euroopaksi

Suomen turvallisuusympäristöä tarkastelevassa selonteon osiossa annetaan suhteellisen kattava linjaus Suomea koskevan turvallisuusrakennelman tilasta ja vaikutuksesta maan omaan turvallisuustilanteeseen. Tässä sitaatissa tuodaan ilmi ehkä koko selonteon antama mielikuva Suomea ympäröivästä geopoliittisesta viitekehystä.

Suomen sotilaspoliittisen aseman määrittävät sijainti Venäjän naapurina ja osana Pohjois-Euroopan geopoliittista kokonaisuutta. Suomen ydinalue sijoittuu Itämeren ääreen ja pohjoisosa rajautuu Venäjän strategisesti tärkeiden alueiden läheisyyteen. Euroopan pohjoisosat ovat säilyneet vakaana turvallisuusympäristössä tapahtuneista muutoksista huolimatta. (...) Suomen sotilaspoliittiseen asemaan osana Pohjois-Eurooppaa vaikuttavat ennen kaikkea kehitys Venäjällä, NATO:n laajentuminen ja rakennemuutos sekä Norjan NATO-jäsenyys ja Ruotsin uskottava puolustuskyky. Yhteiset piirteet Suomen ja Ruotsin tilannearvioissa ovat korostuneet. (Valtioneuvosto 1997, 41.)

Oleellista on se, että Suomen narratiivinen ääni on tässä suhteessa pohjoiseurooppalaisesti painottunut. Tämä tarkoittaa sitä, että sitaatissa rakennetaan kuvaa ikään kuin Euroopan pohjoisesta turvallisuusulottuvuudesta. Jälleen Suomen yhteistyö Ruotsin kanssa vaikuttaisi vievän tilan pohjoismaisen yhteistyön määrittämiseltä. Venäjän läheisyys on kuitenkin painottuvien näkökohta Suomen geopoliittisen aseman kannalta ja tämän lisäksi koko selontekoa värittää lähes varovaisen optimistiselta vaikuttava kerronta Venäjän kehityksen tulevaisuudesta. Harle ja Moision (2000, 265) huomauttavatkin, että kylmän sodan jälkeinen uusi poliittis-maantieteellinen asetelma yhdessä historiallisen identiteettiprojektin jatkumisen kanssa on luultavasti muokannut 1990-luvun loppupuolen selonteista Venäjä-painotteisia vahvan Eurooppa-suuntauksen mukana.

Joenniemi (2002, 206-207) sanoo osuvasti, että Suomi on kehittynyt täysin eurooppalaiseksi identiteetiksi, joka on osaltaan heikentänyt maan tunnustautumista pohjoismaisena valtiona, kun kyseessä on ollut rajojen muuntaminen ulkoisesti joustaviksi määrittelyiksi. Tämä johtuu siitä, että pohjoismaisuus on historiallisen kehityksen kautta saanut “parempi kuin muu Eurooppa” -leiman, mikä vahvasti korostettuna vaikeuttaisi laajempaa integraatiota (ibid.). Väite on esitetty erittäinkin ymmärrettävästä syystä, varsinkin em. sitaatin valossa. Suomen eurooppalaisuutta on luultavasti järkevämpää tässä tapauksessa painottaa pohjoismaisuuden sijasta, koska näin luodaan kuva pyrkimyksestä tuoda Venäjä lähemmäs eurooppalaista viitekehystä luonnollisesti eurooppalaisen valtion, eikä erilliseen pohjoismaiseen viiteryhmään kuuluvan toimijan, välityksellä.

KARTTA 2. Suomen lähympäristön geopolitiittinen asetelma vuoden 1997 selonteon narratiivin mukaan. (siniset sävyt = läntinen viiteryhmä, punaiset sävyt = itäinen viiteryhmä)

Geopolitiittinen asetelma on vuoden 1997 selonteon narratiivissa muuttunut hyvinkin paljon yhteistyöpainotteiseksi. Kaikki Suomen lähialueella vaikuttavat toimijat pyritään hahmottamaan monien eri yhteistyöjärjestelyjen kautta yhdeksi alueellista turvallisuutta

tukevaksi käsitteeksi. Oheisessa kartassa (Kartta 2) olen havainnollistanut Baltian maiden ja Venäjän värin haalistuneen aiempaan karttaan verrattuna, koska ne koetaan selonteossa merkittäviksi Itämeren kehityksen kannalta. Venäjä on osallistunut moniin kansainvälisiin yhteistyöjärjestelyihin ja Baltian maat ovat Pohjoismaiden tukemana integroitumassa läheisemmin läntiseen viitekehukseen. Myös Puola koetaan Itämeren kehityksen kannalta tärkeänä yhteistyökumppanina. Pohjoismaat nähdään myös läheisinä yhteistyökumppaneina, mutta osittain tämä jää EU:n vaikutuksen varjoon laajemman pohjoiseurooppalaisen kehityksen puitteissa. Tästä asetelmasta Ruotsi kuitenkin nostetaan turvallisuuspoliittisen yhteistyön kannalta enemmänkin esille, joten se ansaitsee värillisesti pienen lähentymisen Suomea kohti.

Vuoden 1997 turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko näin ollen osoittaa viitteitä täysin länsimaistuneesta valtiosta, joka on vakiinnuttamassa paikkaansa osana laajempaa turvallisuusrakennelmaa. Merkittävintä on pohjoismaisen turvallisuuskontekstin vähittäinen muuntautuminen selonteon narratiivissa osaksi laajempaa eurooppalaista kokonaisuutta. Tämä näkyy varsinkin kansainvälisen yhteistyön lisääntymisen korostamisena Pohjois-Euroopassa, mikä selonteon narratiivista päätellen sitoo myös Pohjoismaita kokonaisuutena ottamaan vastaan integroitumisen muuhun Eurooppaan. Seuraavassa analysoitavassa vuoden 2001 selonteossa tämä trendi jatkuu ja jopa voimistuu lähinnä Suomen aktiivisen EU-jäsenyyden takia.

3.3. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2001

3.3.1. Suomi aktiivisena kansainvälisenä toimijana Pohjois-Euroopassa

Vuoden 2001 selonteon tiivistelmässä annetaan ymmärtää tekstin painotus Euroopan turvallisuusalueen vakauttamisessa (Valtioneuvosto 2001, 3). Selonteossa tuodaan siis heti alkuunsa ilmi Eurooppa-keskeisen havainnoinnin merkitys Suomen turvallisuuspolitiikan kannalta. Tiivistelmässä Pohjoismaat mainitaan kolme kertaa: ensimmäisen kerran turvallisuuspoliittista kansainvälistä yhteistyötä käsiteltäessä, toisen kerran käsiteltäessä Pohjoismaiden yhteistä kykyä johtaa yhdessä kansainvälistä kriisinhallintaprikaattia ja kolmannen kerran kuvailtaessa rikostorjuntayhteistyön kehitystä (ibid. 5-11). Tämä viittaa jälleen edellisten selontekojen vahvistuvaan teemaan korostaa pohjoismaista yhteistyötä käytännön tason toimijana mm. kriisinhallinnan kautta. Kuitenkin tiivistelmässä painotetaan tavoitetta EU:n ja Naton välisen yhteistyön tiivistämiseksi (ibid. 5). Kuusi

vuotta sen jälkeen, kun Suomi liittyi Euroopan unioniin, selonteot ovat muokanneet kuvaa Suomen turvallisuusidentiteetistä. Whitebrookin (2001, 39) mukaan narratiivien uudelleenmuokkauksen mahdollisuuden kautta identiteettejä voidaan uudelleentulkita ja kertoa uudelleen, mikä Suomen turvallisuuspoliittisessa katsannossa voidaan liittää eurooppalaisen turvallisuusaspektin normalisoitumiseen suomalaisessa turvallisuuspoliittisessa keskustelussa.

Tämä väite kärjistyy myös Suomen rooliin EU:n pohjoisen ulottuvuuden⁹ lanseeraamisessa ja Euroopan unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan vahvistumisen korostuksessa. Kyseiseen politiikkaan kuuluu selonteon mukaan olennaiselta osalta “humanitaariset- ja pelastustehtävät, rauhanturvaaminen sekä taistelujoukkojen tehtävät, rauhan palauttaminen mukaan lukien”. (Valtioneuvosto 2001, 17.) Nämä käytännön sotilaalliset ominaisuudet voitaisiin yhtä hyvin liittää Browningin (2007, 32) “Pohjola-brändi” -käsitteeseen, jossa valtiot painottavat rauhan ylläpitämistä rauhallisin keinoin mm. rauhanturvaamisen kautta.

Selonteosta huokuu vahva kansainvälisen yhteistyön korostus monien eri toimijoiden kanssa, mikä osaltaan jatkaa aiempien selontekojen rakentamaa narratiivia Suomen turvallisuuspoliittisen ulottuvuuden laajentumisesta. Joenniemi (2002, 206) kuvaa oivallisesti Suomen eurooppalaistumisen moninkertaistavan sen identiteettejä, mikä hänen mukaansa tulee ilmi mm. siitä, että Suomi ei menetä pohjoismaista identiteettiään “pettämällä” pohjoismaisuutta siirtyessään niin kärkkäästi Eurooppaan. Selonteossa kyseistä väitettä voidaan tukea dokumentin tiivistelmän edellä kuvatuilla sitaateilla, jotka luovat kuvaa Suomesta pohjoismaisessa turvallisuusrakennelmassa toimivana valtiona, mutta samalla pohjoismaisia arvoja laajemmassa kontekstissa korostavana valtiona. Luulen myös, että Suomen oli helpompi jättää pohjoismainen viitekehys syrjemmälle, koska muutkin Pohjoismaat olivat hyvin aktiivisia kansainvälisen turvallisuusulottuvuuden toiminnassa.

9 Vuonna 1999 aloitettu pohjoinen ulottuvuus-linja EU:n, Venäjän, Norjan ja Islannin välillä oli luotu edistämään dialogia, integraatiota ja käytännön yhteistyötä osallistuvien maiden kesken. Käytännön yhteistyötä pyrittiin lisäämään mm. ympäristön, julkisen terveyden, kuljetuksen ja kulttuurin aloilla. (European Union External Action.)

Selonteon osio 1.5. *Pohjois-Euroopan ja Itämeren alueen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen kehitys* (sivut 24-31) pyrkii tuomaan esille Pohjois-Euroopassa vaikuttavien toimijoiden roolituksen alueella. Selostus on varsin sekavasti esitetty, mutta siitä voidaan kuitenkin huomata, että Venäjän, EU:n ja Baltian maiden asemaan alueella on asetettu raskain painotus. Whitebrookin (2001, 72) mukaan narratiiviseen identiteettiin sisältyy valinnan vaikuttavuus eli mistä asioista kerrotaan ja mitkä asiat jätetään kertomatta, mikä osaltaan vahvistaa käsitystä valikoidun mielikuvan luomistesta. Laaja painotus em. kolmeen toimijaan viittaa siihen, että selonteon antama kuva suomalaisesta turvallisuusidentiteetistä sijoittaa maan selkeästi eräänlaiseksi eurooppalaisen itärajan vartijaksi.

Suomi toteuttikin selonteon mukaan Baltian maihin kohdistuvaa yhteistyötä pohjoismaisen viiteryhmän kautta, mikä on ollut esillä jo aiemmissa selonteoissa.

Itämeren alueen valtiot harjoittavat vilkasta yhteistyötä. Pohjoismaiden yhteistyöllä on pitkät perinteet. Kolme Baltian maata harjoittavat tiivistä yhteistyötä keskenään. Pohjoismaiden ja Baltian maiden välille on luotu kahdeksan maan yhteistyökäytäntö. Eri alojen yhteistyötä harjoitetaan kaikkien alueen maiden kesken myös laajemmissa puitteissa, erityisesti Itämeren valtioiden neuvostossa. (Valtioneuvosto 2001, 24.)

Aiemmin on todettu, että Baltian maiden jäsenyysneuvottelut ovat osa Pohjois-Euroopan turvallisuusympäristön muokkautumista (Valtioneuvosto 2001, 24). Tämä on sikäli merkittävää, että aiemmissa selonteoissa Baltian maita ei liitetty millään tavalla Pohjois-Eurooppaan, mutta nyt niitä vastaava kehitys vaikuttaisi olevan vahvemmin linkittynyt Suomea ympäröivään turvallisuusrakennelmaan. Harle ja Moisio (2000, 224) korostavat, että Baltian "itäblokki"-leiman takia se olisi väärä viiteryhmä Suomelle, koska ne rinnastetaan liian helposti itään ja Venäjään. Selonteon suhteen on erikoista, että Suomi pyrkii tuomaan Baltian maita lähemmäs omaa geopoliittista viitekehystä. Tämä kuitenkin saattaa johtua selonteon yleisestä eurooppalaiskeskeisyyteen tähtäävästä trendistä, Venäjän tiivistyneestä integroitumisesta kansainväliseen yhteisöön sekä näkemyksestä, että Baltian maat alettiin nähdä jo varmasti saavuttavan EU-jäsenyyden tulevaisuudessa. Tästä huolimatta tekstissä annetaan ymmärtää, että Baltian maat ja Pohjoismaat ovat

geopoliittisesti edelleen kaksi täysin erillistä kokonaisuutta, jotka ovat kuitenkin alkaneet tässä vaiheessa muistuttaa lähes tasavertaisia toimijoita. Jotta Suomen ei yksittäisesti nähtäisi sijaitsevan geopoliittisesti lähellä Baltian maita, pyritään selonteossa korostamaan Pohjoismaiden kollektiivista yhteistyötä Baltian maiden kanssa, jotta Suomen pohjoismainen viitekehys ei kokisi ristiriitaisuuksia. Tämä on siis eräänlaista rajojen vetämistä, ei ainoastaan Suomen ja Baltian maiden ympärille, vaan laajemmaksi Pohjoismaiden ja Baltian ympärille.

Ruotsin valtioneuvoston (regeringskansliet) Euroopan turvallisuutta koskevassa julkaisussa vuodelta 1999 osoitetaan Baltian maiden pyrkimykset läntiseen integroitumiseen suhteellisen positiivisessa valossa: ”De baltiska länderna har valt att söka säkerhet genommedlemskap i EU och Nato. En gynnsam säkerhetspolitisk utveckling för de baltiska länderna är till gagn för Sveriges och hela regionens säkerhet” (Regeringskansliet 1999, 55). Myös Ruotsin puolustusvoimien esikunnan kenraaliluutnantti Johan Kihl sanoi vuonna 2001 Suomenlinnassa pidetyssä Ruotsin ja Suomen yhteisessä turvallisuusseminaarissa, että muualla Euroopassa ei kiinnitetä tarpeeksi huomiota Pohjois-Eurooppaan, mikä vastavuoroisesti on kasvattanut Ruotsin intressejä Baltian maiden EU-jäsenyyden tukemiseen (Ries & Hagelstam 2001, 7). Bergmanin (2006, 86) mukaan Pohjoismaiden kollektiivinen ponnistus Baltian maiden EU-jäsenyyden eteen on luonut eräänlaisen pohjoismais-balttilaisen yhteisön piirin. Tässäkin yhteydessä Suomen omaa identiteettiä ei suoranaisesti sotketa baltialaiseen viiteryhmään, koska Suomi nähdään kuuluvan osaksi Pohjoismaita. Suomen yksilöllisyys siis verhoutuu tässä tapauksessa laajemman viiteryhmän alle.

Edellä mainitsemani Suomen roolitus Euroopan itärajan vartijana saa narratiivisesti lisää tukea, kun samaisessa Pohjois-Euroopan turvallisuuskehitystä tulkitsevassa osiossa tuodaan esille Itämeren alueen turvallisuuspoliittisen painotuksen siirtymisestä Suomen tuntumaan:

Suomi ja Ruotsi ovat tiivistäneet turvallisuuspoliittista yhteistyötä maantieteellisen läheisyyden, EU:n jäsenyyden ja sotilaallisen liittoutumattomuuden pohjalta (Valtioneuvosto 2001, 24).

Tanskan salmien strateginen merkitys on muuttunut. Itämeren sotilaallisen toiminnan painopiste on siirtynyt Baltian maiden,

Suomen ja Venäjän merialueiden tuntumaan (Valtioneuvosto 2001, 24).

Oletettavasti selonteon aiempi painotus Baltian maiden kehityksen tukemisessa viittaa edellä siteeratun alueellisesti sotilaallisen painopisteen siirtymisen tarkasteluun. Lehti (2003, 110-111) toteaa, että geopoliittiset alueet eivät koskaan heijasta ainoastaan ikaikaisia maantieteellisiä normeja, vaan ne toistuvasti muuttuvat poliittisen retoriikan myötä. Kuitenkin monet uudet geopoliittiset määritteet ovat muodostuneet huomattavan vankkumattomiksi. Esimerkkinä voidaan pitää juuri Itämeren käsitettä, sillä vielä 1980-luvulla ei luultavasti olisi ollut mahdollista kuvitella kyseistä määritettä Euroopan yhtenäisenä osa-alueena, mutta tätä yhtenäisyyttä ei pystytä nykyään enää kovinkaan helposti kiistämään. (ibid.) Tietenkään Itämeri ei täysin tätä yhtenäisyyttä kuvastava alue vielä ole, mitä selonteossa halutaankin painottaa esimerkiksi kuvaamalla sen rannalla sijaitsevien Baltian maiden ja Venäjän välisiä vaikeita suhteita (Valtioneuvosto 2001, 24). Vuoden 2001 selontekoon mennessä vaikuttaa siltä, että selontekojen luoma kuva Suomen narratiivisesta identiteetistä viittaa maan turvallisuuspoliittisen aseman sisäistämiseen Euroopan vakiintuneen itärajan viimeisenä linnakkeena. Kun vielä 1990-luvun toisen puoliskon aikana Suomi pyrki korostamaan asemaansa eurooppalaisena valtiona vahvistaakseen kuvaa länsimaisuudestaan, vuonna 2001 se etsi, täysin länsimaiseen viitekehykseen integroituneena maana, vankkumattomammin turvallisuuspoliittista paikkaansa tämän läntisen viiteryhmän sisältä.

Tähän käsitykseen liittyen Ruotsista luodaan enemmän tai vähemmän mielikuva Suomen identtisestä kaksosesta ainakin turvallisuuspoliittisen asemoitumisen mukaan. Aiemmassa selonteossa Suomelle ja Ruotsille annettiin yhteisen vaikuttajan ääni varsinkin EU:ta koskevissa puolustuspoliittisissa asioissa. Karp (2007, 70) kuvailee molempien valtioiden huomioivan turvallisuusintegraation vaikutuksen identiteettiinsä. Hän väittää myös, että suomalaisuus ja ruotsalaisuus ovat alkaneet merkittävästi kuvastaa käsitettä kansainvälisen turvallisuusyhteistyön vastuiden jakamisesta sotilaallisella- ja siviilitasolla. (ibid. 71). Väitettä tukee se, että Suomi ja Ruotsi järjestivät NORDAC (Nordic Armaments Co-operation)-projekteja¹⁰ enemmän yhdessä kuin muiden Pohjoismaiden kanssa (Lundmark

10 Nordic Armaments Co-operation (NORDAC) ovat Pohjoismaiden välisiä aseistuksen kehitykseen ja hankintaa liittyviä projekteja. Näiden projektien avulla pyrittiin selvittämään mahdollisuuksia mm. yhteisten huolto- ja kehitystoimenpiteiden toimeenpanemiseen pohjoismaisella tasolla kustannustehokkuuden ja teollisuushyödyn lisäämiseksi. (epicos.com.)

2003, 217). Vaikuttaa siis siltä, että vuoden 2001 selonteossa on alettu vähittäisesti siirtyä painottamaan Ruotsin kanssa tehtyä yhteistyötä. Tämä trendi konkretisoidaan myöhemmin myös pohjoismaisen viitekehyksen puitteissa:

Pohjoismaisen yhteistyön merkitys Itämeren alueella säilyy tulevaisuudessakin keskeisenä. Pohjoismainen kriisinhallintayhteistyö on vakiintunutta ja Suomi pyrkii sitä vahvistamaan. Suomi käy turvallisuuskysymyksistä tiivistä vuoropuhelua muiden pohjoismaiden, erityisesti Ruotsin kanssa. (Valtioneuvosto 2001, 34.)

Tässä vaiheessa pohjoismainen turvallisuuskonteksti on alkanut selonteon puitteissa supistua konkreettisesti Suomen, Ruotsin ja Norjan vaikutusmahdollisuuksiin pohjoisessa, sillä jälkeempään eritellään laajemmassa mitassa ainoastaan Ruotsin ja Norjan puolustuspolitiikan näkökohtia. Tanska on jätetty varsin passiiviseksi toimijaksi eikä Islantia mainita lainkaan selonteon varsinaisessa osassa. Norja oletettavasti luokitellaankin alueen voimakkaimmaksi Nato-jäsenmaaksi ja tämä tuotiinkin esille jo vuoden 1997 selonteossa. Norjan vuoden 2001 selonteon aikaiset puolustusmenot olivat 1,9% BKT:sta, kun taas esimerkiksi Tanskan puolustusmenot olivat 1,5% BKT:sta (Valtioneuvosto 2001, 83). Kuvailu voidaan nähdä viittauksena em. väitteeseen sotilaallisen merkityksen siirtymisestä itäiselle Itämerelle, millä pyritään tuomaan laajempaa turvallisuuspoliittista huomiota Suomen toiminnalliseen lähiympäristöön. Pekka Sivosen (2003, 147) mukaan Norjan, ja muiden skandinaavisten Nato-maiden tärkein ulottuvuus on Yhdysvaltojen läsnäolo alueella.

Tässä tuleekin tutkijoiden mukaan olennainen ero Suomen ja Ruotsin välisessä turvallisuusidentiteetissä. Ulrika Möllerin ja Ulf Bjereldin (2010, 374) mukaan Ruotsi omasi normatiivisen lähestymistavan neutraliteettiinsa suhteessa Yhdysvaltojen luomaan turvallisuusulottuvuuteen Pohjois-Euroopassa kylmän sodan aikaan, minkä perustana on kansallisen autonomian vaaliminen. Tämä asennoituminen jäi vallitsemaan myös kylmän sodan päättymisen jälkeen, mutta Suomen osalta Naton välityksellä tulevan Yhdysvaltojen läsnäolo alueella lisäisi Suomen territoriaalista turvallisuutta, mikä on johtanut Nato-jäsenyysvaihtoehdon aktiiviseen puimiseen (ibid. 378). Myös Karp (2007, 56-57)

huomauttaa, että Ruotsin liittoutumattomuus on viimeisin tulkinta sen kansan suosimasta visiosta koskien maan itsenäisyyttä ja kansainvälisiä toimintaedellytyksiä.

3.3.2. Venäjän peilaaminen uuteen pohjoiseurooppalaiseen ulottuvuuteen

Tottakai Ruotsin ja Suomen toisistaan poikkeavat kokemukset 1900-luvulla vaikuttavat tähän tulkintaan, mutta selonteossa on nähtävissä omanlaista turvallisuuden kirjoittamista, jolla pyritään samalla muuttamaan käsitystä pohjoismaisesta turvallisuusrakennelmasta. Suomen näkökulmasta katsottuna Yhdysvaltojen aktiivisempi läsnäolo Pohjois-Euroopassa toimisi edelleen tasapainottavana tekijänä toiseutta, Venäjää, kohtaan, mikä olisi sopiva hivuttaa yleisesti pohjoismaiseen turvallisuusrakennelman käsitykseen. Kuten aiemmin huomautin, narratiivisessa identiteetissä on merkittävää myös se, mikä jätetään kertomatta, ja selonteossa ei mainita sanallakaan muiden kuin Venäjän suhtautumista Yhdysvaltojen läsnäoloon Pohjolassa. Tämä tukee edellä mainitsemaani pohjoismaisen käsityksen uudelleenahmottamista selonteossa. Selonteko myös osoittaa, että Yhdysvaltojen vaikutus Pohjois-Euroopassa olisi jopa lisääntymässä:

Yhdysvallat on myös käynnistänyt Pohjois-Euroopan aloitteen, jonka puitteissa se pyrkii tukemaan vakauskehitystä alueella samansuuntaisesti Euroopan unionin pohjoisen ulottuvuuden politiikan kanssa (Valtioneuvosto 2001, 30-31).

Tämä linjaus osoittaisi, että Yhdysvallat ulottaisi vaikutuksensa Pohjolaan pitkäksi aikaa eurooppalaisen yhteistyön puitteissa. Pohjoisen ulottuvuuden asetelma tuo esiin myös pyrkimyksen integroida Venäjä laajempaan pohjoinen-käsitykseen, jolla pyritään sitomaan maan osia läheisemmin EU-Eurooppaan (Aalto ym. 2003, 7-8). Selonteossa asia tuodaan esille seuraavasti:

Kahdenvälisten suhteiden, erityisesti Venäjän kanssa harjoitettavan lähialueyhteistyön, muun alueellisen yhteistyön sekä EU:n yhteisen Venäjä-strategian ja pohjoisen ulottuvuuden kautta Suomi tukee Venäjän uudistuskehitystä ja sitoutumista yhteistyöhön ja rakentamaan kumppanuuteen Euroopassa (Valtioneuvosto 2001, 34).

Aallon ym. (2003; 11, 13) mukaan kaikki pohjoismaiset EU-jäsenvaltiot kannattivat aktiivisesti pohjoista ulottuvuutta, jonka myös Suomen entinen presidentti Martti Ahtisaari toivoi hyödyttävän Suomen omaa aluepolitiikkaa. Pohjoisen ulottuvuuden osalta käsitettä ei liitetä millään tavalla pohjoismaiseen kontekstiin. Oletettavasti sen toivottiin luovan puitteet suurimmalta osin laajemman läntisen viiteryhmän ja Venäjän välille. Tässä tapauksessa aloitteen onkin tehnyt eurooppalainen Suomi pohjoismaisen Suomen sijasta. Joenniemi (2002, 187) kuvaileekin mm. Ruotsin huomioineen tämän Suomen EU-painotteisen aktiivisuuden oman "isoveliaseman" häviämisenä. Kuitenkin Suomen lanseeraama pohjoinen ulottuvuus nostatti myös eräänlaista kritiikkiä Tanskassa ja Ruotsissa, joita ei oltu konsultoitu tarpeeksi Suomen aloitteen luonteesta (Arter 1999, 309). Tanskan silloinen ministeri Stavad meni jopa niin pitkälle väittäen pohjoisen ulottuvuuden olevan Suomen vastaus kylmän sodan aikaiselle suomettumiselle, jolloin maa pystyisi sitomaan itsensä mahdollisimman tiiviisti Eurooppaan (ibid.).

Osittain väite onkin totta, mutta kuten aiemmin on huomioitu, Suomi saattoi pyrkiä myös laajentamaan lännen ja Venäjän välistä yhteistyötä, jotta itäinen naapurimaa muotoutuisi ennakoitavammaksi länteen tavalla tai toisella integroituneeksi valtioksi. Tästä syystä pohjoinen ulottuvuus vaikuttaa olleen varsin ristiriitainen käsite Pohjoismaiden keskuudessa, eikä selonteossa tätä luonnollisesti pyritä tuomaan esille. Kyseessä voi olla myös muiden Pohjoismaiden näkemys Suomen oman taloudellisen edun tavoittelusta pohjoisen ulottuvuuden kustannuksella mahdollistamalla sujuvamman kaupankäynnin Venäjän ja lännen välillä. Maantieteellisesti Suomi olisi tietenkin ollut etulyöntiasemassa.

Selonteon julkaisun aikoihin venäläinen pankkiiri Igor Leshukov (2001, 135-136) antoi positiivisen kuvan Venäjän asemoitumisesta pohjoisen ulottuvuuteen. Hänen mukaansa pohjoinen ulottuvuus tarjosi Venäjän luoteisille alueille mahdollisuuden tasa-arvoiseen asemaan toimijana kyseisellä alueella suhteessa paikallisiin EU-maihin ja EU-jäsenysehdoiksiin. Tähän Venäjä tähtäsiikin, mikä olisi voinut samalla rohkaista sitä integroitumaan vahvemmin Eurooppaan. (ibid.) Tämänkaltaisten kuvausten avulla Venäjän epävarmuuden mielikuvaa saatettiin Suomessa yrittää hälventää, jotta Venäjä vaikuttaisi potentiaalisemmalta yhteistyökumppanilta laajemmin länsimaisella skaalalla. Aalto ym. (2003, 16) huomauttavatkin pohjoinen ulottuvuus -linjauksen sisältävän debatin "me"- ja "ne"-luokitteluiden välillä, johon voidaan myös liittää Venäjän käsitteellistäminen "pohjoiseksi vallaksi". Tämänkaltainen määrittely ei luultavasti muissa Pohjoismaissa

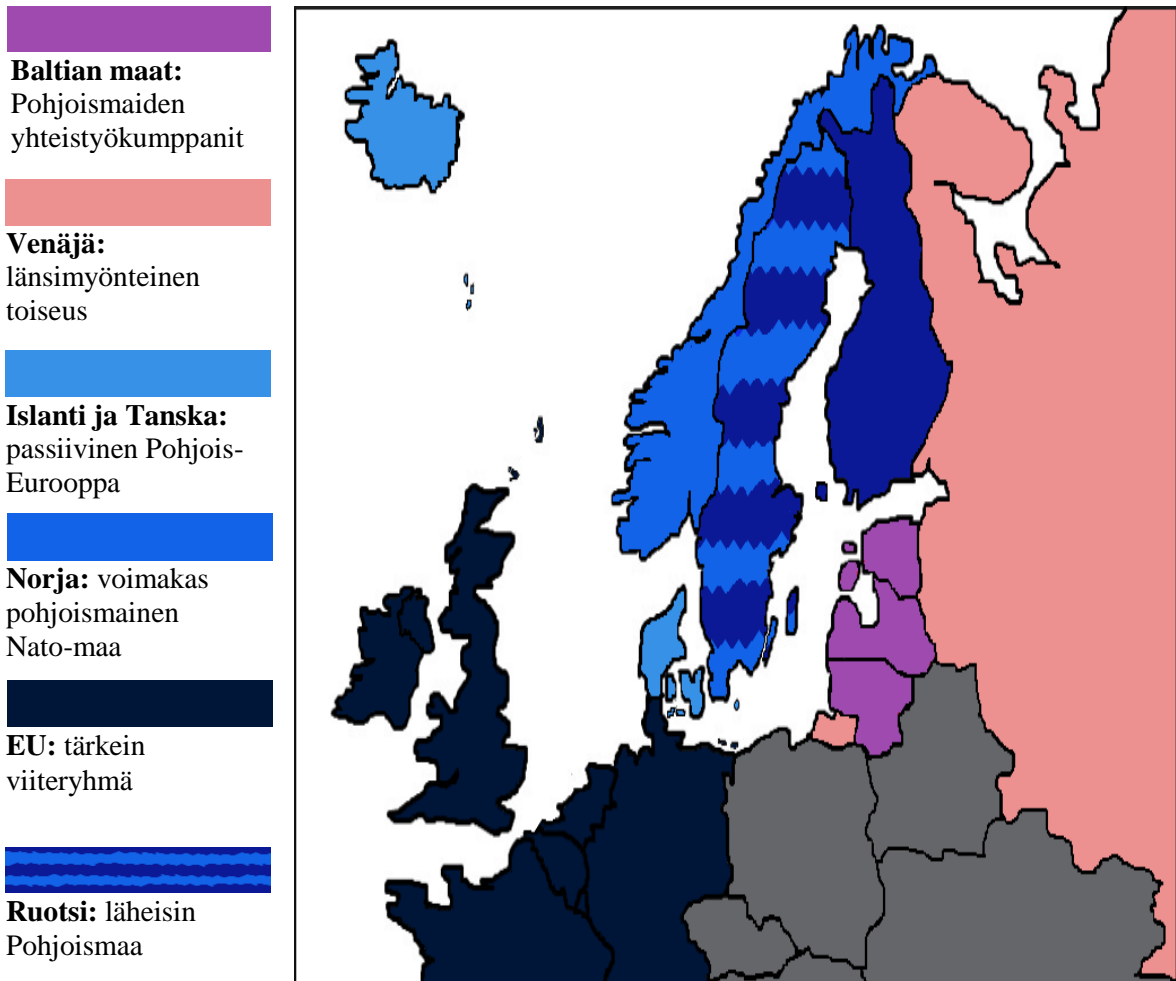
kuulostanut turvallisuuspoliittisesti kovinkaan positiiviselta asialta, liittyen lähinnä Pohjolan Nato-maiden kylmän sodan aikaiseen asemaan länsiliittouman etuvartiona Neuvostoliittoa vastaan. Ruotsinkin näkökulmasta on Suomea toisinaan kuvailtu etuvartiona (esim. Harle & Moisio 2000, 218) itäistä suurvaltaa vastaan.

Forsbergin ja Vaahtorannan (2001, 85-87) mukaan Suomi ei nähnyt Venäjää enää sotilaallisena uhkana, koska Venäjän eurooppalaisessa turvallisuussuhteessa ei ollut 1990-luvun loppupuolella havaittavissa merkittäviä vastakkainasetteluja. Kuitenkin historiallisiin kokemuksiin vedoten, silloinen pääministeri Paavo Lipponen väitti Suomen olevan edelleen Moskovan politiikan vaikutuksen alainen huolimatta Euroopan kehityksestä. Tästä syystä Suomen olisi Lipposen mukaan kannattanut työntyä aktiivisesti EU:n ytimeen, jossa unionin tulevaisuudesta päätettiin. (ibid.) Joenniemi (2002, 187) korostaa, että pohjoisen ulottuvuuden kautta Suomi pyrki toimimaan sillanrakentajana EU:n ja Venäjän välillä. Tämä taas on luonut uuden merkityksen Suomen turvallisuusidentiteettiin sen sijaan, että Suomi ainoastaan loisi puitteet, jossa muut toimijat voisivat käyttää sitä sitten idän ja lännen välisenä siltana (ibid.). Pohjoinen ulottuvuus siis rakensi siltoja, mutta toi Suomen aktiivisemmin osaksi itse sillan käyttäjien joukkoa. EU:n pohjoisen ulottuvuuden käytännöllinen toteutus voidaan hyvinkin Suomen osalta nähdä turvallisuusidentiteetin muutoksena narratiivisin keinoin. Selonteossa pohjoinen ulottuvuus muistuttaa ikään kuin yleisesti hyödyllistä käsitettä, joka hyödyttää kaikkia siihen osallistuvia osapuolia. Samalla tämä luo mielikuvan yhteisöllisyydestä. Ja juuri pohjoisen ulottuvuuden kansainvälinen yhteisöllisyys määrittää uudelleen Suomen turvallisuusidentiteettiä, koska Venäjän integroituminen länteen nähtiin tämän asetelman yhtenä tavoitteena.

3.3.3. Pohjois-Euroopan geopoliittinen muutos

Kuten Whitebrook (2001, 133) osoittaa, ryhmittymien varaan rakentunut identiteetti muokkautuu monien eri kertojien tuloksena. Pohjoinen ulottuvuus vaikuttaa olleen keino sovittaa Suomi uuteen eurooppalais-pohjoismaiseen identiteettiinsä tuomalla yhteen eri toimijoita monista eri ryhmittymistä, jotta Suomi pystyisi pitämään yllä pohjoismaista sovittajan roolia sekä luomalla kuvaa toiseudestaan Venäjästä potentiaalisena osana kansainvälistä yhteisöä. Pohjoinen ulottuvuus oli pohjoismaisesta näkökulmasta aloite kaventaa pohjoinen-etelä-jaotusta Euroopassa jännitteiden purkautumisen jälkeen.

Mainitsemalla Yhdysvaltojen ja Venäjän osallistumisen pohjoiseen ulottuvuuteen lisäävän huomiota pohjoiseen, Suomen lähiympäristöön, pystyttiin varmasti korostamaan alueen geopoliittista merkitystä laajemmalla kansainvälisellä alalla.

KARTTA 3. Suomen lähiympäristön geopoliittinen asetelma vuoden 2001 selonteon narratiivin mukaan. (siniset sävyt = läntinen viiteryhmä, punaiset sävyt = itäinen viiteryhmä)

Vuoden 2001 selontekoa kuvaavassa kartassa (Kartta 3) osoitan, kuinka Suomi alkaa nähdä läheisen toimintaympäristönsä enemmänkin Pohjois-Eurooppana kuin Pohjolana. Pohjoismaat esitetään suhteellisen hajanaisena ryhmittymänä, jossa Tanskaa ja Islantia pidetään suhteellisen passiivisina toimijoina haalistuneemmalla sinisellä edustettuina. Norja on yksittäinen vahvemmalla sinisellä korostettu maa, jolla on alueellisesti yksinään jonkin tasoista turvallisuuspoliittista merkitystä. Ruotsi säilyttää aiemman, Suomen kannalta läheisen, sotilaallisen toimijan roolin. Venäjä esitetään entistä haaleamman punaisena, koska se koetaan yhteistyötä rakentavana länsimyönteisenä itänaapurina. Baltian maat kuvataan violetteina, koska ne ovat jo selvästi siirtymässä kohti läntistä

viitekehystä, mutta eivät kuitenkaan ansaitse pohjoismaista sinistä väriä, koska niitä ei pyritä tätä viiteryhmää lähemmäksi siirtämään.

Vuoden 2001 selonteko luo kuvan Suomesta Euroopan unioniin integroituneena pohjoismaisena valtiona, joka on haukannut verrattain suuren palan Pohjolan turvallisuusrakennelman kehittämisestä. Kuvauksessa voidaan nähdä viitteitä Browningin (2008, 257-258) väitteeseen Suomen aktiivisuudesta ”uuden Euroopan” (Pohjolan) pioneereina EU:n tukemana, mikä kuitenkin koettiin muiden Pohjoismaiden poliittisen eliitin keskuudessa ”vanhaa Eurooppaa” edustavana toimintana. Suoraa kritiikkiäkin näyttää esiintyneen varsinkin Suomen aktiivista roolia kohtaan pohjoisen ulottuvuuden lanseeraamisessa. Tämä ei kuitenkaan ole estänyt selonteon pohjustusta Pohjoismaiden välisen yhteistyön merkittävydestä Pohjois-Euroopassa. Kyseessä on siis samankaltainen narratiivinen lähtökohta kuin aiemmissa selonteissa: pohjoismainen turvallisuusyhteistyö on tärkeää ja se on mahdollista asettaa laajemman kansainvälisen kehyksen osaksi. Vaikuttaa siltä, että selonteossa suomalainen turvallisuusidentiteetti on päässyt kokonaan irti entisestä kuorestaan ja on täten valmis hyväksymään laajemman viitekehyksen rajoitukset. Tämä on samalla tarkoittanut sitä, että Suomi pyrkii hivuttamaan Pohjolaa geopolitiittisesti lännemmäksi tuomalla määritelmiä, kuten pohjoinen ulottuvuus ja Yhdysvaltojen vaikutus, merkittävämmäksi osaksi alueen turvallisuusrakennelmaa.

Seuraavassa vuoden 2004 selonteossa kyseinen narratiivinen kehitys osittain muuttuu taustoituksestaan käsittämään yhä globaalimpia ongelmia, jotka pyritään korostetummin liittämään myös Suomen lähiympäristöä uhkaaviksi tekijöiksi. Tämä johtuu osittain siitä, että merkittävä tapahtuma globaalien uhkatekijöiden tunnistamisen kannalta, 9/11 terrori-iskut eivät olleet vielä tapahtuneet ennen vuoden 2001 selonteon julkaisua.

3.4. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004

Vuoden 2004 selonteon tiivistelmä alkaa luetteloimalla neljä tapahtumaa, jotka ovat vahvistaneet Suomen lähialueiden vakautta viimeisimmän kolmen vuoden aikana.

Euroopan Unionin ja NATO:n laajentuminen, Euroopan integraatio sekä Venäjän muutos kytkävät selonteossa Suomen kokonaisuuteen, johon kaikki nämä merkittävät tekijät vaikuttavat. Tiivistelmä on muutenkin hyvin paljon kansainvälistä turvallisuutta painottava

osio. Toisen kappaleen alku korostaakin globaalin turvallisuuden ongelmien vaikutusta Suomen lähiympäristöön:

Maailmanlaajuisten ongelmien, kehityskriisien ja alueellisten konfliktien merkitys turvallisuudelle on lisääntynyt. Suomen sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden riippuvuus laajasta kansainvälisestä tilanteesta on globalisaation myötä voimistunut. (Valtioneuvosto 2004, 5.)

Toisin kuin edellisen selonteon tiivistelmässä, vuoden 2004 selonteon alussa pohjoismainen viitekehys mainitaan lyhyesti kaksi kertaa kriisinhallintayhteistyön kuvauksessa ja selostuksessa alueellisen yhteistyön tukemisessa. Tässäkin tuodaan esille lähinnä kansainvälisessä kehityksessä painotettua toimintaa, mikä näennäisesti seuraa koko osion ulosannin luonnetta. Pohjoismaat nähdään siis yhtenä toimijana, joka vaikuttaa laajemman kokonaisuuden, Pohjois-Euroopan vakauteen:

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan ensisijaisena tavoitteena säilyy Pohjois-Euroopan turvallisuuden ja vakauden edistäminen. Suomi pyrkii tähän vahvistamalla kahdenvälistä yhteistyötä alueen maiden kanssa sekä lisäämällä Pohjoismaiden, Baltian maiden ja Itämeren alueen maiden välistä yhteistyötä. (Valtioneuvosto 2004, 6.)

Tällä kertaa Pohjoismaat siirretään jo selonteon alustusvaiheessa hieman sivummalle suhteessa muihin turvallisuustoimijoihin. Tämä näkyy eritoten EU:n vuonna 2003 laaditun turvallisuusstrategian¹¹ korostuksella ja EU:n Pohjois-Eurooppaan suuntautuneen politiikan selostuksella:

Suomi osallistuu aktiivisesti EU:n Venäjä-politiikan toteuttamiseen ja kehittämiseen, ja kehittää EU:n pohjoisen ulottuvuuden

¹¹ EU:n turvallisuusstrategia, joka julkaistiin vuonna 2003, kuvailee unioniin liittyviä uhkakuvia ja keinoja niiden ehkäisemiseen. Dokumentti on hyvin paljon kansainvälistä yhteistyötä, varsinkin Yhdysvaltojen kanssa, painottava selostus, jossa on nähtävissä 11.9.2001 terrori-iskujen aiheuttama turvallisuuskysymysten uudelleenarviointi. (Eurooppa-neuvosto, Euroopan unionin neuvosto 2003.)

politiikkaa. Pohjois-Euroopan turvallisuuden kehityksen kannalta keskeisten kansainvälisten toimijoiden suhteilla on edelleen tärkeä merkitys. (Valtioneuvosto 2004, 6.)

Yleisesti ottaen, pohjoismainen turvallisuus- ja puolustusyhteistyö jää huomioarvoltaan hyvin vähäiseksi koko selonteossa verrattuna vuoden 2001 vastaavaan. Osittain syynä voi olla vuoden 2001 World Trade Center -terrori-iskujen luoma havahtuminen globaalien turvallisuusongelmien korostamiseen. Tiivistelmässä tämä osoitetaan lähinnä lisääntyneenä Naton ja EU:n turvallisuusyhteisön painottamisena, jolla pyritään asettamaan Suomi kiinteäksi osaksi laajempaa turvallisuuskokonaisuutta. Tässä kokonaisuudessa globaalisti tunnistetut turvallisuusongelmat voidaankin helposti tuoda osaksi myös suomalaista turvallisuusnäkökulmaa.

Limnell (2009, 298) mainitseekin em. EU:n turvallisuusstrategian muodostuneen asiakirjaksi, johon Suomella on mahdollisuus vaikuttaa omien uhkakuvanäkemyksensä kautta, sillä tässä oli kyse poliittisella ylätasolla sovituista ja sitoutumista edellyttäenistä yhteisistä uhkakuvista. Yhteiskuntatieteiden tohtori ja lentopuseeri, majuri evp. Veikko Heinonen (2011, 206) huomauttaa väitöskirjassaan, että suomalaisessa turvallisuuspuhunnassa on yleisesti alettu retorisesti myötäillä EU:n ja muiden kansainvälisten toimijoiden retoriikkaa, mikä on johtanut globaalien tekijöiden ja kollektiivisen vastuun preferointiin suhteessa kansalliseen turvallisuusnäkökulmaan. Tämä tulee selonteossa varsin selväksi ja käsitystä ainakin EU:n osalta tukee myös silloisen ulkoministerin Erkki Tuomiojan (2004, 79) väite, että “Suomen jäsenyys Euroopan unionissa on tänä päivänä tärkein Suomen turvallisuuspoliittista asemaa määrittävä lähtökohta”. Pohjoismaiden suhteen Tuomioja antaa varsin samankaltaisen selostuksen verrattuna selonteon tiivistelmään. Hän ilmaisee, että Pohjoismaiden ollessa tärkeä viiteryhmä Suomelle, ei tämän kannata antaa heikentää EU:n yhtenäisyyttä (ibid. 81).

Tuomioja painottuu hyvin paljon Natoon edellä viitatussa teoksessaan ja antaa mielikuvan suoranaisestä myöntyväisyydestä sotilasliittoa kohtaan. Tuomiojan em. väite on siinä mielessä merkittävä Suomen pohjoismaisen roolin kannalta, että se virallisesti asettaa eurooppalaisen kehityksen pohjoismaisen viiteryhmän edelle koskien Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaa, mikä oletettavasti kulkee käsi kädessä selonteon linjauksen kanssa. Selontekojen narratiivisen kehityksen kannalta tämä anekdootti on merkittävä

myös siksi, että siinä käytetään tietoista valikoimista suomalaisen identiteetin kertomisessa. Narratiivinen valikointi tulee selonteon osalta esille dokumentin vähäisestä keskittymisestä pohjoismaiseen turvallisuusrakennelmaan. Selonteko jatkaakin laajenevassa määrin edellisten selontekojen trendejä kuvaamalla Suomen osaksi Pohjois-Eurooppaa. Tämä ei laajemmassa pohjoismaisessa katsannossa kuitenkaan ole kovinkaan vieras näkökanta, sillä myös Ruotsin hallituksen kanslian Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittista selontekoa muistuttavassa raportissa *Vårt militära försvar - vilja och vägval* (Regeringskansliet 2003) annetaan ymmärtää maan turvallisuuspoliittisen linjan keskittyvän voimakkaasti kansainvälisten Euroopassa vaikuttavien tekijöiden tarkasteluun. Oikeastaan, ko. dokumentissa ei tarkastella pohjoismaista turvallisuusasetelmaa suorasti juuri lainkaan. Teksti menee hyvinkin pitkälle kuvaillessaan Euroopan integraation sen aikaista kehitystä erittäin positiiviseksi tapahtumaketjuksi (ibid. 12).

Ruotsin ja Suomen 2000-luvun alun turvallisuuspainotteiset raportit antavat ymmärtää, että ainakin pohjoismaiset liittoutumattomiksi itsensä luokittelevat maat näkevät Pohjois-Euroopan kehityksen pääpiirteittäin samankaltaisina ainakin eurooppalaisen turvallisuusulottuvuuden näkemyksen osalta. Tämä tulee ilmi siitä, että Suomen vuoden 2004 selonteossa myös korostetaan EU:n ja Naton laajentumisen edistäneen koko lähialueen turvallisuutta (Valtioneuvosto 2004, 17).

Pohjoismaiseen turvallisuuspolitiikkaan keskittyneen ruotsalaisen tutkijan Tomas Riesin (2003, 21-23) mukaan nykyään ei voida enää puhua yksiselitteisesti “pohjoismaisesta turvallisuudesta” (Nordic security). Nykyään pohjoismaisen turvallisuuden kaltaiset kansalliset ja regionaaliset järjestelyt ovat epäolennaisia, sillä esimerkiksi Pohjoismaihin kohdistuvat uhkat ovat kylmän sodan jälkeen sisältyneet eurooppalaiseen ja globaaliin kontekstiin. Edes perinteiset uhkat, kuten Venäjän maaraja Suomen kanssa, eivät enää kuulu suoraan alueellisen tai kansallisen hallinnan piiriin. Pohjoismaista on tullut valtioryhmittymä, johon vaikuttavat samat asiat kuin esimerkiksi laajempaan OECD-ryhmittymään. Globalistuminen on siis sisäistänyt Pohjoismaat kokonaisuuteen, josta “ei voi paeta” eikä sen vaikutuksilta voi piiloutua. (ibid.) Väite tietenkin tältä osin koskee myös koko globalisoituvaa maailmaa. Pohjoismainen turvallisuus ei välttämättä ollut myöskään kylmän sodan aikaan kovinkaan selvä käsite, koska osa Pohjoismaista kuului selvästi sen aikaisista vastakkaisista viitekehyksistä toiseen, kun taas Suomi ja Ruotsi

olivat virallisesti puolueettomia idän ja lännen välissä. Näin ollen Pohjoismaat jakoivat samat uhkat laajemmin muun Euroopan kanssa, kuin omana kollektiivisena yksikkönään.

Käsiteltävissä oleva selonteko antaa kuitenkin ymmärtää asian globaalin turvallisuuden puitteissa jopa Venäjää kuvailevassa tarkastelussa, sillä selonteko asettaa Venäjän yleisesti esimerkiksi Yhdysvaltojen kanssa toimivaksi yhteistyökumppaniksi terrorismin vastaisessa toiminnassa (Valtioneuvosto 2004, 36). Omalta osaltaan tämä heijastaa sen aikaista ilmapiiriä, jossa terrorismista oli muodostunut kaikkia suvereneja valtioita koskeva uhka, jolloin näiden valtioiden yhteistyön korostus saavutti merkittävämmän aseman.

Jotta Suomi voitaisiin lukea tähän globaaliin yhteistyöverkoston, täytyi sen hahmottaa oma paikkansa siinä, mikä edellytti myös pohjoismaisen viiteryhmän sitovuuden vähentämistä. Linnéll (2009, 374) tukee Riesin tulkintaa Suomen näkökulmasta katsottuna siltä osin, että vuoden 2004 selonteossa Suomi pyritään asettamaan eurooppalaiseen kontekstiin, joka itse on osa laajaa ja jakamatonta turvallisuusdynamiikkaa. Koska perinteinen kylmän sodan aikainen “maantieteen rautainen laki”¹² murtui 1990-luvun päättyessä (Harle & Moisio 2000, 187-189), Suomi on omalta osaltaan kyennyt liikkumaan suhteellisen laajassa turvallisuuspoliittisessa ulottuvuudessa. Liitettynä 2000-luvun alun globaalien turvallisuuskysymysten korostamisen trendiin, Suomen vapautuminen maantieteen rautaisesta laista on kiihtynyt entisestään, mikä on vaikuttanut myös Suomen mahdollisuuteen ja halukkuuteen astua ulos pienemmästä ja kenties merkityksettömämmästä pohjoismaisesta viiteryhmästä.

3.4.1. Lähialue ja Pohjoismaiden Baltia-projektin päättyminen

Varsinaisessa selonteossa esitellään Suomen lähialueiden turvallisuuspoliittista kehitystä omassa osiossaan varsin myöhään mm. Naton ja kansainvälisten instituutioiden käsittelyn jälkeen. Merkittävää on, että koko osiossa pääpainotus vaikuttaa olevan Venäjän kehityksen tarkkailussa ja loppujen lopuksi pieni osa tarkastelee Pohjoismaiden (tässä tapauksessa Ruotsin, Tanskan ja Norjan) yksilökohtaisia ominaisuuksia. Tässä osiossa ei anneta pohjoismaista kovinkaan vahvaa kuvaa yhtenä kollektiivisena valtioryhmittymänä,

12 Harle ja Moisio (2000, 184-185) kuvaavat maantieteen rautaista lakia eräänlaisena geopolittisen pysyvyyden sääntönä, jossa maantiede ei esimerkiksi valtioiden rajojen tai kansainvälisten instituutioiden vaikutuksesta muutu. Tällä viitataan lähinnä valtion identiteetin suhdetta maantieteellisten tekijöiden pysyvyyteen, mikä oli osana Suomen omaa ulkopoliittista visiota (ibid.).

johon Suomikin kuuluisi, vaan selostus on hyvin objektiivista ja tarkastelee pohjoismaiden merkitystä Suomen lähialueella siinä missä Venäjääkin tarkastellaan. Lähialueenkin tarkastelu noudattaa selonteon trendiä korostaa globaalien turvallisuuskysymysten kasvanutta merkitystä:

Suomen lähialueella korostuvat globaalien ongelmien kanavoituminen sisäisen turvallisuuden uhkiksi ja suurvaltojen välinen suhdekehitys. Yhteistyön ja integraation eteneminen on alueella keskeinen vakautta lisäävä tekijä. (Valtioneuvosto 2004, 67.)

Heinonen (2011, 164-166) huomauttaakin, että selonteko keskittyy yleisesti laaja-alaisempaan turvallisuuteen tähtäävään retoriikkaan nostaen monia kansainvälisiä toimijoita Suomen turvallisuuden kannalta merkityksellisiksi. Samalla seurataan yleisiä turvallisuuteen liittyviä muutostrendejä, jotka hahmotellaan Suomea koskevien riskikuvausten perustaksi (ibid.). Tästä huolimatta lähiympäristön kehitystä kuvaavassa osiossa annetaan ymmärtää Venäjän vahva merkitys myös globaalien uhkien suhteen, kuten selonteko osoittaa kuvatessaan Venäjää ”monien uudentyyppisten uhkien lähteenä” (Valtioneuvosto 2004, 68).

Tähän mennessä vaikuttaa siltä, että selonteon narratiivi on globaalisen uhkakuvakehityksen myötä löytänyt uudenlaisen tavan korostaa Venäjän toiseutta antamalla sille statuksen uusien turvallisuusuhkien mahdollisena välittäjänä, ei siis itsessään uhkatekijänä. Pohjoismainen viitekehys on tässä vaiheessa jo lähes täysin muuttanut merkitystään tai omalta osaltaan muuttanut muotoaan laajemmassa viitekehyksessä. Aallon ym. (2003, 4-5) mukaan nykyisen ”uuden pohjoisen osoittajan (marker)” läheisempi liittäminen geopoliittiseen Eurooppaan luotautuu lähinnä Suomen tarpeesta liittää itseensä edelleen käsite, jota voidaan pitää idän ja lännen välisenä kohtaamispaikkana. Euroopan kautta pohjoinen osoittaja on myös liitetty siis laajemmin länteen, mikä on mahdollistanut siihen kuuluvan monia eri elementtejä, kuten Pohjoismaat ja muita Euroopan maita, esimerkiksi Baltian maat ja Puolan pohjoisosat. Baltian maat oltiin osaltaan nähty eräänlaisina siirtymävaltioina, jotka epäonnistuneesti ovat pyrkineet päästä ”poissulkevaan” Pohjoismaiden ryhmittymään (ibid. 6). Kuitenkin Baltian maat

kuuluvat vuodesta 2004 alkaen Euroopan unioniin ja Natoon, mikä on siirtänyt ne ainakin institutionaalisesti länsimaiseen turvallisuuskokonaisuuteen.

Oletettavasti tilanteesta tuli lopulta Suomen turvallisuusidentiteetin kannalta hieman pulmallinen, sillä Baltian maiden liittyminen (kuitenkin odotetusti) Euroopan unioniin toi Viron, Latvian ja Liettuan saman laajan viiteryhmän piiriin, johon Suomi oli vuosikymmen sitten virallisesti liittynyt. Valtioryhmittymä, josta Suomi oli kylmän sodan loppumisesta alkaen pyrkinyt pysymään etäällä, oli nyt osa samaa läntistä kokonaisuutta. Vaikuttaa siltä, että selonteossa vastataan tähän asiaan tavan mukaiseen tapaan korostamalla juuri Pohjoismaiden ja Baltian maiden välistä eroteltua yhteistyötä:

Merkittäväksi vaikutuskanavaksi Itämeren alueen asioihin muodostunee myös EU:n jäsenenä olevien kolmen pohjoismaan ja kolmen Baltian maan epävirallinen neuvonpito. Pääministerit ja ulkoministerit kokoontuvat säännöllisesti kyseisessä 3+3 - kokoonpanossa ja tämän lisäksi on virkamiestason kontakteja. Laajentuneessa unionissa toimintatapojen on oltava aiempaa ennakoivampia ja koalitioiden merkitys asioiden ajamisessa korostuu. (Valtioneuvosto 2004, 68.)

Edellä oleva kuvaus jatkaa yleisesti aikaisempien selontekojen linjaa, mutta koalitioiden merkityksen korostaminen eroaa vahvastikin aiemmasta trendistä melkein jopa ylistää EU:n kiinteää yhtenäisyyttä unionin toiminnan kannalta. Kyseisessä kuvauksessa luodaankin jo ikään kuin jaotelmia unionin sisälle. Tässä suhteessa pohjoismainen identiteetti iskee jälleen vastaan Baltian maiden muodostamaa kokonaisuutta, millä pyritään edelleen osoittamaan niiden ja Suomen välistä rajausta. Tässä näkyy esimerkki identiteetin jatkuvasti muuttuvasta olemuksesta kansainvälisten suhteiden professorin Chris Brownin (2001, 129) näkemyksessä, että identiteetti tarkoittaa myös sitä, mitä itse ei ole. Näin ollen Suomi kuuluu siis Eurooppaan, mutta se kuitenkin samalla vetää rajan pohjoismaisen kokonaisuuden ja Baltian maiden välille. Kuitenkin Bergman (2006, 90) väittää että, Pohjoismaiden pyrkimyksenä oli kollektiivisesti tuoda esiin ”pohjoismaista internationalismia”, joka oli kylmän sodan jälkeen jäänyt kansainvälisesti vähälle huomiolle. Yksilöllisesti tämä ei luultavasti ollut kuitenkaan Suomen tärkein tavoite

kyseisessä prosessissa turvallisuusidentiteettinsä kannalta, vaan oman länsimaisen identiteetin vahvistaminen osoittamalla kykynsä tuoda muita valtioita lännen piiriin.

Tämä onnistuu kuitenkin pohjoismaisen kontekstin turvin. Tähän asti on alkanut vaikuttaa siltä, että Suomi pyrkii lähialueensa turvallisuuteen liittyvissä asioissa asettamaan itselleen neutraalin pohjoismaisen kilven, varsinkin kun kyseessä on turvallisuuskysymyksiä, jotka koskevat Venäjää. Tunnetusti Baltian maiden ja Venäjän välit kiristyivät entisestään edellisten liittyttyä Natoon, joten vaikuttaa varsin sopivalta, että Suomi toimii niiden suhteen pohjoismaisen kontekstin kautta, sillä sitä ei kovinkaan helposti liitetä Natoa käsitteleviin narratiiveihin. Tällä tavoin Suomi pystyy säilyttämään länsimaisen identiteettinsä sekä korostamalla perinteistä pohjoismaista välittäjän rooliaan, joka ei nosta liian korkeaa muuria Venäjän ja Suomen välille, kuin mitä täysin EU-painotteinen toiminta luultavasti tekisi.

Suomen turvallisuusidentiteetin narratiivin pidättyväisyys Baltian maiden integroimisesta Pohjoismaiden piiriin voidaan erottaa esimerkiksi Ruotsin turvallisuuspoliittisesta vapaudesta lähentää Baltian maat Pohjolaan. Mm. Ruotsin silloinen pääministeri Göran Persson yhtyy Martti Ahtisaari -luennolla vuonna 2002 pitämässä puheessaan selonteon antamaan kuvaan turvallisuuden lisääntymisestä Itämeren alueella. Tätä turvallisuutta hän kuvaa ”yhteisenä turvallisuutenamme”, johon hän kuitenkin myös liittää Baltian maat osaksi ”pohjoismaista perhettä”. (Persson 2002, 18-19.) Myös Ruotsin hallituksen julkaisema puolustukseen liittyvä dokumentti *Vårt framtida försvar* (2004) tuo esille samankaltaisen narratiivin alueellisista turvallisuusjaotuksista EU:n sisäpuolella Baltian maiden eurooppalaisen integraation johdosta: ”Integrationen av Estland, Lettland, Litauen och Polen i de europeiska strukturerna innebär nya möjligheter att fördjupa det nordisk-baltiska samarbetet” (Regeringen 2004, 26). Pohjoismaisessa kontekstissa em. ruotsalainen poliittinen narratiivi muistuttaa hyvin paljon vastaavaa suomalaista, mutta varsinkin Perssonin retoriikka kuulostaa hyvinkin poikkeukselliselta.

Lehden (2003, 125) mukaan suomalaisuuden kansallisessa diskurssissa ruotsalaisuus määritetään toiseudeksi, mutta toisin kuin Venäjän tapauksessa, Suomi määritetään pohjoismaisuuden kautta Ruotsin kanssa laajempaan yhteisöön. Osittain molempien maiden painotus unionin sisäisten koalitioiden merkitykseen implikoi maiden halua pitäytyä jossain määrin alueellisen turvallisuuden käsitteen ylläpitämisessä, mutta varsin

tiukan kansainvälisesti laajemman yhteisön puitteissa. Kuitenkin Suomen oman identiteetin kannalta käsiteltävässä selonteossa luodaan edelleen kuvaa Pohjoismaista käsitteenä, johon ei ole mahdollista liittää muita tahoja, toisin kuin mitä Persson antoi puheessaan ymmärtää. Tämä tulee myöhemmin esille myös pohjoista ulottuvuutta käsiteltävässä osiossa, jossa Pohjoismaat-käsitteen käytännöllinen aspekti alueellisen turvallisuuden kannalta otetaan huomioon.

3.4.2. Pohjoismaat-käsitteen välineellistyminen turvallisuuden narratiivissa

Tähän mennessä selontekojen narratiivi koskien pohjoismais-balttilaista yhteistyötä on erinomainen esimerkki eräänlaisesta selkeiden tapahtumakaavojen sarjasta. Whitebrook (2001, 114) kuvaileekin narratiivista identiteettiä kaavana, joka pyrkii johtamaan tiettyyn ratkaisuun (closure). Vuoden 2004 selonteko vaikuttaa edellä olevan sitaatin turvin aloittaneen uudenlaisen narratiivin muodon, jossa pohjoismainen konteksti vaikuttaa enenevässä määrin Suomen ulkopoliittikan työkalulta, jonka avulla se kykeni osoittamaan laajemman kansainvälispoliittisen toiminnan kykynsä. Tämä suuntaus voidaan erinomaisesti suhteuttaa Suomen tavoitteeseen varmentaa Venäjän turvallisuuspoliittinen käyttäytyminen lähialueellaan, sillä Pohjoismaiden tavoite Baltian valtioiden suhteen oli korostaa niiden ja Venäjän yhteistyön kehitystä, kuitenkin laihoihin tuloksiin (Browning 2008, 248-249).

Pohjoismais-balttilaisen narratiivin tarkastelu säilyy merkittävänä myös EU-laajentumiseen keskittyvässä narratiivissa, mikä tulee ilmi alueen käsittämässä osana eurooppalaista kokonaisuutta:

Laajentumisen (Viro, Latvia, Liettua) jälkeen Euroopan unionin sekä EU:n ja Venäjän strategisen kumppanuuden merkitys on kasvanut myös Suomen lähialueiden turvallisuuden kannalta. Suomi kehittää edelleen EU:n pohjoisen ulottuvuuden politiikkaa osana unionin naapuruuspolitiikkaa. (Valtioneuvosto 2004, 81.)

Selonteossa Suomen lähialueeksi esitetään Pohjois-Eurooppa, mikä on tullut ilmi jo aiemmissa selonteoissa, mutta se, mitä tähän käsitteeseen sisältyy, muuttuu vuoden 2004 tekstissä. Etenkin pohjoisen ulottuvuuden havaitseminen osaksi Suomen lähialueen

turvallisuuspoliittista kokonaisuutta laajentaa käsitteen merkitystä ja Suomen omaa asemaa siinä. Browning (2008, 256) esittää mielenkiintoisen näkemyksen pohjoisen ulottuvuuden merkityksestä Suomelle väittämällä, että retorisesti ”pohjoisen” käyttö, esimerkiksi ”itämerellisen” (Baltic) sijasta, pohjoisessa ulottuvuudessa asettaa Suomen Pohjois-Euroopan keskelle eikä sen raja-alueelle. Osaltaan tässä näkyy myös vaikutteita maan pyrkimyksessä korostaa omaa taloudellista asemaansa Pohjois-Euroopassa (ibid. 257), mikä on luultavasti pääasiallinen syy aiemmin mainitsemaani muiden Pohjoismaiden epäluuloisuuteen Suomen innokkaassa pohjoisen ulottuvuuden ajamisessa. Vaikka pohjoinen ulottuvuus ei suoranaisesti käsittele turvallisuusrakennelman kovia puolia, sen esiintyminen näin vahvasti poliittista linjaa määrittävänä tekijänä turvallisuuspoliittisessa selonteossa antaa kuvan pohjoisen turvallisuuskäsitteen ylläpidon tarpeesta suomalaisessa turvallisuuspoliittisessa narratiivissa. Esimerkiksi Ruotsin em. *Vårt framtida försvar* -raportissa ei mainita pohjoisesta ulottuvuudesta mitään. Suomen kannalta pohjoinen ulottuvuus oli merkittävä konsepti 2000-luvun edetessä siitä syystä, että sen avulla Suomi huomasi ideoiden kehittämisen EU:ssa hankalaksi yksin; tähän tarvittiin myös etenkin Tanskan ja Ruotsin apua (Ojanen 2005, 409).

Tosiaan, pohjoismaisen yhteistyön varmistamisella ja pohjoisen ulottuvuuden korostamisella luulisi olevan merkittävä asema Suomen tavoitteessa laajentaa pohjoisen geopoliittista käsitettä. Suomen imago porttina itään pyrki luomaan EU:n pohjoisen ulottuvuuden avulla maasta houkuttelevan tukikohdan Venäjältä kiinnostuneille länsimaisille yhtiöille. Samalla tämä johti siihen korostukseen, että ”Suomi on kaikkea sitä mitä Venäjä ei ole”, mikä on luonut positiivista kuvaa Suomesta ja auttanut sitä löytämään paikkansa kylmän sodan jälkeisessä maailmassa. Venäjän länsimaistamisyritys kuitenkin osoittautui lopulta suhteellisen tuloksettomaksi, mikä on osaltaan sitonut Suomen oman identiteettinsä länsimaistamis-narratiiveihin. (Browning 2008, 264-265.) Tässä prosessissa pohjoismaisen yhteistyön narratiivilla on oletettavasti ollut merkittävä rooli, koska Pohjoismaat ovat osa suomalaista pohjoiseen sijoittuvaa narratiivia, ja luodakseen uudenlaisen käsityksen pohjoisesta, Suomella täytyy olla takanaan tarpeeksi identiteetin muokkausaineksia. Browning (ibid. 47-48) antaakin tähän liittyen mielenkiintoisen näkökulman, jossa hän korostaa nykyisen itsestä kertovan narratiivin luonteen nykyisyydessä vastaavan enemmänkin mielikuvaa siitä, millaisena odottaa itsensä näkevän tulevaisuudessa.

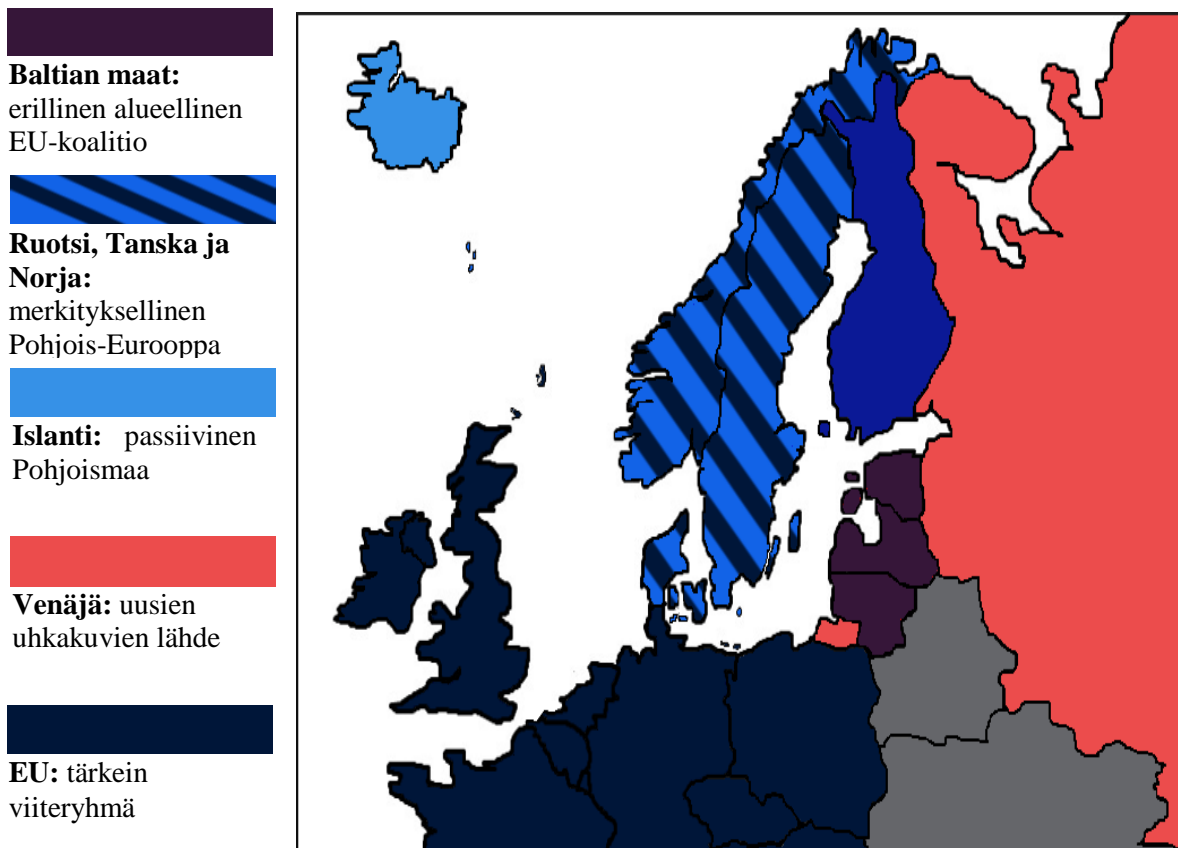
Vuoden 2004 piirretty virallinen kartta pohjoisesta ulottuvuudesta käsittää summittaisesti Pohjoismaat (poislukien Islanti), Venäjän luoteisosat, Baltian maat, Puolan pohjoisosat ja osan Saksan Itämeren puoleisesta rannikosta (Delegation of the European Union to Russia 2004). Suomi on tämän rajatun alueen keskellä. Soveltaakseni em. lainausta Browningilta, pohjoinen ulottuvuus vaikuttaa käsitteeltä, jolla selonteon turvallisuusnarratiivissa pyritään rakentamaan kuvaa tulevaisuudesta, jossa Suomi on pohjoisen vakauden ylläpitäjä; tähän on ollut selonteissa Suomen pääasiallinen tavoite, vakauden säilyttäminen lähialueilla. Tässä on tietysti huomattavissa historiallisia viitteitä pohjoismaiseen perinteeseen rauhanvälittämisessä, mikä oletettavasti tukee Suomen identiteettiprojektia.

Suomi vaikuttaa laajemminkin pohjoismaisessa perspektiivissä olevan ainoa valtio, joka ottaa pohjoisen ulottuvuuden käsittelyyn virallisessa turvallisuuspoliittisessa narratiivissa. Aiemmin mainitun ruotsalaisen raportin lisäksi Norjan vuoden 2002 hallituksen turvallisuuspolitiikkaa käsittelevä dokumentti ei mainitse pohjoista ulottuvuutta kertaakaan (regjeringen.no 2002). Tätä eivät tutkijat huomautta pohjoismaista turvallisuutta koskevissa teksteissään. Selonteon kannalta kallistuminen pohjoisen ulottuvuuden määrittämisessä turvallisuuskokonaisuudeksi tulee myös esille selonteon käsitellessä sotilaallista kehitystä Suomen lähialueilla. Aiempien selontekojen tapaan myös Puola luetaan lähialueeseen kuuluvaksi valtioksi, mutta tällä kertaa sekin on asetettu käsittelyssä varsin samankaltaiseen asemaan muiden Pohjoismaiden kanssa, arvioitaessa maiden sotilaallista kykyä yksityiskohtaisesti (Valtioneuvosto 2004, 73). Myös Baltian maat ja Venäjä ovat mukana tässä osiossa.

Em. osio on siis mielenkiintoinen suhteutus pohjoisen ulottuvuuden luomaan käsitteellistettyyn alueeseen, jolle on pyritty myös luomaan oma turvallisuuspoliittinen leima. Buzan ja Wæver (2003, 46) huomauttavat, että turvallisuuteen pohjautuvat riippuvaisuussuhteet määrittyvät vahvasti ko. alueen turvallisuuteen liittyvien toimijoiden voimasta. Esimerkiksi pienemmät valtiot “lukkiutuvat” alueelliseen turvallisuuskokonaisuuteen naapureidensa kanssa (ibid.). Pohjolan erikoisuutena on, että se on varsin monipuolisesti tasoittunut alueellinen käsite turvallisuuden kannalta. Selonteossa Suomi käsittelee kuitenkin kahta alueellista tasoa tällä saralla: pohjoismaista puolustusyhteistyötä (kiteytyy lähinnä kriisinhallintayhteistyöhön NORDCAPS:n¹³ kautta)

13 Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support

ja laajempaa pohjoisen ulottuvuuden rajojen sisälle jäävää tasoa. Näiden kahden alueellisen tason kautta selonteon narratiivi vaikuttaa luovan kiinteämpää kuvaa Suomen lähialueen turvallisuuskokonaisuudesta. Osittain tässä voidaan nähdä uudenlaisen geopoliittisen käsityksen muodostamispyrkimyksen, mikä sopii osuvasti Lehden (2003, 110) huomioon geopoliittisten alueiden muuttumisessa ja todellisuuden rakentamisessa.

KARTTA 4. Suomen läh ympäristön geopoliittinen asetelma vuoden 2004 selonteon narratiivin mukaan. (siniset sävyt = läntinen viiteryhmä, punaiset sävyt = itäinen viiteryhmä)

Geopoliittisen alueen muuttumisessa on selontekojen narratiivissa varsin vahva vaikutus. Suomen toiseus, Venäjä, esitetäänkin “lähialueen merkittävimpänä sotilaallisena voimatekijänä”, jonka puolustusbudjetti on noussut vuodesta 2000 lähtien (Valtioneuvosto 2004, 68-69). Suhteutettuna Venäjän sotilaalliseen kehitykseen, selonteko asettaa kontrastin käsiteltävien Pohjoismaiden (Ruotsin, Norjan, Tanskan) puolustusbudjettien laskuun 2000-luvun alussa, kun taas Suomen budjetti on noussut vuodesta 2002 lähtien (ibid. 72). Venäjän sotilaallisen merkityksen dominoiva vaikutus selonteon sisällössä asettaa enemmän huomiota sen laajempaan vaikutukseen pohjoisessa, kun narratiivissa on pyritty luomaan selkeämpi turvallisuusalue tai kokonaisuus mm. pohjoisen ulottuvuuden

avulla. Tässä saattaakin olla tavoite korostaa Venäjän uhkan mahdollisuutta Suomen lisäksi laajempaa pohjoiseurooppalaista kokonaisuutta kohtaan. Kuten edellä olen selostanut, tämänkaltaisen pohjoiseen käsitteeseen sisältyvän geopoliittisen kokonaisuuden luomiseen Suomi tarvitsee pohjoismaista identiteettiään. Tämän avulla se pystyy tehokkaammin luomaan uutta käsitystä pohjoisesta, jonka vastakohtana on sotilaallisesti voimistuva ja arvaamaton Venäjä.

Näin ollen on sopivaa, että Venäjän punainen väri on hieman kirkastunut tätä selontekoa kuvaavassa oheisessa kartassa (Kartta 4), koska maa esitetään nyt uusien uhkakuvien väylänä Eurooppaan. Baltian maat ovat tähän mennessä liittyneet Euroopan unioniin, mikä suo niille seuraavan väriasteen siirtymisessä kohti läntistä viitekehystä, johon myös Suomi kuuluu. Kuitenkin ne pyritään erottelemaan omana valtioryhmittymään esimerkiksi suhteessa Pohjoismaihin. Pohjoismaat nähdään tällä kertaa lähes täysin laajempaan pohjoiseurooppalaiseen viitekehykseen kuuluvina maina, jotka nyt globaalien turvallisuusuuhkien aikana liitetään laajaan eurooppalaiseen turvallisuusrakennelmaan. Islanti jää selonteon kuvauksessa huomitta, joten pysyy omana erillisenä hahmotelmanaan.

3.5. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2009

3.5.1. Nato ja Pohjoismaat uuden turvallisuuspoliittisen tilanteen kynnyksellä

Vuoden 2009 selonteon laadintaan mennessä Eurooppa oli kokenut monenlaisia muutoksia sisäisesti ja ulkoisesti. Vuoden 2008 elokuun Georgian konflikti osoitti Venäjällä olevan pyrkimyksiä vaikutusvaltansa osittaiseen palauttamiseen. Selonteon johdannossa tätä ei vielä oteta huomioon, vaan se on hyvin paljon painottunut selostamaan Suomen kehityksen sidoksesta kansainväliseen kehitykseen varsinkin EU:n ja YK:n kautta (Valtioneuvosto 2009, 10), mikä jatkaa selontekojen trendiä laatia painotusta Suomen asemasta globaalissa turvallisuuskokonaisuudessa. Johdannossa mainitaan myös lyhyesti siitä, että “sotilaallisen voiman käyttö poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi on edelleen mahdollista”, mikä “heijastuu myös arvioon Suomen turvallisuusympäristöstä” (ibid.). Tämä saattaa olla viittaus Venäjän ristiriitaisten turvallisuuspoliittisten toimintojen lisääntymiseen, kuten em. Georgian sodan, sekä Viron ja Venäjän vuoden 2007 välisen patsaskiistan suhteen. Tätä korreloi vastavuoroisesti länsimaisen turvallisuustoimijan imagon painottaminen Euroopan unionin kautta:

EU-jäsenyys on tarjonnut Suomelle mahdollisuuksia sen välittömään turvallisuusympäristöön vaikuttamiseksi. Jäsenyys velvoittaa Suomen osallistumaan myös sellaisten kysymysten käsittelyyn, jotka eivät välttämättä kuuluneet perinteisen turvallisuuspoliittisen ajattelun mukaan Suomen prioriteetteihin. (Valtioneuvosto 2009, 10.)

Tämän lisäksi selonteko antaa kokonaisuudessaan suhteellisen myönteisen kuvan Naton toiminnasta, mutta suurimmalta osin tämä tulee ilmi kuvailtaessa EU:n ja Naton välistä yhteistyötä. Heinonen (2011, 191-192) huomauttaakin, että selonteossa Nato-myönteisyys vaikuttaa tulevan selvemmin esiin kuin Nato-kielteisyys, sillä edellisiin selontekoihin verrattuna turvallisuusympäristöä ja -toimijoita käsitellään varsin "Nato-jäsenyysskysymys keskeisesti". Tällä hän tarkoittaa sitä, että selonteossa tarkastellaan turvallisuuspoliittisia asioita siltä kannalta, että Nato-jäsenyys olisi Suomelle hyödyllinen turvallisuuspoliittisen linjan muutos. Lisäksi Nato ja Venäjä asetetaan entistä kärkkäämmin toisiaan vastaan selonteon kuvauksessa, mikä samalla muuttaa Suomen turvallisuusympäristön luonnetta suhteessa aiempiin selontekoihin. Mainitsemani kuvaukset ovat merkitseviä Suomen pohjoismaisen turvallisuusidentiteetin kannalta, sillä selonteossa pureudutaan ensimmäistä kertaa pohjoismaisen yhteistyön mahdollisuuteen luoda lisää alueellista turvallisuutta:

Pohjoismaisen puolustusalan yhteistyön kautta saattaa löytyä turvallisuutta lisääviä yhteistyömuotoja ja hankkeita, jotka tuovat pitkällä tähtäyksellä säästöjä ja tehokkuutta. Pohjoismainen yhteistyö ei kuitenkaan poista tarvetta syventää yhteistyötä Euroopan unionissa ja Naton kanssa. (Valtioneuvosto 2009, 67.)

Turvallisuuspoliittisesta näkökulmasta katsottuna lainauksessa vaikuttaa olevan viitteitä Hanna Ojasen (2005, 409) ajatuksiin siitä, että Suomi pyrkii pitämään Naton läsnäolon vahvana pohjoisessa tasapainottamassa Venäjän vaikutusvaltaa alueella pitäen EU:n suoraan turvallisuuteen painottuvan ulottuvuuden tarpeeksi kaukana. Tämä on nähtävissä koko selonteon sisällyksessä em. Nato-painotuksen kautta. Ojasen (ibid.) mukaan EU:n turvallisuusintegraation kehitys herätti Suomessa närää siinä suhteessa, että se ei toivonut tämän integraation johtavan sisäisten blokkien muodostumiseen suhteessa EU-jäsenmaiden kykyyn tuottaa tehokkaita elementtejä yhteisen turvallisuuden rakentumisessa. Kyseinen

suuntautuminen kuulostaa erikoiselta Suomen turvallisuuspoliittisen linjan kannalta, sillä varsinkin käsiteltävässä selonteossa tulee ilmi Suomen alkava painotus pohjoismaisen alueellisen turvallisuusyhteistyön suuntaan. Ojasen artikkelin julkaisun ja selonteon julkaisun välissä on silti neljä vuotta, joka on nähtävästi riittänyt selonteon koalitoiden korostamisen selvään nousuun. Tämä tulee entistä selvemmin esille vuoden 2012 selonteossa, mutta jo aiemmissa selonteoissa on tullut esille Suomen varovainen halu muodostaa ainakin pohjoisesta oma rajallinen turvallisuuskokonaisuutensa.

Browningin (2008, 243) mukaan Nato-jäsenyys olisi Suomen äärimmäinen läntisen identiteetin rehabilitoinnin keino ja samalla täysi julkinen kylmän sodan aikaisen puolueettomuutensa hylkääminen siirtymällä liittoutumaan, jota oltiin uudelleen suuntaamassa pääsääntöisesti Venäjää vastaan. Kuitenkin kyseessä olevan selonteon narratiivi antaa ymmärtää, että Nato-myönteisyyden kasvaessa myös huomio pohjoismaisen turvallisuusyhteistyön mahdollisuuksiin lisääntyy. Browningin väite riippuu mielestäni hyvin paljon siitä, mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Venäjä luultavasti näkee Suomen jo lähes länsimaistuneena valtiona, mutta Nato-jäsenyys olisi tässä suhteessa Suomen viimeinen askel täydellisesti Venäjää vastakkaiseen viiteryhmään. Suomen omasta näkökulmasta katsottuna, se ainakin selontekojen mukaan mieltää itsensä jo täysin länsimaiseksi valtioksi ja Nato-jäsenyys olisi äärimmäinen tapa puolustaa tätä viiteryhmään kuulumista.

Suomen identiteettiprojektin kannalta asetelma vaikuttaa eräänlaiselta risteykseltä. Tarvitsisiko Suomen turvallisuuspoliittisessa narratiivissaan painottaa pohjoismaista yhteistyötä, jos se olisi Naton jäsen? Luulisin, että painotus olisi vähäisempää, koska silloin Suomi olisi sotilaallisesti kiinteimmin osana länttä kuin koskaan. Selonteon kirjoittamisen aikaan pohjoismaista turvallisuusyhteistyötä käsittelevä narratiivi toimi luultavasti jonkinlaisena pehmentävänä vaikuttimena raskaan Nato-painotuksen lomassa. Vertailtaessa Suomea muiden pohjoismaiden turvallisuuspoliittisiin muutoksiin 2000-luvun puolivälissä, tulee esille varsinkin Suomen ja Ruotsin väliset erot. Suomen turvallisuuspoliittinen päämäärä pysyy edelleen vahvasti maanpuolustus painotteisena, kun taas Ruotsi alkoi muuttaa asevoimiaan liikkuviksi yksiköiksi, jotka pystyvät toimimaan tehokkaasti kansainvälisessä turvallisuusulottuvuudessa (Möller & Bjereld 2010, 366). Tämä näkyy myös maiden näkemyseroissa Naton suhteen, sillä Suomi kokee sotilasliittouman PFP-ohjelmaan osallistumisen kansallista turvallisuutta parantavana

tekijänä, kun taas Ruotsissa tämä koetaan maan kontribuutiona Euroopan turvallisuuteen (ibid.). Luultavasti kyseisellä asenteella on Suomen kannalta ollut Venäjän kiihtyneen sotilaallisen toiminnan takia tarkoitus pohjustaa omaa läntistä identiteettiä, jolla kiinteytettiin Suomen ja sotilaallisesti arvaamattoman Venäjän välistä rajaa.

3.5.2. Pohjoismaisen identiteetin comeback

Tämän rajan nostaminen entistä korkeammalle luo uutta merkitystä myös Suomen pohjoismaisen identiteetin painoarvolle. Seuraava sitaatti tuo esille eräänlaisen Suomen identiteettiprojektin unohdetun ominaisuuden turvallisuuspoliittisessa linjassa:

Pohjoismailla on samankaltaisten yhteiskuntiensä takia yhteisiä tavoitteita monella turvallisuuden kannalta keskeisellä alalla, kuten ilmastonmuutoksen torjunnassa sekä pyrkimyksessä toimia yhdessä globalisoituvassa maailmassa. Maiden välillä on toteutettu pitkälle menevää yhdentymistä. (Valtioneuvosto 2009, 56.)

Viimeksi samankaltainen kuvaus esiintyi ensimmäisessä julkaistussa vuoden 1995 selonteossa. Vuoden 1995-2009 välissä laaditut selonteot ovat kutakuinkin narratiiviltaan painottaneet hyvin vahvasti laajaa eurooppalaista turvallisuuskokonaisuutta. Vuoden 2009 selonteko toteutuu turvallisuuspoliittiselta ulottuvuudeltaan Ojasen (2005) em. väitteen mukaan, että Suomi olisi “löytämässä Pohjoismaiset naapurinsa uudelleen” vuosikymmenen pituisen EU-painotteisen poliittisen suuntautumisen jälkeen. Kuitenkin selonteossa pohjoismaista identiteettiä koskeva kuvailu jatkaa aiempien selontekojen trendiä hahmottamalla pohjoismaisen turvallisuuspoliittisen yhteisöllisyyden työkaluna, jota voidaan hyödyntää laajemmassa kokonaisuudessa:

Pohjoismailla on mahdollisuus tuoda esiin yhteisiä tavoitteita ja viedä niitä eteenpäin myös muilla foorumeilla, kuten YK:ssa, Euroopan unionissa, Etyjissä ja Natossa. Yksi pohjoismaisen yhteistyön menestyksekkäs osa-alue on kriisinhallintayhteistyö. (Valtioneuvosto 2009, 56.)

Sitaatti on narratiivisen identiteetin kannalta poikkeuksellinen selontekojen kerronnassa, sillä se noudattaa Whitebrookin (2001, 39) teoriaa narratiivisen rakenteen mahdollisuudesta muuntaa identiteettien ulkonäköä lisäämällä siihen uudenlaisia narratiiveja. Vaikka selontekojen turvallisuuspoliittinen visio on ollut hyvin EU keskeistä lähes kaikilla ulkopoliittista ulottuvuutta käsitteillä aloilla, tuo vuoden 2009 selonteon Pohjoismaihin kohdistuva narratiivi jopa vanhojen rajojen kiinteämmän nostamisen mielikuvan. Pohjoismaista turvallisuusulottuvuutta on käsitelty selonteissa suhteellisen toissijaisena aiheena, mikä toistuu myös vuoden 2009 selonteossa. Kyseinen selonteko kuitenkin tällä kertaa luo narratiivisesti eräänlaisen ympyrän sulkeutumisen. Tällä tarkoitan juuri edellä mainittua “Pohjoismaiden uudelleen löytämistä”, mikä luo kaikuja kylmän sodan aikaisesta Suomen asemoitumisesta pohjoismaisena lännen ja idän sillanrakentajana. Tässä suhteessa em. sitaatti osoittaa eräänlaista Pohjoismaat-käsitteen eksklusiivisuutta, joka on aiemmin tullut Suomen turvallisuuspoliittisessa narratiivissa esille Baltian maiden ja Pohjoismaiden yhteistyötä koskevissa osioissa. Pohjoismaat esiintyy laajemmasta viitekehyksestä erillisenä kokonaisuutena, jolle annetaan toimintakyky erinäisissä turvallisuuspoliittisissa instituutioissa, vaikka Suomi itse kuuluu esimerkiksi Euroopan unioniin, ja on siihen kuulunutkin jo jonkin aikaa.

Jakobsen (2007, 472) myönsi, että Pohjoismailla olisi ollut yhteisesti valmiuksia luoda ainakin muuta Eurooppaa tehokkaampi rauhanturvaohjelma, jonka kuitenkin kannattaisi olla yhtäläinen EU:n rauhanturvatoimien kanssa. Tämän Jakobsen (ibid. 471) väittää onnistuvan liittämällä kiinteä yhteinen siviilijaosto (civilian rapid reaction component) sotilaallisen ulottuvuuden tueksi, mikä oli pohjoismaisella tasolla jäänyt vielä taka-alalle.

Tämänkaltaiseen ratkaisuun Pohjoismaat kuitenkin lopulta päätyivät vuoden 2009 lopulla selonteon julkaisemisen jälkeen. Tätä NORDEFECO-ohjelmaa käsittelemän myöhemmin vuoden 2012 selonteon analyysissäni. Kuitenkin Jakobsenin (2007, 473) visio tiiviimmästä pohjoismaisesta kriisinhallintayhteistyöstä on kuin suora viittaus käsiteltävän selonteon em. sitaattiin: “It (siviiliyhteistyö) would be cost effective, it would enhance the Nordic standing and influence within the EU, NATO and the UN, and finally it would increase operational effectiveness” (ibid.). Browningin (2007, 39) analyysistä tulee ilmi, että Pohjoismaiden kriisinhallintayhteistyöllä on vaikeampi pitää yllä omaa pohjoismaista profiilia, koska EU-rakenteet ovat alkaneet enemmän ja enemmän dominoida kyseistä alaa.

Tästä tietenkin herää kysymys, että miksi Pohjoismaat pyrkivät edelleen ylläpitämään kriisinhallintayhteistyön perinteitä ja mahdollisesti myös tehostamaan niitä.

Suomen osalta tässä voi olla kysymys juuri edellä mainitsemastani pohjoismaisen viiteryhmän rajojen korostamisesta, joka oletettavasti on seurausta senaikaisista turvallisuus- ja geopoliittisista muutoksista. Kriisinhallintayhteistyöhön liittyvä kuvailu on luotettava ja varma keino tuoda esille Suomen pohjoismaista identiteettiä laajemmassa kontekstissa. Sitä ei myöskään suoranaisesti liitetä läntisen viiteryhmän alaiseksi toiminnaksi kylmän sodan asetelmien hengessä, ainakaan toistaiseksi. Pohjoismainen toimintaulottuvuus oli alkanut sekoittua laajempaan käsitykseen eurooppalaisesta rauhanturvatoiminnasta, johtuen EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan painottumisesta kriisinhallintatoimintoihin, mitä etenkin Ruotsi ja Suomi olivat EU-jäsenyytensä alkuvuosina alunperin ajaneet takaa (Browning 2007, 39).

Oletan, että selonteon asteittainen tunnistautuminen kiinteämpään pohjoismaiseen turvallisuuskokonaisuuteen on asiakirjan tarkoituksena luoda asteittain turvallisuuspoliittista etäisyyttä Euroopan unioniin, jotta unioni ei turvallisuuspolitiikan painotuksellaan työntäisi Yhdysvaltoja ulos Pohjois-Euroopasta tai pohjoisesta. Ojanen (2005, 409) korostaa tässä sitä, että Suomi edelleen näki Yhdysvallat Venäjän vaikutusvaltaa tasapainottavana tekijänä lähiympäristössään. Kyseisen asetelman takia pohjoismaisen turvallisuusyhteistyön painotetumpi esiin nostaminen vaikuttaa osittaiselta Suomen etäännyttämiseltä EU:n turvallisuusulottuvuudesta, mikä on nähtävissä myös selonteon voimakkaan Nato-painotuksen kautta.

Em. EU:sta etäännyttämisen perustelua oikeuttaa myös itse selonteon kuvaus Georgian sodan vaikutuksista Suomeen esittämällä, että konflikti olisi potentiaalisesti kielteinen heijastuskanava Suomeen EU:n ja Venäjän suhteiden kautta (Valtioneuvosto 2009, 64). Tätä voidaan verrata suoraan selonteon pohjoismaista turvallisuusyhteisöä koskevaan narratiiviin, jossa Pohjoismaat-viiteryhmää ei millään tavalla liitetä negatiivissävytteisesti Venäjään.

3.5.3. Pohjoinen ulottuvuus ja Pohjoismaiden uudelleenmäärittäminen

Kuitenkin nämä Pohjois-Euroopassa vaikuttavat toimijat on jälleen asetettu pohjoinen ulottuvuus -käsitteen alle korostamalla sen osallisuutta alueellisen turvallisuuden kehittämisessä:

Pohjoinen ulottuvuus on Euroopan unionin, Venäjän, Norjan ja Islannin yhteistä politiikkaa, jolla pyritään lisäämään taloudellista hyvinvointia ja turvallisuutta Pohjois-Euroopassa (Valtioneuvosto 2009, 27).

Pohjoinen ulottuvuus mainitaan toistamiseen *Turvallisuuskehitys Suomen lähialueilla* -osiossa, jossa se koetaan keskeiseksi alueen yhteistyöjärjestelyksi (Valtioneuvosto 2009, 54). Tutkijat Aalto, Blakkisrud ja Smith (2008, 1) huomauttavat pohjoista ulottuvuutta käsittelevässä teoksessaan, että ohjelman luonne alettiin nähdä selvemmin lähinnä taloudellisena yhteistyöjärjestelmänä, jossa Pohjoismaille oli alkanut muodostua suhteellisen erilaisia tavoitteita alueellisen yhteistyön kehityksen suhteen. Suhteutettuna tähän, tutkijat Irina Busygina ja Mikhail Filippov (2008, 215) kokivat pohjoisen ulottuvuuden osalta energiaturvallisuuden loogisimmaksi turvallisuusulottuvuudeksi, jonka voisi lisätä yhteistyöjärjestelyn osaksi. Tämä kuitenkin heidän mukaansa asettaisi pohjoisen ulottuvuuden menestyksen täysin Venäjä-EU-suhteiden varaan, mikä voisi vaikeuttaa alueellisen yhteistyön kehitystä ainakin EU:n ja Venäjän välillä (ibid.).

Tämän lisäksi Ruotsin hallituksen samanaikainen ja käsiteltävissä olevaa selontekoa vastaava dokumentti *Ett användbart försvar 2008/2009* (Regeringen 2009) ei sisällä jälleen minkäänlaisia viitteitä pohjoisen ulottuvuuden liittämistä alueellisen turvallisuuskehityksen merkittäväksi alustaksi. Norjan ulkoministeriön pohjoista ympäristöä koskevassa toimintasuunnitelmassa pohjoisen ulottuvuuden mainitaan tehostavan ydinturvallisuutta Venäjän luoteisosissa (Norwegian Ministry of Foreign Affairs 2009). Tämäkin on dokumentti, joka lähinnä painottuu ympäristöasioita käsitteleviin näkökohtiin, eikä yleisesti turvallisuutta koskevia käsiteltävän selonteon julkaisun aikaisia raportteja asian johdosta löytynyt. Tanskan ulkoministeriön vuosien 2008 tai 2009 vuosiraporteissa ei ole minkäänlaista viittausta pohjoiseen ulottuvuuteen, vaikka dokumenteissa käsitellään myös alueellista turvallisuutta (Ministry of Foreign

Affairs of Denmark 2009 & 2010). Venäjän ulkoministeriön virallisissa ulkopoliittikkaa koskevista “perusdokumenteissa” käsitellään pohjoista ulottuvuutta vasta vuoden 2013 *Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation* -asiakirjassa (The Ministry of Foreign Affairs of Russia 2013). Kyseisessä dokumentissa pohjoinen ulottuvuus liitetään epätarkkaan yleiseen alueellista yhteistyötä painottavaan käsitykseen.

Vaikka pohjoisen ulottuvuuden luonne on muuttunut vuosien varrella jopa huomattavasti, näyttää edelleenkin siltä, että ainoastaan Suomi painottaa sitä oman turvallisuusidentiteettinsä osana. Browning (2008, 264) ilmaisee parhaiten pohjoisen ulottuvuuden merkityksen Suomelle identiteettiprojektin rakennusosana, mikä lähinnä korostaa tavoitetta integroida Venäjä läntisiin rakennelmiin. Tästä alueellisuuden rakentamisesta on lähinnä syntynyt Venäjän erilaisuuden uutta ulospäin suuntautunutta kuvaamista, mikä osaltaan on auttanut Suomea rakentamaan kuvaa itsestään länsimaisena valtiona (ibid.). Tästä johtuen pohjoisen ulottuvuuden liittäminen turvallisuuspoliittisiin selontekoihin vaikuttaa muodostuneen toissijaiseksi, mutta välttämättömäksi osaksi Suomen turvallisuusidentiteetin rakentamista. Pohjoinen ulottuvuus vaikuttaakin tässä vaiheessa muodostuneen turvallisuuskäsitteeksi, jossa Suomella on enemmän liikkumatilaa laajemmassa turvallisuusrakennelmassa, jonka rajat on jo aiemmin määritelty. Kuitenkin nämä rajat ovat alkaneet menettää merkitystään yhä enemmän suhteessa pohjoismaiseen turvallisuusyhteistyöhön liittyvien narratiivien luomista rajoista.

Pohjoinen ulottuvuus vaikuttaa siis entistä häilyvämmältä tavoitteelta muodostaa alueellinen turvallisuusyhteisö Pohjois-Eurooppaan. On selvää, että Venäjän sotilaallisen toiminnan lisääntyminen vaikutti myös selonteon narratiiviseen sisältöön, mitä suomalaisten poliitikkojen retoriikka tuki. Esimerkiksi Suomen silloinen ulkoministeri Alexander Stubb otti kantaa Georgian sodan vaikutuksiin konfliktin päättymisen jälkeen sanoen, että kylmän sodan aikainen voimapolitiikka palasi Georgian konfliktin jälkeen uudelleen julkiseen keskusteluun (Sarkonen, 2008). Selonteon turvallisuuspoliittinen narratiivi on selvästi lähtenyt kuvailemaan yhä painokkaammin konkreettisesti puolustuksellisia yhteistyökeinoja, jotka kiteytyvät hyvin voimakkaasti pohjoismaisen yhteistyön korostamiseen. Painotus sotilaallisesti kyvykkään yhteistyön mielikuvan luomisessa löytyykin tavassa, jolla selonteko oletettavasti kuvaa Pohjoismaat-ryhmittymää. Tämä viittaa lähinnä Suomen oman turvallisuuspoliittisen narratiivin Venäjä-painottumiseen.

Näen, että pohjoisen ulottuvuuden avulla Suomi pyrki taloudellisten intressien lisäksi kokoamaan yhteen käsitteeseen maan Venäjä-suuntaisen turvallisuuspositionsa, pohjoismaisen yhteistyön mahdollisuudet sekä eurooppalaisen integraation syventymisen. Suurimmaksi osaksi selonteko käsittelee Pohjoismaita kokonaisuutena, mutta yksilöllisesti tilaa saavat vain Ruotsin ja Norjan sotilaallisten toimintavalmiuksien kuvaukset. *Turvallisuuskehitys Suomen lähialueilla* -osio käsittää Pohjoismaista nimellisesti ainoastaan Norjaa ja Ruotsia (Valtioneuvosto 2009, 56-57). Tanska on siirretty sivuun samaan kategoriaan kuin Islanti, jonka turvallisuudesta vastaa suurimmaksi osaksi Nato. Oletettavasti tämä muutos narratiivissa johtuu siitä, että Tanska on luopunut oman alueen puolustuskyvyn ylläpidosta, eikä se ollut osallistunut EU:n sotilaalliseen toimintaan saati pohjoismaiseen puolustusyhteistyöhön (Visuri 2010, 247).

Selonteon narratiivi itse vahvistaa tämän mielikuvan seuraavasti:

Ruotsi ja Norja ovat Suomelle läheisiä turvallisuuspoliittisia yhteistyökumppaneita. Suomi korostaa pohjoismaisen yhteistyön merkitystä samoin kuin yhteistyötä pohjoismaiden ja Baltian maiden välillä. (Valtioneuvosto 2009, 71.)

Pohjoismainen turvallisuusnarratiivi on jokaisessa selonteossa osittain liittynyt identiteettirajojen luomiseen, missä määritetään se alue, johon mielikuvallinen uhka vaikuttaa. Uhka luokin kiinteän kuvan yhteisöstä määrittämällä entiteetin, jota rajoitettu ja tunnistettu ”me” pelkää (Campbell 1998, 73). Selonteon laaja-alainen Georgian vuoden 2008 kriisin käsittely antaa ymmärtää, että Venäjän sotilaallisen toiminnan uhkan puiminen Suomen identiteettiä määrittävänä osana on nostanut pinnalle aktiivisemmän puhunnan sotilaallisen yhteistyön merkityksestä, mikä tulee ilmi vahvasti juuri selonteon Nato-painotteisesta olemuksesta. Geopoliittiselta kannalta selonteossa luodaan hyvin moninaista ja epämääräistä kuvaa Suomen ja muiden toimijoiden yhteistyöstä, jonka keskiössä on kuitenkin pohjoismainen turvallisuusyhteistyö:

Tiivis ja kattava vuorovaikutus pohjoismaiden kanssa on Suomelle tärkeätä. Suomi syventää yhteistyötä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alalla. (Valtioneuvosto 2009, 92.)

Tämä vaikuttaa selonteon puitteissa jo tarpeettomalta toistolta, mutta sitaatin jälkeen luodaan eräänlainen vastakkainasettelu Yhdysvaltain ja Venäjän välille, mikä korostaa pyrkimystä Suomen ja Yhdysvaltojen yhteistyön syventämiseen entisestään ja Venäjän suhteen yhteistyön kehittämistä lähinnä sieltä tulevien kielteisten ilmiöiden ehkäisemiseksi. Oletettavasti Yhdysvaltojen kanssa syvennettävä yhteistyö koskisi myös mahdollisuutta lähentyä sotilaallisesti sitä kohtaan. Tätä ennen on kuvattu myös Euroopan unionin mahdollistamia vaikutuskanavia Suomelle. (Valtioneuvosto 2009, 92.) Näistä kuvauksista voimme huomata, että ainoastaan Pohjoismaat esiintyvät tässä suppeassa *Suomen ulkoisen toiminnan kehittäminen* -osiossa tahona, jonka kanssa Suomi tähtää suoraan turvallisuus- ja puolustusyhteistyön kehittämiseen. Vaikka tätä seuraa kattavat Euroopan unionia ja Natoa koskevat selostukset turvallisuuspoliittisina toimintaulottuvuuksina, pohjoismaiseen turvallisuusyhteistyöhön liittyvä narratiivi luo mielikuvan melkein jopa omasta sotilasliitostaan. Tätä vahvistaa esimerkiksi puolustuskyvyn kehittämiseen liittyvä selostus yhteistyön hyödystä:

Yhteistyön tavoitteena on toiminnan kustannusten noususta ja puolustusmateriaalin kallistumisesta johtuvien kustannuspaineiden hillitseminen sekä yhteistoimintakyvyn kehittäminen. Pitkällä aikavälillä yhteistyön arvioidaan parantavan osallistujamaiden suorituskykyä. Pohjoismaisen yhteistyön tiivistäminen edellyttää pysyviä rakenteellisia järjestelyjä ja muun muassa yhteysupseerijärjestelyjä maiden välillä. Yhteistyön vaikutukset otetaan huomioon puolustusvoimien pitkän aikavälin kehittämissuunnitelmassa. (Valtioneuvosto 2009, 112.)

Em. sitaatti on lainattu *Puolustuskyvyn kehittäminen* -osiesta, jossa ainoastaan EU saa painokkaamman korostuksen kuin pohjoismaisen yhteistyö. Pääpainotus on edelleen Ruotsilla ja Norjalla, mutta tällä kertaa myös Islanti ja Tanska hyväksytään käsittämään jonkinasteisen roolin pohjoismaisen turvallisuusrakennelman luomisessa.

Lukijan täytyy edelleen muistaa, että Suomi kokee virallisesti itsensä sotilaallisesti liittoutumattomaksi maaksi, vaikka tätä ei enää käsiteltävässä selonteossa suoranaisesti kerrota. Pohjoismaista post-neutraaleina eurooppalaisina valtioina koetut Ruotsi ja Suomi olivat muodostuneet toimijoiksi, joista Suomi käyttää sotilaallista liittoutumattomuuttaan

välineenä puolustukseen alueellista integriteettiään Venäjältä, kun taas Ruotsi osaltaan pyrkii sotilaallisella liittoutumattomuudellaan korostamaan kansallista autonomiaansa varsinkin Yhdysvaltoja kohtaan (Möller & Bjereld 2010, 375). Tässä suhteessa sotilaallinen liittoutumattomuus vaikuttaa kuitenkin viittaavan Naton 5. artiklan tapaisen kollektiivista puolustusta määrittävän säädöksen puuttumiseen niistä turvallisuuspoliittisia elementtejä omaavilta assosiaatioilta, joihin Ruotsi ja Suomi kuuluvat. Aalto ym. (2003, 5) huomauttavatkin, että kylmän sodan jälkeiset “modernit” valtioiden identiteetit pyrkivät hakeutumaan itä-länsi-jaotelman perinteiden mukaisesti kiinteillä rajoilla määritettyihin voimablokkeihin, kuten EU:hun tai Natoon, jotka tarkoin määrittävät eurooppalaisuuden tai länsimaisuuden rajat. Baltian maiden liittyttyä näihin tarkasti rajattuihin ryhmiin, myös Suomen kuva länsimaisuudesta on luultavasti muuttunut, varsinkin Baltian maiden tuotua Venäjää kohtaan tunnetut kylmät välit Euroopan unionin piiriin.

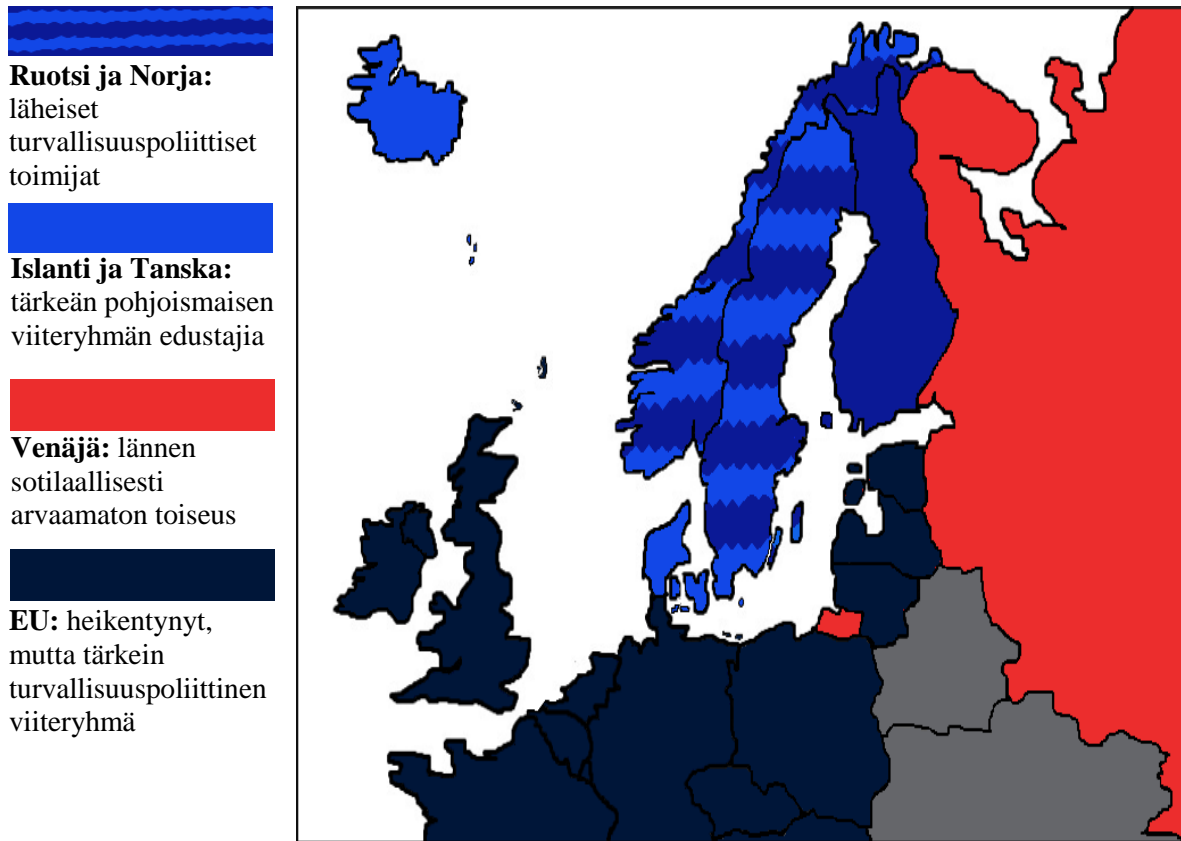
Pohjoismaisesta turvallisuusyhteistyöstä pyritään näin ollen luomaan Naton ja EU:n ohella omaa rajallista länsimaisuutta sisältävää aluetta, joka Pohjois-Euroopan laajemmassa kokonaisuudessa on myös “Venäjän vakaimpia naapurialueita” (Valtioneuvosto 2009, 64). Kyseistä asetelmaa voisi pitää luonnollisen kehityskulun narratiivisena kuvauksena, joka on seurausta Euroopassa ja Venäjän toiminnassa tapahtuneista muutoksista, kuten Euroopan unionia vavisuttanut talouskriisi ja Venäjän sotilaallinen aktivoituminen. Tähän liittyy myös epävarmuus Nato-jäsenyyttä kohtaan, vaikka selonteko antaakin suhteellisen myönteisen kuvan Suomen Nato-suuntautuneisuudesta. Möller ja Bjereld (2010, 378) esittävät, että Suomen julkituoma valmius Nato-jäsenyyteen on varotoimi itäisen naapurinsa suhteen, jos Venäjän toimet alkavat muuttua entistä arvaamattomiksi. Tästä näkökulmasta Venäjä päättää itse haluaako se Naton luoteiseksi rajakseen, mutta Suomen sotilasliiton jäsenyys voisi kuitenkin pitkällä aikavälillä heikentää merkittävästi Suomen suhteita Venäjään (ibid.).

Samaa käsitystä tukee myös silloinen Puolustusvoimien majuri Jyri Raitasalo (2010, 145) mainitsemalla, että Suomen liittyminen Natoon hiljattaisen entisten itäblokin maiden sotilasliittoumaan liittymisen jälkeen, voisi lähentää Suomea liikaa tähän “väärään viiteryhmään”. Ainakin Raitasalon väite on siinä mielessä ristiriidassa em. Browningin väitteen kanssa Naton olemuksesta Suomen äärimmäisenä siirtymisenä länteen. Tämäkin on luultavasti näkökulmakysymys, sillä itse Baltian maat eivät institutionaalisesti ja sotilaallisesti enää lännemäksi pääsisi. Taustalla saattaa jälleen olla Venäjän näkökulman

ottaminen asian suhteen huomioon, sillä kylmästi itänaapuriinsa suhtautuvien Baltian maiden liittyminen Natoon ei välttämättä ainakaan parantanut Venäjän suhtautumista sotilasliittoumaan.

Pohjoismaisen turvallisuusyhteistyön entistä painotetumpi narratiivi voi myös viitata Suomen pohjoismaisuuden korostamiseen, mikä on tässä vuoden 2009 selonteossa myös eräänlaisessa risteyksessä verrattuna aiempiin dokumentteihin. Tämä tietenkin vaatii myös osoituksen siitä, että Suomi ei ole yksin tässä mielikuvan luomisessa, vaan tarvitsee tähän myös muita pohjoismaisiksi valtioiksi tunnistettavia identiteettejä tuekseen. Viitataan tässä Brownin (2001, 129) teoriaan rajoilla määritettyjen yhteisöjen olemuksesta; ne eivät kykene toimimaan ja selviytymään ilman niiden sisältämien yksilöiden muodostamaa kollektiivista tietoisuutta ”meistä”. Tämä voidaan liittää teoriaan identiteetin määrittelemisessä uhkan ja toiseuden kautta. Pohjoismainen turvallisuusyhteistyö on vuoteen 2009 mennessä alkanut saada samankaltaisia piirteitä selonteon narratiivissa kuin mikä tahansa turvallisuuspoliittinen yhteenliittymä, jonka taustalla on pyrkimys kollektiivisesti puolustautua tiettyä uhkaa vastaan. Tästä syystä tulkitsenkin selonteon painotuksen Ruotsin ja Norjan tarjoamaan kumppanuuteen pohjoismaisessa yhteistyössä niiden pragmaattisen ja aktiivisen asenteen kautta suhteessa Suomen toiseuteen.

Tanska ja Islanti eivät ole ilmeisen suoranaيسessa turvallisuuspoliittisessa kytköksessä Venäjän toimintaan ja ne mainitaankin ainoastaan sivumennen osallistuvan jatkossa pohjoismaiseen yhteistyöhön ilman laajempaa analyysia. Ruotsin ja Norjan roolien korostusta auttaa Ruotsin Suomen linjan kanssa samankaltainen suhtautuminen Venäjän asemaan Pohjois-Euroopassa, mikä näkyy mm. Ruotsin huolestumisessa Venäjän toimista Kaukasuksella ja Venäjän sotilaallisen kehityksen seuraamisen tarpeesta (Regeringen 2009, 23). Norja taas kohtaa arktisten alueiden toiminnassaan Venäjän vastakkaisena toimijana. Tämän lisäksi Norja luokitellaan Venäjällä Yhdysvaltojen sotilaalliseksi edustajaksi pohjoisessa turvallisuusulottuvuudessa (Græger 2002, 38). Nämä asianhaarat tukevat kuvaa selonteon tavoitteesta muodostaa pohjoismaisesta yhteistyöstä mielikuva pragmaattisena turvallisuusyhteisönä, jonka pääpainotus on kansainvälisen kriisinhallinnan lisäksi tavoitteessa kehittää kiinteämpi alueellinen kokonaisuus. Nato-jäsenyys vaikuttaisi kielteisesti Suomen ja Venäjän suhteisiin, mikä saattaa olla syynä myös muiden, mielikuvaltaan varmempien, vaihtoehtojen korostamiseen.

KARTTA 5. Suomen läh ympäristön geopoliittinen asetelma vuoden 2009 selonteon narratiivin mukaan. (siniset sävyt = läntinen viiteryhmä, punaiset sävyt = itäinen viiteryhmä)

Vuoden 2009 selonteon asetelmia kuvaava kartta (Kartta 5) hahmottaa Venäjän entistä punaisempana maan harjoittaman arvaamattoman sotilaallisen toiminnan takia. Baltian maat ovat tässä vaiheessa täysin integroituneet eurooppalaiseen viiteryhmään EU:n kautta. Kaikkien Pohjoismaiden taustaväri on hieman tummentunut Suomen väriä kohti, koska selonteossa on tavallista enemmän kuvausta yhteisesti kattavasta pohjoismaisesta turvallisuusyhteistyöstä. Kuitenkin tästä kokonaisuudesta nousevat esiin Ruotsi ja Norja, koska ne ovat sotilaallisesti ja turvallisuuspoliittisesti aktiivisimmat Pohjoismaat Suomen lähialueen puitteissa.

Suomen turvallisuusidentiteetti on vuoden 2009 selonteossa kohdannut uusia haasteita. Tämä näkyy lähinnä siinä, että Suomi vaikuttaa selonteossa etsiskelevän kiinteämpää turvallisuusviiteryhmää. EU:n tuore talouskriisin alkaminen ja Venäjän sotilaallisen aktiivisuuden lisääntyminen ovat tapahtumia, jotka vaikuttivat turvallisuusnarratiiviin hyvinkin merkittävästi. Maureen Whitebrookin (2001, 132) mukaan narratiivinen identiteettiprosessi kontekstualisoi häiriöitä, mikä mahdollistaa identiteetin

vuorovaikutuksen niiden kanssa epävarmuudesta ja epävakauksesta huolimatta. Selonteissa on otettu huomioon tämänkaltaiset häiriöt, jotka ovat johtaneet Suomen identiteettiprojektin uudenlaiseen muotoutumiseen sopeutuakseen vallitsevaan tilanteeseen. Mitä uhkaavammaksi Venäjän sotilaallinen toiminta on käynyt, sitä enemmän Suomi on selontekojen narratiiveissa pyrkinyt painottamaan läntisiä viiteryhmiä. Pohjoismaisen viiteryhmän liittämistä lähes kaikkiin turvallisuusyhteistyötä käsitteleviin selostuksiin vuoden 2009 selonteossa antaa kuvan Suomesta, joka alkaa painottua entistä selvemmin kansallisen ja alueellisen turvallisuutensa takaamiseen.

3.6. Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2012

Vuoden 2009 selonteko loi mielikuvan Suomen muuttuneesta turvallisuuspoliittisesta toimintaympäristöstä, joka enemmän tai vähemmän tarkoitti epävarmuuden lisääntymistä Suomen välittömässä läheisyydessä. Tämä johti myös pohjoismaisen puolustusyhteistyön asettamiseen lähes tasa-arvoiseksi käsitteeksi muiden merkittävien turvallisuuskokonaisuuksien, kuten EU:n ja Naton, rinnalle. Seuraavaksi käsiteltävä vuoden 2012 selonteko osoittaa tämän trendin jatkumisen, laajentaen käsitettä entistä enemmän kansainväliseksi toimijaksi, joka alkaa tuoda uudelleen esille pohjoismaisen mallin parempia arvoja muuhun maailmaan verrattuna. Ikään kuin pohjoismainen brändi (Browning 2007) olisi löydetty uudelleen turvallisuusnarratiivin käyttöön. Selonteossa tämä mielikuva avataan jo alun tiivistelmässä, jossa tätä ennen on jo maalailtu kuvaa unionin eurokriisin luomista vaikeista ajoista.

Pohjoismaat ovat Suomelle tärkeä ja luonnollinen viiteryhmä. Pohjoismainen arvoyhteisö jakaa laajalti samat yhteiskunnalliset tavoitteet, ja maat ovat sitoutuneet pohjoismaisen mallin edistämiseen. Pohjoismaat ajattelevat samansuuntaisesti oikeusvaltiokehityksen, ihmisoikeuksien, tasa-arvon ja kestävä kehityksen tavoitteiden edistämistä. (Valtioneuvosto 2012, 10.)

Näin ollen selonteko alkaa varsin vahvan ja eksklusiivisesti rajoitetun käsitteen rakentamisella. Tämä voidaan samalla sivulla rinnastaa epävarmaan EU:n tulevaisuuteen, joka heijastuu myös lähiympäristön turvallisuusnäköaloihin. Asian tekee huomionarvoiseksi myös sitaatin rinnastettavuus ensimmäisten selontekojen EU-

hehkutukseen. Puolustusyhteistyön merkittävyyttä tiivistelmän narratiivissa korostaa voimakkaasti myös vuoden 2009 lopulla perustettu NORDEFCON-yhteistyöohjelma¹⁴, jota kuvaillaan “joustavaksi tavaksi kehittää yhteistoimintakykyä”. Tämän lisäksi Pohjoismaiden yksilöllisyyttä korostetaan painottamalla Suomen pyrkimystä Pohjoismaiden roolin vahvistamiseksi kansainvälisenä toimijana. (Valtioneuvosto 2012, 10.)

Vaikuttaa siltä, että aiheen narratiivi on varsinkin vuosien 2009 ja 2012 selontekojen myötä ottanut pohjoismaisen turvallisuusyhteistyön suhteen uuden suunnan. Kuten vuosien 2004 ja 2009 selonteon yhteydessä jo huomautin, alueellistuminen on saanut pohjoismaisen puolustusyhteistyön kautta lisää jalansijaa erotuksena Euroopan kollektiivisen turvallisuuden painottamisesta. Kansainvälisen politiikan professori Tuomas Forsberg (2013, 1161-1162) mainitseekin, että Pohjoismaiden välinen tiivistyvä puolustusyhteistyö voidaan nähdä uudenlaisena alueellistumisen trendinä eurooppalaisessa turvallisuusrakennelmassa, mikä pienten Pohjoismaiden suhteen tarkoittaa mahdollisuutta muodostaa yhtenäisempi keskikokoista eurooppalaista voimatekijää vastaava kokonaisuus. Muutkin tutkijat tukevat esitettyä väitettä lähinnä Euroopan unioniin liittyvien ongelmien tultua selkeämmin pinnalle. Varsinkin EU:n talouskriisi nosti esiin unionin rakenteiden virheellisyyksiä, mikä oli geopoliittisten muutosten lisäksi vaikuttava tekijä koordinoitumisen pohjoismaisen politiikan muodostumiselle (Strang 2012, 36-37). Itse EU-projektista oli tullut lopulta liian suuri menettäen entistä tehokkuuttaan, mikä on puolestaan johtanut eräänlaiseen sub-regionalisoitumiseen, joka pyrkii täydentämään vallitsevaa alueellista kokonaisuutta (Korhonen 2011, 9).

Turvallisuuspoliittinen integraatio ja alueellistuminen ovat siis selonteon Pohjoismaat-narratiivin keskiössä, mutta tälle onkin aiemmissa selonteoissa luotu eräänlaista narratiivista pohjaa. Viimeistään vuonna 2011 Pohjoismaiden yhteisesti laadittu solidaarisuusjulistus vahvisti käsitystä siitä, että kaikki Pohjoismaat suhtautuvat enemmän tai vähemmän suopeasti ja hyväksyvästi syvenevään integraatioon. Palaan solidaarisuusjulistukseen tämän analyysisiosion lopussa.

14 Nordic Defence Cooperation tai NORDEFCON on vuonna 2009 Islannin, Norjan, Ruotsin, Suomen ja Tanskan välillä solmittu yhteistyöhanke, jossa yhdistettiin aiemmat yhteistyöhaarat yhdeksi strukturoiduksi puolustusrakennelmaksi. NORDEFCON pääasialliset tavoitteet käsittävät osallistuvien maiden puolustuksen kehittämisen, yhteisten synergioiden tutkimisen sekä tehokkaiden yhteisten ratkaisujen luomisen. (nordefco.org.)

3.6.1. NORDEFECO

Pohjoismaisen yhteistyön painoarvoa lisää sen asettuminen nyt kiinteästi muiden puolustus- ja turvallisuusyhteistyöinstituutioiden rinnalle selonteon narratiivissa. Tämä viittaa Suomen identiteetin alituisen muutokseen, joka tällä kertaa hyödyntää Suomen identiteettiprojektin pohjoismaista osaa, sillä narratiivinen identiteetti on altis jatkuvalla muutokselle ja uudistukselle (Whitebrook 2001, 146). Suomen omaamia pohjoismaisia arvoja voidaan hyödyntää perusteina kaikenlaiselle pohjoismaiselle integraatiolle. Seuraavasta sitaatista huomaamme, kuinka EU:n turvallisuuspoliittinen ulottuvuus jätetään lähes toissijaiseen rooliin:

Yhteistyötä toteutetaan EU:ssa ja Naton kumppanuuden piirissä, alueellisissa ryhmissä sekä kahdenvälisesti. EU:n ja Naton rooli monikansallisissa hankkeissa on toimintaa tukeva. Konkreettinen yhteistoiminta tapahtuu halukkaiden maiden kesken eri maaryhmissä, joista Suomen kannalta keskeisin on pohjoismaisen puolustusyhteistyön järjestely Nordefco. Muita tärkeitä yhteistyötahoja Suomelle ovat pohjoisen Euroopan maat sekä Yhdysvallat. Suomi ylläpitää Yhdysvaltojen kanssa puolustuspoliittista yhteistyötä erityisesti puolustusmateriaalialalla. (Valtioneuvosto 2012, 13.)

Sitaatissa esiintyy kaksi Suomen konkreettisen puolustuksen kannalta mielestäni olennaisinta tekijää: NORDEFECO ja Yhdysvallat. Näiden kahden turvallisuuspoliittisen toimijan välinen side vaikuttaa muutenkin huomattavan vahvalta, sillä vahvasti amerikkalaispohjaisen Atlantin neuvoston julkaisussa Yhdysvaltain ja NORDEFECO:n välinen yhteistyö mainitaan tärkeäksi perustaksi kollektiivisen puolustuksen muodostumiseen Itämeren alueella (Michel 2011, 23-24). Tämä asetelma johdattaakin katseet jälleen Venäjän muodostamaan uhkakuvaan, jonka vastaamiseen Suomi on tarvinnut aiemman analyysin mukaan Yhdysvaltojen tasapainottavaa läsnäoloa Pohjois-Euroopassa sekä kiinteää alueellista puolustusyhteistyötä.

Forsbergin (2013, 1180-1181) mukaan Pohjola-käsitys onkin saanut 2010-luvulle tultaessa uudenlaisen kiinteän ulottuvuuden puolustusyhteistyön muodossa, mitä on auttanut

vahvasti Venäjän muuntautuminen “oikeaan mittaluokkaan”, johon pohjoismainen puolustusyhteistyö pystyy omilla valmiuksillaan vastaamaan. Tällä Forsberg tarkoittaa siis sitä, että Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen Venäjän uhka laski sellaiselle tasolle, jossa Pohjoismaat uskaltavat toimia yhdessä sotilaallisesti ilman pakollista tarvetta Yhdysvaltain aktiiviselle läsnäololle lähialueella (ibid.). Forsberg kuvailee tätä laajemmasta pohjoismaisesta näkökulmasta katsottuna, mutta tässä analyysissä täytyy ottaa huomioon Suomen oma narratiivinen lähtökohta selonteissa. Georgian sodan jälkeiset selonteot ovat alkaneet asettaa pohjoismaista puolustusyhteistyötä merkittävämpään rooliin enimmäkseen Venäjän sotilaallisen aktivoitumisen takia eikä siitä syystä, että Venäjän uhka kokonaisuudessaan olisi laskenut voimasuhteiltaan kollektiivisen pohjoismaisen puolustusyhteistyön tasolle.

Suuremmat turvallisuuspoliittiset toimijat vaikuttavat saaneen eräänlaisen pohjoismaisen puolustusyhteistyön takaajan roolin, joka taustoittaa yhteistyön länsimaista pohjaa. NORDEFECO on siis tämän hedelmällisen toimintaympäristön tulos, mitä heijastaa myös NORDEFECO:n ja Baltian maiden välinen kiinteä yhteistyö. Tätä ei kuitenkaan selonteossa kovinkaan paljoa kuvailla, vaikka vuonna 2011 Baltian maat oli jopa kutsuttu liittymään yhteistyöohjelmaan (Dahl 2011, 9). Baltian maat eivät ainakaan vielä ole kiinteästi liittyneet puolustusyhteistyöohjelmaan, mutta monipuolinen NORDEFECO:n ja Baltian maiden välinen yhteistyö on huomattavan vilkasta. Tästä huolimatta selonteossa pidetään suhteellisen matalaa profiilia Baltian maiden osuudesta NORDEFECO:n toiminnassa, mikä voi johtua halusta olla sisällyttämättä Venäjä-kielteisiä aineksia pohjoismaiseen turvallisuusrakennelmaan liian kiinteästi. Vaikka kylmä sota voidaan selonteon kirjoittamisen hetkellä lukea kuuluvan osittain jo historiaan, toimii se Baltian maiden osalta omana historiallisena kontekstinaan, jonka merkitystä pyritään sovittamaan nykyhetkeen (Browning 2008, 11). Suomen identiteetti erottuu näin ollen omana tarinanaan Pohjoismaisesta vastaavasta, joka saattaa olla suopeampi ottamaan vastaan Baltian maiden muodostaman turvallisuusulottuvuuden.

Suomen kylmän sodan päättymisestä asti vallinnut geopoliittinen pyrkimys ottaa etäisyyttä Baltian maihin on pohjoismaisen yhteistyön kautta saavuttanut tilanteen, joka on mm. antanut Atlantin neuvoston julkaisulle syyn määritellä Baltian maat Naton heikoimmiksi lenkeiksi ja Pohjoismaat (mukaan lukien Suomi) vahvoiksi sotilaallisiksi toimijoiksi (Lucas 2011, 3). Tällaisessa tilanteessa Suomen olisi myös loogista pyrkiä pitämään

Baltian maita edelleen etäämmällä pohjoismaisesta kokonaisuudesta, koska Suomi on edelleen ainoa Pohjoismaa, joka voitaisiin länsimaissa luokitella kuuluvan jollain tasolla Baltian maiden joukkoon.

Vaikka sitaatissa EU:n luomaa turvallisuusulottuvuutta ei käytännölliseltä osalta voida nostaa NORDEF:n rinnalle, unioniin liittyvä turvallisuuspoliittinen narratiivi ei suinkaan ole selonteossa heikentynyt. Pohjoismaisen turvallisuusyhteistyön merkittävä esiin nostaminen vaikuttaisi pikemmin vahvistavan kaikissa selonteissa esiintynyttä voimakasta EU-painotusta liittämällä sen osaksi laajempaa eurooppalaista turvallisuusrakennelmaa. Onhan koalitioiden kasvavaa merkitystä unionissa korostettu jo aiemmin.

3.6.2. Pohjoismaiden solidaarisuusjulistus ja puolustusyhteistyö

Tämän lisäksi selonteossa viitataan Pohjoismaiden yhteisen solidaarisuusjulistuksen täydentävän olemassa olevaa eurooppalaista ja euroatlanttista yhteistyötä Pohjoismaiden välisellä avunantolauseellaan¹⁵ (Valtioneuvosto 2012, 67). Itse asiassa edellinen viittaus on melkein suora lainaus solidaarijulistuksesta, mikä omalta osaltaan vahvistaa julistuksen roolia pohjoismaisen yhteistyön kehittämisessä, ainakin selonteon narratiivissa. Mutta selonteko muuttaa lähes aina Pohjoismaita käsittelevissä osioissa viiteryhmän tärkeimmäksi toimintatahoksi, joka vahvistaa Suomen toimintakehystä:

Tiivistyvä pohjoismainen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittinen yhteistyö tukee Pohjoismaiden roolin vahvistumista kansainvälisenä toimijana, edesauttaa vakautta Pohjois-Euroopassa, Itämeren piirissä ja pohjoisilla alueilla sekä antaa käytännönläheisen panoksen laaja-alaisten turvallisuuskysymysten käsittelemiseksi. Pohjoismaisen yhteistyön tiivistäminen lisää ja laajentaa Suomen vaikutusmahdollisuuksia lähialueella. (Valtioneuvosto 2012, 70.)

Tässä vaiheessa on jo tullut selväksi, että selonteko pitää sanalla sanoen pohjoismaista puolustusyhteistyötä etenkin pragmaattisena järjestelmänä, mikä on tullut osittain esille

15 (...) Ministers discussed potential risks inter alia natural and man made disasters, cyber and terrorist attacks. Should a Nordic country be affected, the others will, upon request from that country, assist with relevant means. (regjeringen.no.)

myös aiemmissa selonteoissa. Edellä olevan sitaatin perustelupohja saattaa sijaita em. NORDEFKO:n ja pohjoismaisen solidaarisuusjulistuksen tuottamassa mielikuvassa pohjoismaisesta yhtenäisyydestä. Pohjoismainen turvallisuusyhteistyö vaikuttaa pääpiirteissään omaavan samankaltaisia ongelmia, kuin esimerkiksi EU jäsentensä erilaisten ominaisuuksiensa takia. Hidas päätöksenteko, jäsenten eritasoiset suunnitteluvaiheet sekä muut byrokraattiset käytänteet estävät puolustusyhteistyötä saavuttamasta parasta mahdollista potentiaaliaan (Forsberg 2013, 1179). Tämän lisäksi kaikki Pohjoismaat kuuluvat joko yksittäisesti Euroopan unioniin, Natoon tai molempiin. Forsberg (ibid.) väittääkin, että poliittisella tasolla jokaisen Pohjoismaan kuuluminen molempiin liittoihin sekä niiden osallistuminen Euroopan yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan poistaisi monia yhteistyötä hankaloittavia esteitä. Tämän hetkisen tilanteen mukaan em. skenaario vaikuttaa hyvinkin kaukaiselta ottaen huomioon Norjan haluttomuuden liittyä unioniin tai Ruotsin ja Suomen epäröimisen Nato-jäsenyyden suhteen. Olisiko tässä tilanteessa kuitenkin enää suurempaa tarvetta kiinteälle ja aktiiviselle pohjoismaiselle puolustusyhteistyölle? Kaikki Pohjoismaat kuuluisivat Naton 5. artiklan piiriin, mikä takaisi niille kollektiivisesti sotilaallisen puolustuksen. Uskoisin, että pohjoismainen puolustusyhteistyö ei tämän johdosta kehittyisi enää harjoittelu- ja materiaalihankintayhteistyötä pidemmälle.

Väljän yhtenäisyyden lisäksi pohjoismaiselta yhteistyöltä puuttuu selvä johtajuus Pohjoismaiden sitoutuessa tasaveroisuuteen. Ruotsi on aktiivisimmin toiminut pohjoismaisen yhteistyön keskiössä, mutta sen roolin merkitys ko. yhteistyön ylläpitämisessä on vähentynyt. Norjalla ei taas ole tarvittavaa hegemonista vaikutusvaltaa suunnan näyttämiseen ja Tanska on aina toiminut Pohjolan sotilaallisen yhteistyön eduksi hyvinkin rajoitetussa määrin. (Forsberg 2013, 1179.) Suomi ei luultavasti ole ottamassa poikkeuksellista johtajan asemaa yhteistyön tiivistämiseksi, vaan Browningin (2007, 45) sanoin, lähinnä hyödyntää pohjoismaisen integraation narratiivia pitääkseen itseään lähellä länttä. Browning (ibid.) väittää myös, että tietyt valtiot selviäisivät suhteellisen hyvin pohjoismaisen “brändin” mahdollisesta alasajosta. Suomi olisi eittämättä häviävänä osapuolena tämänkaltaisessa skenaariossa, sillä tällöin siltä katoaisi altaan suhteellisen tärkeä viiteryhmä, jonka kautta Suomi on eniten lähentynyt länteen. Tällöin Suomi kuuluisi ainoastaan laajempaan Pohjois-Eurooppaan, johon voidaan sisäistää Pohjoismaiden lisäksi mahdollisesti myös Baltian maat ja osia Venäjästä.

Pohjoismaisen puolustusyhteistyön toimivuuden ongelmat eivät kuitenkaan häiritse sen integroitumisen mahdollisuuksia. Forsberg (2013, 1181) uskookin, että yhteistyö voi tulevaisuudessa mennä lopulta jopa niin pitkälle, että siitä tulisi kiinteämpi kokonaisuus, kuin mitä Naton 5. artikla jäsenmaitaan sitoo. Tämä tietenkin saattaa heijastaa Pohjoismaiden solidaarisuusjulistuksen luomaan mielikuvaan yhteisestä avunantoliitosta. Ruotsalainen kansainvälisten suhteiden tutkija Ann-Sofie Dahl (2011, 10) kuitenkin uskoo, että solidaarisuusjulistus ei omalta osaltaan vastaa Naton 5. artiklan toimintaperiaatteita ja velvoitteita, koska julistus pohjautuu lähinnä unilateraalisuuteen. Tästä huolimatta uskon, että solidaarisuusjulistus ja NORDEF:n perustaminen ovat vaikuttaneet selonteon perustavanlaatuisen analyysiin Pohjoismaiden yhteistyöstä ensimmäistä kertaa selontekojen yhteisessä kerronnassa. NORDEF:n lisäksi osiossa annetaan paljon painoarvoa Norjan silloisen ulkoministerin Stoltenbergin vuoden 2009 pohjoismaiden yhteistyön lisäämistä koskevalle raportille (Valtioneuvosto 2012, 66). Osio on samalla entistä kattavampi käsitellessään yksilöllisesti jokaista maantieteellisesti luokiteltua Pohjoismaata. Tämä tarkoittaa siis jokaisen NORDEF:n osallistuvan Pohjoismaan toiminnan selostusta, joka käsitti aiemmassa selonteossa ainoastaan kuvailua Norjan ja Ruotsin asemasta. NORDEF luultavasti helpottaa selonteon narratiivin Pohjoismaat-kuvan rakentamista puolustusyhteistyöryhmänä, mikä on vaikuttanut myös pohjoismaisen turvallisuusrakennelman mielikuvan muutokseen.

Kuitenkin pääpainotus on asetettu Ruotsin aseman kuvailemiseen lisättyä Suomen ja Ruotsin yhteistyön korostukseen.

Ruotsin ja Suomen turvallisuuspoliittinen suhde on läheinen. Maiden välillä on yhteisymmärrys, että ne konsultoivat toisiaan turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä ja arvioivat toistensa linjausten merkitystä oman asemansa kannalta. (Valtioneuvosto 2012, 69.)

Ruotsi ja Suomi ovat edelleen tämän pohjoismaisen yhteistyön ainoat jäsenet, jotka eivät kuulu Natoon. Tämä kiinteämmäksi tarkoitettu yhteistyörakennelma toi näin ollen maat lähemmäksi Naton ryhmittymää käytännön toteutuksen kannalta. Dahl (2011, 10) kuitenkin uskoo, että tiivistynyt pohjoismaainen yhteistyö ei ole osoitus Suomen ja Ruotsin ottamasta askeleesta kohti Natoa. Tämä saattaa selonteon kontekstissa olla hyvinkin

paikkaansapitävää, sillä Naton laajentumista pidettiin Venäjän näkökulmasta katsottuna “poliittisena ja sotilaallisena ongelmana” (Valtioneuvosto 2012, 71-72). Ruotsi on aina ollut Suomen väylä pohjoismaiseen viiteryhmään ja siitä laajempaan länteen, mikä on luonut Ruotsille erityisen roolin selontekojen Pohjoismaat-narratiivissa. Asia on toistunut kaikissa selonteoissa jo niin monta kertaa, että Suomen ja Ruotsin välinen yhteistyö vaikuttaa kiinteämmältä ja selvemmältä käsitteeltä kuin laajempi pohjoismainen yhteistyö. Tämä tietenkin johtuu Suomen ja Ruotsin yhteisestä tarinasta, jolla on oma historiallinen perustansa. Ilman tätä perustaa Suomea ei välttämättä nykyään edes luokiteltaisi kuuluvan Pohjoismaihin, mikä omalta osaltaan on luonut Ruotsista Suomelle välttämättömän linkin geopoliittisessa tunnistaumisessa.

Ruotsilla ja Suomella on kaikesta huolimatta ollut suhteellisen erilainen suhtautuminen Yhdysvaltojen rooliin sotilaallisena voimana. Ruotsin suhtauduttua viileästi etenkin Yhdysvaltojen toimintaan Irakissa, Suomi korostaa lämpimästi Yhdysvaltojen halua yhteistyölle mm. Venäjän kanssa (mikä tulee esille myös selonteossa) (Möller & Bjereld 2010, 372). Tämä aatteellinen eroavaisuus ei luultavasti ole heikentänyt Suomen ja Ruotsin yhteistyöhaluja, mutta se on saattanut vaikuttaa Suomen tavoitteisiin pohjoismaisen puolustusyhteistyön suhteen. Selonteossa kerrotaankin pohjoismaista yhteistyötä käsittelevässä osiossa, että “Yhdysvallat jatkaa erityisesti Pohjois-Euroopan lähialueisiin liittyvää turvallisuuspoliittista vuoropuhelua Pohjoismaiden ja Baltian maiden kanssa EPINE-formaatissa (Enhanced Partnership in Northern Europe)” (Valtioneuvosto 2012, 68). Kuten edellä esitettiin, Yhdysvaltojen näkökulmasta Pohjoismaita pidetään jokseenkin vahvoina valtioina, ja mikä korostaisikään paremmin tätä vahvuutta, kuin yhteinen pohjoismainen puolustusyhteistyöjärjestelmä. Jos pohjoismainen turvallisuusrakenne argumentoidaan ulkoisesti merkittäväksi Pohjois-Eurooppaa vakauttavaksi tekijäksi, Yhdysvallat erittäin todennäköisesti pyrkisi turvaamaan tämän vakauden jatkuvuuden tukemalla pohjoismaista yhteistyötä.

Suomen kannalta tähän tietenkin liittyy edelleen Venäjän uhkakuvan rakentaminen, mikä ei Ruotsin kannalta ole ehkä yhtä olennaista. Selonteossa esiintyykin viitteitä lievästä huolestuneisuudesta Venäjään liittyvässä kuvauksessa maan varustautumisen kiihtymisessä sekä varsinkin Venäjän Nato- ja Yhdysvallat-suhteiden viilentymisessä. Tässä suhteessa Suomen lännen ja idän välinen sillanrakentajarooli on heikentynyt kylmän sodan loppumisesta lähtien, mikä on osaltaan myös vaikuttanut yleisesti Pohjoismaiden Venäjä-

länsi-sovittelijan roolin sivuuttamiseen (Browning 2007, 37). Tämä johtuu lähinnä siitä, että Venäjän ja merkittävien läntisten turvallisuuspoliittisten toimijoiden välille (USA ja Nato) on luotu itsenäisiä foorumeita neuvonpitoa varten (ibid.). 2010-luvulle tultaessa Venäjä on kuitenkin liittynyt niin kiinteästi kansainväliseen yhteisöön, että Suomen tai Pohjoismaiden kaltaista sillanrakentajaa ei enää tarvita. Tätä asemointia on korostanut myös Yhdysvaltojen aloittama terrorismin vastainen sota, joka on tuonut Venäjän saman rajoitetun ulottuvuuden alle mm. Yhdysvaltojen kanssa. Browning (2008, 285) väittääkin, että 9/11 jälkeinen sota terrorismia vastaan on aiheuttanut lännen jaon “atlanttiseen” ja “eurooppalaiseen” leiriin, mikä osaltaan on myös vaikuttanut käsitykseen, että kyseisessä tilanteessa Venäjä on “meidän puolellamme”.

3.6.3. Venäjän lisääntyvä arvaamattomuus

Kuitenkin Venäjä-kuvauksen luonne selonteossa on muuttunut verrattuna aiempiin selontekoihin. Aiemmissa selonteissa Venäjää koskeva kuvailu pyrki osoittamaan Suomen varovaiset tavoitteet Venäjän lähentämisessä länteen mm. EU:n pohjoisen ulottuvuuden avulla, jopa Georgian sodan jälkeen julkaistussa vuoden 2009 selonteossa. Venäjän lisätessä sotilaallista voimaansa sekä Nato-Venäjä-suhteiden kiristyessä, vuoden 2012 selonteossa on jätetty Nato-suuntainen narratiivi vähemmälle. Pohjoismainen puolustusyhteistyö on saanut tämän myötä laajemman roolin Suomen turvallisuuspoliittisessa kuvailussa. Venäjä on osoittanut sotilaallisella toiminnallaan arvaamattomuutta, mikä on jälleen alkanut korostaa Suomen geopoliittisen *toiseuden* olemassaolon käsitystä. Miksi Pohjoismaat ovat tässä suhteessa tärkeässä asemassa? Pohjoismaat nähdään vakaana ja ennakoitavana viiteryhmänä, jonka kanssa kaikki voivat tehdä helposti yhteistyötä. EU:n talouskriisi on luonut selontekojen aiemmasta länsimaistamisnarratiivin tukipylyvästä epävakaa ja epävarman perustan, mitä selonteko osaltaan puoltaa. Venäjän epävarman toiminnan normalisoituminen 2000-luvun puolivälistä alkaen toimii eräänlaisena vastapainona Suomen hakemalle viitekehykselle, korostaen Pohjoismaiden roolia vakaana ja yllätyksettömänä turvallisuusrakennelmana. Tätä tukee esimerkiksi Tiilikaisen ja Salonius-Pasternakin (2011, 52) ajatus siitä, että Pohjoismailla olisi hyvät valmiudet ottaa vastuu ainakin EU-tason Venäjä-politiikasta.

Tästä huolimatta Venäjällä pohjoismainen integroituva yhteistyö (etenkin NORDEFKO) nähdään ainakin jossain suhteessa Suomea Nato-jäsenyyteen valmistavana askeleena.

Vuonna 2012, puoli vuotta ennen käsiteltävän selonteon julkaisua, silloinen Venäjän asevoimien komentaja, kenraali Makarov, arvosteli Suomessa vieraillessaan NORDEFKO:a “Nato-yhteistyönä”, joka voi lopulta johtaa Suomen jäsenyyteen sotilasliitossa luoden näin Venäjälle turvallisuushkan (yle.fi 2012). Presidentti Niinistö oli hetimiten puheen jälkeen julistanut Makarovin antaneen väärän analyysin Suomen Nato-suhteesta. Puheesta nousi muutenkin suhteellisen laaja kohu Suomessa, mutta virallisesti Suomen johto pyrki korostamaan, että Makarov esitti puhtaasti ainoastaan omat mielipiteensä. Oli miten oli, selonteossa ei lopulta kuitenkaan pidetä pohjoismaista yhteistyötä täysin erillään Nato-narratiivista huomauttamalla, että “Suorituskykyjen kehittäminen Pohjoismaiden kesken täydentää myös Naton (...) puitteissa tehtävää suorituskyky-yhteistyötä” (Valtioneuvosto 2012, 68).

Venäläisen kenraalin reaktio ei omalta osaltaan ole yllättävää Venäjän näkökulmasta katsottuna eikä myöskään Suomessa asiasta herännyt kohu. Omien havaintojeni mukaan Makarovin pohjoismaisen yhteistyön suora arvostelu on ensimmäinen kerta kun ainakin 2000-luvulla ulkopuolinen taho arvostelee tätä normaalisti vakaaksi koettua viitekehystä. Suomen kokeman pohjoismaisen identiteetin kannalta tämä on saattanut olla hyvinkin vaikea tilanne. Kuten Whitebrook (2001, 145) huomauttaakin, identiteetti rakentuu tavasta luonnehtia itseään, mihin itsessään vaikuttaa narratiivinen historia, joka on kunkin identiteetin perustana. Makarovin tapauksessa ulkoinen taho on Suomen mielestä käsittänyt väärin halutun kuvan Suomen pohjoismaisuudesta, mikä osaltaan synnytti vastareaktioita valtion taholta. Edelleen tätä voidaan pitää em. kaltaisena häiriönä Suomen identiteettinarratiivissa, mikä on saattanut johtaa esimerkiksi selonteon luomaan kuvaan arvaamattomasta Venäjästä, jonka puheisiin ei välttämättä kannattaisi aina luottaa. Venäjähän ei voisi selvänä toiseutena ymmärtää sitä viitekehystä, johon Suomi kuuluu, koska Venäjä ei itse ole siihen koskaan kuulunut.

3.6.4. Pohjoismainen turvallisuusrakennelma

Lopuksi käsittelen aiemmin sivuamaani pohjoismaista solidaarisuusjulistusta ja siitä kummunnutta selonteon narratiivia, joka vaikuttaa hyvin suurilta osin perustuvan tässä tapauksessa juuri kyseisen julistuksen luomiin puitteisiin. Selonteon narratiivista päätellen solidaarisuusjulistukseen, varsinkin sen avunantolausekkeeseen, asetetaan hyvin paljon arvoa puolustukselliselta näkökannalta.

Suomi pitää tärkeänä, että myös Pohjoismaiden kesken kehitetään edelleen valmiuksia antaa toiselle Pohjoismaalle pyydettyä apua vuonna 2011 yhteisesti hyväksytyn solidaarisuusjulistuksen mukaisesti terrorismin, luonnonmullistusten tai kyberhyökkäysten tapahtuessa. (Valtioneuvosto 2012, 86.)

Hieman tämän jälkeen todetaan, että keskustelua EU:n avunantovelvoitteesta ei ole vielä käynnistetty ja, että “Suomi ottaa politiikassaan huomioon, ettei unionilla ole omaa puolustussuunnittelua eikä yhteisen puolustuksen järjestelyjä” (Valtioneuvosto 2012, 86). Tässä suhteessa pohjoismainen narratiivi eroaa huomattavasti EU:n turvallisuuspolitiikkaan liittyvästä kerronnasta. Tämä on osittain tullut ilmi jo aiemmissa selonteoissa, mutta tällä kertaa selontekoon on laitettu mielenkiintoinen kontrasti aiheiden välille asettamalla ne vierekkäin ikään kuin verrannollisuuden vuoksi. Mielikuvan tekee mielenkiintoiseksi se, että kyseinen verrannollisuus vaikuttaa eräänlaiselta symboliselta narratiiviselta risteykseltä, jossa pohjoismainen puolustusyhteistyö-kerronta on lähtenyt erilleen laajemmasta eurooppalaisesta turvallisuuskehyksestä. Tähän on tietenkin ollut viitteitä jo aiemmin, mutta varsinkin NORDEF:n ja pohjoismaisen solidaarisuusjulistuksen liittäminen keskustelun kontekstiin korostavat mielikuvaa tästä erottelusta.

Yhteisestä avunantolausekkeesta huolimatta, kukin Pohjoismaa kokee yhteistyön hyödyt eri tavalla, mikä tulee ilmi varsinkin pohjoismaisten Nato-jäsenten tapauksissa. Esimerkiksi Norja tavoittelee turvallisuuspoliittisen toiminnan lisääntymistä arktisilla alueilla vastapainoksi Venäjän siellä lisääntyneille intresseille jään alkaessa sulaa. Puolustuksen suhteen, Norja jo omaa Nato-valttikortin. (Forsberg 2013, 1176.) Tämän lisäksi Pohjoismaiden kokemukset yhteisestä solidaarisuudesta puolustusyhteistyön suhteen olivat suhteellisen negatiiviset etenkin toisen maailmansodan aikana, mikä oli yksi syy silloisen puolustusliiton mahdottomuuteen (ibid. 1181). Myöskään läheisempi 2000-luvulla läpiviety Pohjoismaiden yhteinen sotilashelikopterihankintaohjelma ei sujunut kitkattomasti, mikä osoittaa sisäiset vaikeudet kiinteän ja vakaan puolustusryhmittymän muodostamiseen. Varsinkin historiallisten kokemusten heijastus nykyisyyteen on haalistumassa, vaikka ne edelleen vaikuttavat pohjoismaisen yhteistyön taustalla. Asiaa

pohjustaa ainakin pohjoismaisen yhteistyön vahva kansallinen suosio jokaisessa Pohjoismaassa. (ibid.)

Suomessa oltiinkin juuri vuonna 2012 asetettu ensimmäistä kertaa Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) tutkimukseen kansalaisten mielipiteistä Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta kysely kansalaisten suhtautumisesta sotilaalliseen yhteistyöhön Pohjoismaiden kanssa. 91% kansalaisista suhtautui myönteisesti tähän yhteistyöhön, kun taas esimerkiksi EU:n sotilaalliseen yhteistyöhön suhtautui myönteisesti 79%. (MTS 2012, 6.) Heinonen (2011, 149) toteaaakin, että turvallisuuspolitiikkaan liittyvät mielipidemittaukset keskittyvät pääosin kunakin aikana tärkeiksi koettuihin asioihin ja käsitteisiin.

Parhaaksi koettua mallia on tietenkin helppo kannattaa. Analyysissani olenkin jo aiemmin todennut, että pohjoismainen malli on sisäisellä narratiivilla luonnehdittu historiallisesti hyvin poikkeukselliseksi ja menestyneeksi muodoksi, joka on samalla luonut geopoliittisesti yhden rauhallisimmista alueista. Tätä pohjoismaisen mallin korostusta ei paljoakaan säästellä selonteon globaalien turvallisuuden edistämistä kuvaavassa osiossa:

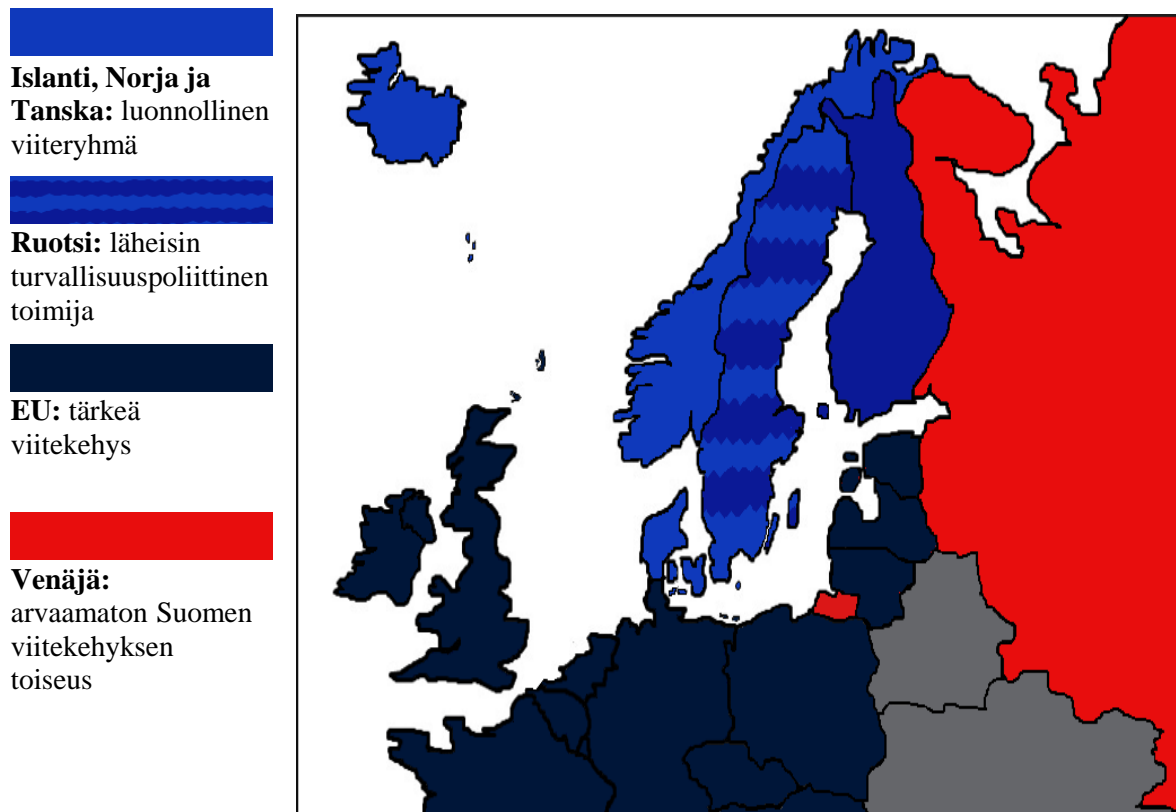
Suomi pyrkii pitämään kansainvälisesti esillä pohjoismaista yhteiskuntamallia, joka on menestynyt ja osoittanut tuloksellisuutensa ja kestäväytensä globaalissa muutoksessa. (Valtioneuvosto 2012, 78.)

Kyseisestä sitaatista kumpuaa jälleen äänensävy, joka näyttäytyy eräänlaisena valopilkuna EU:n talouskriisiin ja Venäjän arvaamattomuuteen liittyvissä kuvauksissa. Samalla tämä herättää mielikuvan Pohjoismaista käsitteenä, joka pysyy kivenkovana muutosten keskellä, vaikka muut turvallisuusrakennelmat sen ympärillä sortuisivat. Rinnastaisin tämän omalta osaltaan analyysini aloittavaan sitaattiin vuoden 1995 selonteosta, jossa pohjoismaista yhteistyötä kirjaimellisesti luonnehdittiin suomalaisen yhteiskunnan ”peruskiveksi”. Tietenkään asia ei luultavasti olisi niin, että pohjoismainen turvallisuusrakennelma selviäisi ympärillä tapahtuvista radikaaleista mullistuksista, mutta tällä tavalla Suomi asetetaan ylpeäksi pohjoismaisuuden edustajaksi, mikä ei jätä oikeastaan mitään tulkintojen varaan. Pohjoismaiden väliltä löytyy tietenkin eroavaisuuksia, mutta eurooppalaisessa tai globaalissa kontekstissa maat näyttävät

hyvinkin samanlaisilta, vaikka pohjoismainen malli onkin vetäytynyt taka-alalle (Forsberg 2013, 1175).

Vertailun vuoksi, Sälenin vuosittaisessa *Folk och Försvar* -konferenssissa vuonna 2012 Ruotsin silloinen puolustusministeri Sten Tolgfors asetti Pohjoismaat enemmän samalle linjalle muiden turvallisuuspoliittisten toimijoiden ja yhteenliittymien kanssa (Tolgfors 2012). Ruotsin turvallisuuspoliittinen suuntautuminen on historiallisesti ollut hyvinkin laaja-alaista mm. pitkäaikaisen Nato-yhteistyön kautta, mikä samalla tukee aiemmin esitettyä huomautusta Ruotsin hegemonian heikentymisestä pohjoismaisen yhteistyön johtovaltiona. Mitä enemmän Ruotsi sisältää turvallisuusnarratiiviinsa laajan (etenkin eurooppalaisen) turvallisuusareenan, sitä enemmän yksittäisen pohjoismaisen yhteistyön merkityksen osoitus alenee. Mutta Ruotsilla saattaa olla enemmän varmuutta tähän kuin esimerkiksi Suomella, kuten sillä on myös varmuutta arvostella Venäjää kärkkäämmin. Tämä osaltaan luo vastavuoroisuutta suhtautumiseen Yhdysvaltoja kohtaan. Tolgfors huomautti samaisessa puheessaan, että “Vaikka transatlanttinen linkki on vahva ja vastavuoroinen, täytyy Euroopan tehdä enemmän herättääkseen Yhdysvaltojen kiinnostus Eurooppaa kohtaan” (ibid.). Käsiteltävänä olevassa selonteossa tuodaan korostetusti esille, että Yhdysvallat on edelleen tärkeä puolustuspoliittinen yhteistyökumppani Suomelle (Valtioneuvosto 2012, 13), eikä narratiivissa näy enää minkäänlaista viitettä siitä, että Yhdysvaltojen merkitys Euroopassa laskisi esimerkiksi sen Aasiaan suuntautumisen takia.

Vuoden 2012 selontekoa edustava kartta (Kartta 6) muistuttaa karkeasti vuoden 1995 selonteon vastaavaa (Kartta 1), sillä Venäjä kuvataan jälleen kirkkaan punaisena. Selonteon osalta Venäjän sotilaallinen aktivoituminen ja arvaamattomuus ovat tärkeimpiä syitä Venäjän länteen lähentymis –narratiivin heikkenemiseen, mikä samalla luo vastakkainasettelua Venäjän ja Suomen oman läntisen viiteryhmän välille. Pohjoismaat esitetään kartassa entistä tummempina, lähentäen niitä Suomen väriä kohden. Tällä Pohjoismaat-painotuksella Suomi pyrkii etäännyttämään itsensä laajemmasta Venäjän ja lännen vastakkainasettelusta, mikä onnistuu lähentymällä Suomen vanhaa luonnollista viiteryhmää etenkin vuoden 2009 pohjoismaisen solidaarisuusjulistuksen nojalla. Tätä korostaa yhteinen puolustusyhteistyö Ruotsin kanssa, mikä ikään kuin kiteyttää Suomen osalta pohjoismaisen turvallisuusrakennelman käytännöllisen osuuden.

KARTTA 6. Suomen läh ympäristön geopoliittinen asetelma vuoden 2012 selonteon narratiivin mukaan. (siniset sävyt = läntinen viiteryhmä, punaiset sävyt = itäinen viiteryhmä)

Viimeisenä esitetty selonteon lainaus koskien pohjoismaisen yhteiskuntamallin menestystä ei ole selonteon viimeinen pohjoismaista viiteryhmää käsittelevä selostus, mutta asetin sen tämän analyysin viimeiseksi, koska se kuvailee mielestäni vaikuttavimmin ja määrätietoisimmin mielikuvaa pohjoismaisesta turvallisuusyhteisöstä, jonka Suomi haluaa tässä tilanteessa antaa. Sitaatti kuvastaa eräänlaista historiallista ympyrän sulkeutumista, tarkoittaen sitä, että Pohjoismaat olisivat aktiivinen ja rauhanomainen kansainvälinen toimija, mutta silti pitää yllä eksklusiivista luonnettaan. Narratiivinen poliittinen identiteetti on narratiiviselta elementiltään eräänlainen tarina julkista esittämistä varten, mutta samalla se on muotoutumassa oleva tarina, joka ei ole liikkumassa kohti ennaltamäärättyä loppua (Whitebrook 2001, 146). Selonteossa pohjoismaisuuden tarina esitetään kuitenkin asiana, jonka turvallisuuspoliittinen asema on ainoastaan parantumassa, kun taas muut yhteistyötoimijat vaikuttavat jotakuinkin epävarmoilta tai epäselviltä.

4. Johtopäätökset

Johdannossa kuvailin kaksi tapahtumaa, joissa on virallisesti pyritty luomaan mielikuvaa turvallisuuspoliittisesti yhtenäisestä Pohjolasta. Ensimmäinen, Suomen pääministerin ilmoitus Pohjoismaiden yhteisen puolueettomuuden tavoittelusta ennusteli tulevaa taivalta pohjoismaisen näennäisen yhtenäisyyden luomiseksi. Toinen tapahtuma, Pohjoismaiden ulkoministerien yhteinen solidaarisuusjulistus tavoitteli tämän yhtenäisyyden säilyttämistä uudella vuosituhanella. Jos edellä käsitellyt selontekoja pidettäisiin ainoana eroteltavana tarinana Suomesta, ne asettaisivat maan siihen viitekehykseen, jota em. tapahtumat alustavat. Aikaisemmin mainitsin, että narratiiveissa on osittain kyse eräänlaisen punaisen langan muodostamisesta. Analyysissäni pyrinkin muodostamaan Suomen pohjoismaisen identiteetin narratiivin punaisen langan, joka voidaan suhteuttaa maan turvallisuusasemaan.

Tutkimuskysymyksenäni oli: Miten Suomen vuosien 1995-2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteissa Suomen turvallisuuspoliittista identiteettiä määritetään pohjoismaisen viitekehyksen kautta muihin turvallisuustoimijoihin? Pohjoismaat osoitetaan jo vuoden 1995 selonteossa Suomen identiteetin perustana, mikä silloin loi erittäin vahvan rajan etenkin Pohjoismaiden ja Baltian maiden välille. Tuore EU-jäsenyys loi Suomelle virallisesti laajan läntisen viitekehyksen, johon Pohjoismaita alettiin osaltaan hyvinkin aktiivisesti sitouttaa. Trendi jatkuu voimakkaasti vuoden 2004 selontekoon asti, minkä jälkeen Pohjoismaat aletaan nähdä kiinteämpänä turvallisuuspoliittisena kokonaisuutena. Etenkin Suomen läheinen yhteistyösuhde Ruotsiin näyttää pysyvän Suomen vakaana turvallisuuspoliittisena linkkinä pohjoismaiseen viiteryhmään. Vuosien 2009 ja 2012 selonteissa Pohjoismaat alettiin erottamaan aiempaa selvemmin eurooppalaisesta turvallisuuskehystä, minkä lomassa myös havaittiin Venäjän sotilaallisen toiminnan muuttuneen entistä arvaamattommaksi. Selontekojen narratiivista voidaankin päätellä, että Venäjän arvaamattomuus ja EU:n sisäiset vaikeudet vahvistivat Suomen pohjoismaista identiteettiä. Suomi alkoi siis palauttaa pohjoismaisen viiteryhmän ominaisuuksia turvallisuuspoliittiseen asemoitumiseensa riippumatta vakiintuneesta laajemmasta Eurooppa keskeisestä turvallisuuspoliittisesta painotuksesta.

Näin ollen analyysini tulokset osoittavat, että vuodesta 1995 alkanut selontekojen kerronta tekee pohjoismaisen yhteistyön suhteen eräänlaisen bumerangiliikkeen. 1990-luvun puolivälistä alkanut eurooppalaisuusinnostus pysytteli selvästi vallitsevana vaikuttimena

selonteoissa, mitä tuki myös Suomen selvä tavoite kansainvälisen vaikutusmahdollisuutensa kasvattamiseen kansainvälisten instituutioiden kautta. EU:n lisäksi Naton ja Yhdysvaltojen läsnäolon takaaminen Pohjois-Euroopassa vaikuttaa olleen jokaisessa selonteossa hyvinkin merkittävässä osassa huolimatta muiden Pohjoismaiden asennoitumisesta tähän. Selonteon osoittaman kansainvälisten tekijöiden merkityksen takia neljä ensimmäistä selontekoa loivat narratiivisesti kuvaa laajemmasta kokonaisuudesta Suomen lähialueena, johon kuuluivat Pohjoismaiden lisäksi muita Itämeren rannikon valtioita ja Venäjä: Pohjois-Eurooppa.

Tämän suhteen Suomen identiteetin äärimmäinen toiseus, Venäjä, olisikin saattanut vielä 2000-luvun alussa mahtua Pohjois-Eurooppa -kokonaisuuteen. Mutta sen 2000-luvun puolivälin jälkeen suorittamat korostetusti epäilyttävät sotilaalliset ja ulkopoliittiset toimet alkoivat vaikuttaa selontekojen narratiiviin Venäjän liittämistä pohjoiseurooppalaiseen kokonaisuuteen tiiviin yhteistyön kautta, vaikka tämä tavoite olikin alkujaan hyvin kaukaa haettu. Geopoliittisesti Venäjä tulee aina olemaan Suomen itänaapuri ja Suomen uuden eurooppalaisen identiteetin avulla se näyttää varsinkin vuoden 2009 selonteossa tukeutuvan Natoon ja Euroopan unionin turvallisuustakuuseen vastatakseen Venäjän uuteen sotilaalliseen epävarmuuteen.

2000-luvun puolivälin jälkeisten selontekojen julkaisuaikaan Suomen turvallisuuspoliittisen aseman eurooppalaistaminen oltiin saatu päätökseen, lähinnä EU:n luoman viitekehyksen puitteiden ansiosta. Tämä johti samalla Suomen aktiivisempaan oman paikkansa etsimiseen globaalissa turvallisuuskokonaisuudessa. Vuoden 2012 selonteko vaikuttaa viimeistään saattaneen Suomen pohjoismaisen turvallisuusnarratiivin bumerangiliikkeen päätökseen ainakin toistaiseksi. Selonteossa Pohjoismaista luotiin jälleen vuoden 1995 selonteon kaltaisesti kuvaa varmana ja vakaana käsitteenä, joka pystyy säilyttämään yhtenäisyytensä sopeutumalla muuttuvaan turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen. Pohjoismaisen yhteiskuntamallin ja yhteisen solidaarisuuden selostus saa entistä enemmän tilaa vuoden 2012 selonteossa, mikä juontuu pohjoismaiden yhteistyön konkreettisesta kehityksestä varsinkin puolustuksen alalla.

Vuosien 1995, 1997, 2001 ja 2004 selonteoissa Suomi siirsi itseään hyvinkin aktiivisesti länteen tuoreen EU-jäsenyytensä puitteissa ja samalla Venäjän ja lännen suhteet vaikuttivat kehittyneen suhteellisen lämpimiksi, kun Venäjää integroitiin tiiviimmin kansainväliseen

yhteisöön. Samalla pohjoismainen turvallisuusyhteistyö jätettiin hieman sivummalle, jotta selonteojen narratiivi kykenisi liittämään Suomen lähialueen kiinteämmin laajempaan eurooppalaiseen kokonaisuuteen. Pohjoismaat ovat myös pääasiassa edustaneet kollektiivisesti pragmaattista puolustusyhteistyötä, joka on painottunut mm. materiaalihankintojen edullisuuteen. Vuoden 2009 selonteossa annettiin ensimmäistä kertaa suoraan ilmi pohjoismaisen yhteistyön turvallisuutta lisäävä merkitys Suomelle. Samalla Venäjän sotilaallinen toiminta oli jälleen muuttunut epävarmaksi lännen silmissä.

Kaikki selonteot painottavat EU:n turvallisuusulottuvuuden olevan Suomen tärkein geopoliittinen viiteryhmä. Tästä tulee kuitenkin viitteitä Suomen oman turvallisuuspoliittisen aseman jatkuvasta etsiskelystä, sillä pohjoismaisen pragmaattisen ja yhtenäisen puolustusyhteistyön uudelleenlainen painottaminen vaikuttaa olevan kytköksissä Venäjän ja lännen suhteiden viilentymiseen, sekä EU:n omien heikkouksien korostumiseen. Painottamalla pohjoismaista identiteettiään Suomi nosti esille kylmän sodan aikaisen mielikuvan Suomen pohjoismaisuudesta, joka painotti puolueettomuutta ja konfliktien rauhanomaista ratkaisua muiden Pohjoismaiden tavoin. Tällä tavalla Suomi pyrki ottamaan etäisyyttä uudesta lännen ja Venäjän välisestä vastakkainasettelusta.

Selonteot ovat luoneet kuvaa Suomesta kiinteästi pohjoismaisena valtiona, joka on kuitenkin vapaa tulkitsemaan asemaansa vapaasti pohjoismaisessa viitekehyksessä. Uusimmassa vuoden 2016 ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa pohjoismaiselle turvallisuusyhteistyölle annetaan kuitenkin suhteellisen vähäinen merkitys ja tässäkin suurimmalta osin Ruotsin ja Suomen kahdenvälinen yhteistyö korostuu merkittävimmin. Alueellinen vakaus on kuitenkin merkillepantavaa tässäkin dokumentissa pohjoismaisen viitekehyksen puitteissa. Osaltaan tämä trendi on varmasti tulevaisuudessa jatkuvaa, sillä Suomen kuuluminen kiinteästi vakaaksi, tutuksi ja rauhanomaiseksi kuvattuun pohjoismaiseen viitekehykseen on pyrkimys vähentää Suomen ja sen itänaapurin, Venäjän, välisiä turvallisuuspoliittisia jännitteitä, joita esimerkiksi Suomen EU-jäsenyys voi toisaalta aiheuttaa. Uusimmassa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa merkillepantavaa on kuitenkin vihjaus pohjoismaisen yhteistyön ominaisuuteen, joka saattaisi yhtä hyvin liittyä puolustusliiton periaatteisiin: ”Yhteisellä toiminnalla korotetaan välikohtausten ja hyökkäysten kynnyksiä” (Valtioneuvosto 2016, 23).

Ukrainan kriisi suhteutettuna Venäjän arvaamattomuuden normalisoitumiseen ovat saattaneet olla tärkeitäkin vaikuttajia puolustusyhteistyön tiivistymiseen entisestään. On myös merkillepantavaa, että tuore selonteko korostaa Pohjoismaiden mahdollisuutta yhteisesti tiivistää suhteitaan Yhdysvaltoihin (Valtioneuvosto 2016, 23). Suomi on näin ollen integroimassa Yhdysvaltoja entistä tiiviimmin kiinni Pohjois-Euroopan turvallisuusrakennelmaan, mikä ei luultavasti ole enää Ruotsillekaan kovinkaan merkittävä ongelma. Ukrainan kriisin läheisyys on osoittanut sotilaallisen konfliktin mahdollisuuden Pohjoismaiden läheisyydessä, mikä osaltaan korostaa selontekojen narratiivista trendiä korostaa pohjoismaista yhteistyötä turvallisuuspoliittisten muutosten vaikutuksesta. Lisäksi EU:n sisäiset ongelmat ovat vaikuttaneet koalitioiden vahvistumiseen tässä laajassa viitekehyksessä, mikä luo uudenlaista painotusta pohjoismaiseen turvallisuusrakennelmaan ja Suomen pohjoismaiseen identiteettiin

Tutkimusaineisto

Valtioneuvosto (1995): Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, Turvallisuus muuttuvassa maailmassa Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995. Web. 18.04.2016

<http://www.defmin.fi/files/246/2513_2143_selonteko95_1_.pdf>

Valtioneuvosto (1997): Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997. Web. 07.12.2015.

<http://www.defmin.fi/files/245/2512_2142_selonteko97_1_.pdf>

Valtioneuvosto (2001): Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001. Web. 07.12.2015.

<<http://www.defmin.fi/files/1147/selonteko2001.pdf>>

Valtioneuvosto (2004): Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004; valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 24.9.2004. Web. 26.02.2016

<http://www.defmin.fi/files/240/2493_2161_Selonteko_2004_1_.pdf>

Valtioneuvosto (2009): Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009. Valtioneuvoston selonteko. Web. 26.02.2016.

<http://vnk.fi/documents/10616/622958/J1109_Suomen+turvallisuus-+ja+puolustuspolitiikka.pdf/ebe78430-c2a9-4e01-8b5a-638fc51871e7?version=1.0>

Valtioneuvosto (2012): Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012. Valtioneuvoston selonteko. Web. 26.02.2016.

<http://vnk.fi/documents/10616/622970/J0512_Suomen+turvallisuus-+ja+puolustuspolitiikka+2012.pdf/b534174a-13bc-4684-beb0-a093be30ce2a?version=1.0>

Lähdeluettelo

Aalto, Pami; Blakkisrud, Helge & Smith, Hanna (2008): *The New Northern Dimension of the European Neighbourhood*. Brussels: Centre for European Policy Studies. Print.

Aalto, Pami; Dalby, Simon & Harle, Vilho (2003): The Critical Geopolitics of Northern Europe: Identity Politics Unlimited, *Geopolitics*, 8:1, s. 1-19. Web. 13.04.2016. <<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14650040412331307682b>>

Agnew, John (2003): *Geopolitics: re-visioning world politics*. London & New York: Routledge. Web. 30.07.2016. <<http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/reader.action?docID=10402269>>

“Alliansfrihet och neutralitet”. *säkerhetspolitik.se*. 14.02.2014. Web. 23.04.2016. <<http://www.sakerhetspolitik.se/Sakerhetspolitik/Svensk-sakerhet/Alliansfrihet-och-neutralitet-/>>

Archer, Clive (1996): The Nordic Area as a 'Zone of Peace'. *Journal of Peace Research*, Vol. 33, No. 4 (Nov., 1996). s. 451-467. Web. 07.12.2015. <<http://www.jstor.org/stable/pdf/424569.pdf?acceptTC=true>>

Arter, David (1999): *Scandinavian politics today*. Manchester & New York: Manchester University Press. Web. 30.07.2016. <<http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/reader.action?docID=10623407>>

“Asevalvonta ja aseidenriisuminen”. *yk.fi*. Web. 18.04.2016. <<http://www.yk.fi/node/472>>

“B. Norwegian Security and Defence Policy”. *regjeringen.no*. 2002. Web. 06.06.2016. <<https://www.regjeringen.no/en/find-document/dep/FD/Handbooks-and-brochures/2002/Norwegian-Defence-Facts-and-Figures-2002/2/id419382/>>

Bergman, Annika (2006): Adjacent Internationalism: The Concept of Solidarity and Post-Cold War Nordic–Baltic Relations. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic*

International Studies Association Vol. 41(1): s. 73–97. Web. 15.04.2016.

<<http://cac.sagepub.com/content/41/1/73.full.pdf+html>>

Brown, Chris: *Borders and Identity in International Political Theory*. Teoksessa Albert, Mathias; Jacobson, David & Lapid, Yosef (2001): *Identities, Borders, Orders: Rethinking International Relations Theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press. Web. 15.03.2016. s. 117-136.

<<http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/reader.action?docID=10151268>>

Browning, Christopher S. (2007): Branding Nordicity, Models, Identity and the Decline of Exceptionalism. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association* Vol. 42(1): s. 27–51. Web. 14.04.2016.

<<http://cac.sagepub.com/content/42/1/27.full.pdf+html>>

Browning, Christopher S. (2008): *Constructivism, Narrative and Foreign Policy Analysis, A Case Study of Finland*. Bern: Peter Lang AG, International Publishers. Print.

Buzan, Barry & Wæver, Ole (2003): *Regions and Powers, The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press. Print.

Busygina, Irina & Filippov, Mikhail: End comment: EU-Russian relations and the limits of the Northern Dimension. Teoksessa Aalto; Pami, Blakkisrud; Helge & Smith, Hanna (toim.) (2008): *The New Northern Dimension of the European Neighbourhood*. Brussels: Centre for European Policy Studies. Print. s. 204-234.

Campbell, David (1998): *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press. Print.

Carr, David (1986): *Time, Narrative and History*. Bloomington: Indiana University Press. Print.

“Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation”. *The Ministry of Foreign Affairs of Russia*. 2013. Web. 15.06.2016. <<http://archive.mid.ru/bdomp/ns->

osndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/869c9d2b87ad8014c32575d9002b1c38!
OpenDocument>

Dahl, Ann-Sofie: Sweden, Finland and NATO: Security partners and security producers. Teoksessa Nurick, Robert & Nordenman, Magnus (2011): *Nordic-Baltic Security in the 21st Century: The Regional Agenda and the Global Role*. Washington, D.C.: Atlantic Council. Print. s. 6-11.

Dalby, Simon & Tuathail, Gearóid Ó (1998): *Rethinking Geopolitics*. London & New York: Routledge. Web. 21.03.2016.

<<http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/reader.action?docID=10054806>>

Dodds, Klaus (2007): *Geopolitics: A Very Short Introduction*. Oxford & New York: Oxford University Press. Web. 22.03.2016.

<<http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/reader.action?docID=10194241>>

“EU Relations with Northern Dimension”. *European Union External Action*. Web. 27.04.2016. <http://www.eeas.europa.eu/north_dim/>

Forsberg, Tuomas (2002): *NATO-kirja*. Helsinki: Ajatus. Print.

Forsberg, Tuomas (2013): The rise of Nordic defence cooperation: a return to regionalism? *International Affairs* 89: 5 (2013). s. 1161–1181. Web. 24.02.2016.

<<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=2&sid=f3ba057bbab1-4095-b6a5-c52fdebebf0d%40sessionmgr114&hid=115>>

Forsberg, Tuomas & Vaahtoranta, Tapani (2001): Inside the EU, outside NATO: Paradoxes of Finland's and Sweden's post-neutrality. *European Security*, 10:1. s. 68-93. Web. 03.12.2015. <<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09662830108407483>>

Græger, Nina: Norway and the EU security and defence dimension: A “troops-for-influence” strategy. Teoksessa Græger, Nina; Larsen, Henrik & Ojanen, Hanna (2002): *The ESDP and the Nordic Countries. Four Variations on a Theme*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs. Berlin: Institut für Europäische Politik. Print. s. 33-89.

Harle, Vilho & Moisio, Sami (2000). *Missä on Suomi? Kansallinen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Tampere: Vastapaino. Print.

Heinonen, Veikko (2011): *Suomalaisen turvallisuuspolitiikan tila: Suomalaisen 2000-luvun alun turvallisuuspoliittisen debatin käsiteanalyttinen tarkastelu*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Web. 25.02.2016.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/36526/Heinonen_Veikko_screen.pdf?sequence=3>

Hentilä, Seppo; Krötzl, Christian & Pulma, Panu (2002): *Pohjoismaiden historia*. Helsinki: Edita. Print.

Jakobsen, Peter Viggo (2007): Still Punching Above Their Weight? Nordic Cooperation in Peace Operations after the Cold War. *International Peacekeeping* 14:4. s. 458-475. Web. 13.06.2016.

<<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13533310701427751>>

Jakobson, Max: Puolueettomuuspolitiikan synty. Teoksessa Suomen sotahistorian komissio (1987): *Suomen Turvallisuuspolitiikka*. Helsinki: Otava. Print. s. 204-222.

Joenniemi, Pertti: Finland in the New Europe, A Herderian or Hegelian project? Teoksessa Hansen, Lene & Wæver, Ole (2002): *European Integration and National Identity: The challenge of the Nordic states*. London & New York: Routledge. Print. s. 182-213.

Karp, Regina: The Conditionality of Security Integration: Identity and Alignment Choices in Finland and Sweden. Teoksessa Knudsen, Olav (2007): *Security Strategies, Power Disparity And Identity: The Baltic Sea Region*. Aldershot, England: Ashgate. Print. s. 45-72.

“Kenraali Makarovin puhe kokonaisuudessaan”. *yle.fi*. 7.6.2012. Web. 12.07.2106.
<http://yle.fi/uutiset/kenraali_makarovin_puhe_kokonaisuudessaan/6169951>

Korhonen, Kaisa: Introduction: The state of Nordic affairs. Teoksessa Tiilikainen, Teija & Korhonen, Kaisa (toim.) (2011): *Norden- Making a Difference? Possibilities for enhanced*

Nordic cooperation in international affairs. The Norden 2020 project report. The Finnish Institute of International Affairs. s. 8-24. Web. 12.08.2016.

<http://www.fiia.fi/assets/publications/FIIA_29_web.pdf>

Koskimies, Tapio (2010): *Puolustuskykyinen valtio vai Ruotsin hälytyskello? Suomen sotilasstrateginen asema kylmän sodan alkuvuosien asiantuntija-arvioissa.* Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulun sotahistorian laitos. Print.

Lehti, Marko: Geopoliittisen mielikuvituksen tutkimus: tilan ja ajan hallinnan politiikka. Teoksessa Harle, Vilho & Moision, Sami (toim.) (2003): *Muuttuva geopoliittikka.* Helsinki: Gaudeamus. Print. s. 110-129.

Leshukov, Igor: Can the Northern Dimension Break the Vicious Circle of Russia-EU Relations? Teoksessa Ojanen, Hanna (toim.) (2001): *The Northern Dimension: Fuel for the EU?* Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs. Berlin: Institut für Europäische Politik. Print. s. 118-141.

Limnéll, Jarno (2009): *Suomen Uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa.* Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulun strategian laitos. Print.

Limnéll, Jarno (2008): *Toimiiko Turvallisuus- ja Puolustuspoliittinen Selontekomenettely.* Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulun strategian laitos. Web. 12.04.2016.

<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74136/StratL4_26.pdf?sequence=1>

Lindqvist, Herman (1992): *Historien om Sverige. Från istid till framtid.* Stockholm: Norstedts. Print.

Lucas, Edward: "Loose Ends and their Virtues": Or, a conceptual non-framework for Nordic-Baltic security cooperation. Teoksessa Nurick, Robert & Nordenman, Magnus (2011): *Nordic-Baltic Security in the 21st Century: The Regional Agenda and the Global Role.* Washington, D.C.: Atlantic Council. Print. s. 3-5.

Lundmark, Martin: Nordic Defence Materiel Cooperation. Teoksessa Huldt, Bo; Ries, Tomas; Mörtberg, Jan & Davidson, Elisabeth (2003): *The New Northern Security Agenda:*

Perspectives from Finland and Sweden. Stockholm: The Swedish National Defence College. Print. s. 207-230.

Luoma-aho, Mika: Valtio geopolitiikan ruumiillistumana. Teoksessa Harle, Vilho & Moisio, Sami (toim.) (2003): *Muuttuva geopolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus. Print. s. 57-73.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, MTS (2012): *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Julkaistu 28.11.2012. Web. 23.02.2016.

<http://www.defmin.fi/files/2244/MTS_tutkimsuraportin_teksti_nettiin_28_11_2012.pdf>

Michel, Leo: Baltic Security: Why the United States (still) cares. Teoksessa Nurick, Robert & Nordenman, Magnus (2011): *Nordic-Baltic Security in the 21st Century: The Regional Agenda and the Global Role*. Washington, D.C.: Atlantic Council. Print. s. 22-26.

Ministry of Foreign Affairs of Denmark (2009): *Annual Report 2008*. Web. 08.08.2016.

<http://um.dk/en/about-us/economy-and-results/~~/media/UM/English-site/Documents/About-us/AnnualReport2008.pdf>

Ministry of Foreign Affairs of Denmark (2010): *Annual Report 2009*. Web. 08.08.2016.

<<http://um.dk/en/about-us/economy-and-results/~~/media/UM/English-site/Documents/About-us/MFAAnnualReport2009.pdf>>

Moisio, Sami: Geopolitiikan viisi olemusta. Teoksessa Harle, Vilho & Moisio, Sami (toim.) (2003): *Muuttuva geopolitiikka*. Helsinki: Gaudeamus. Print. s. 17-35.

Mouritzen, Hans (1995): The Nordic Model as a Foreign Policy Instrument: Its Rise and Fall. *Journal of Peace Research*, vol. 32, no. 1, 1995. s. 9-21. Web. 11.04.2016.

<<http://www.jstor.org/stable/425464>>

Möller, Ulrika & Bjereld, Ulf (2010): From Nordic neutrals to post-neutral Europeans: Differences in Finnish and Swedish policy transformation. *Cooperation and Conflict* 45(4). s. 363–386. Web. 14.04.2016.

<http://cac.sagepub.com/content/45/4/363.full.pdf+html>>

Newman, David: *Boundaries, Borders, and Barriers: Changing Geographic Perspectives on Territorial Lines*. Teoksessa Albert, Mathias; Jacobson, David & Lapid, Yosef (2001): *Identities, Borders, Orders: Rethinking International Relations Theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press. Web. 16.03.2016. s. 137-151.

<http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/reader.action?docID=10151268>>

“Nordic Armaments Co-operation (NORDAC)”. *epicos.com*. Web. 10.05.2016.

<http://www.epicos.com/EPCCompanyProfileWeb/GeneralInformation.aspx?id=20628>>

“Northern Dimension”. *Delegation of the European Union to Russia*. Web. 06.06.2016.

http://eeas.europa.eu/delegations/russia/eu_russia/fields_cooperation/regional_issues/northern_dimension/index_en.htm>

Norwegian Ministry of Foreign Affairs (2009): *Norwegian government action plan for nuclear activities and the environment in northern areas*. Web. 08.08.2016.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/sikkerhetspol/2006til2008atom_miljo_eng.pdf

Ojanen, Hanna (2005): Finland: Rediscovering Its Nordic Neighbours After an EU.

Honeymoon? Security Dialogue, Vol. 36(3): s. 407–411. Web. 26.11.2015.

<http://sdi.sagepub.com/content/36/3/407.full.pdf>>

“Partnership for Peace programme”. *NATO*. Web. 20.04.2016.

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm>

Persson, Göran: POHJOIS-EUROOPPA - Rauhan ja turvallisuuden malli. Teoksessa

Vänskä-Kauhanen, Tarja (toim.) (2002): *Martti Ahtisaari -luentosarja 8.11.2002*.

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Print. s. 13-30.

“Pohjoismaiden neuvoston esittely. Tietoa Pohjoismaiden neuvostosta.” *norden.org*. Web.

07.04.2016. <http://www.norden.org/fi/pohjoismaiden-neuvosto/bag-om-nordisk-raad/tietoa-pohjoismaiden-neuvostosta>>

Raitasalo, Jyri (2010): *Reconstructing Finnish Defence in the Post-Cold War Era*. Helsinki: National Defence University. Print.

Regeringen (2009): *Regeringens proposition 2008/09:140. Ett användbart försvar*. Web. 25.02.2016.

<<http://www.regeringen.se/contentassets/1236f9bd880b495f8a9dd94ce1cb71de/ett-anvandbart-forsvar-prop-200809140>>

Regeringskansliet (1999): *Europas säkerhet - Sveriges försvar*. Web. 04.05.2016.

<<http://www.regeringen.se/contentassets/da710886af2749179621a0bfc4bd28bf/europas-sakerhet---sveriges-forsvar>>

Regeringskansliet (2003): *Vårt militära försvar – vilja och vägval*. Web. 25.02.2016.

<<http://www.regeringen.se/contentassets/c4a196eeca844637b18298a20e30f88c/vart-militara-forsvar---vilja-och-vagval>>

Ries, Tomas: *The New Nordic Security Agenda*. Teoksessa Huldt, Bo; Ries, Tomas; Mörtberg, Jan & Davidson, Elisabeth (2003): *The New Northern Security Agenda: Perspectives from Finland and Sweden*. Stockholm: Swedish National Defence College. Print. s. 21-58.

Ries, Tomas & Hagelstam, Axel (2001): *Sweden and Finland: Security Perceptions and Defence Policy*. Helsinki: National Defence College, Department of Strategic and Defence Studies. Print.

Sarkonen, Niina (2008): Alexander Stubb: "EU tarvitsee kaksi idänpolitiikkaa".

Ulkopolitiikka-lehti nro. 4/2008, 08.12.2008. Web. 12.08.2016.

<http://www.ulkopoliikka.fi/artikkeli/388/alexander_stubb_eu_tarvitsee_kaksi_idanpolitiikka/>

Sivonen, Pekka: *Finland's Security and Defence Policy in The Post-Cold War World*.

Teoksessa Huldt, Bo; Ries, Tomas; Mörtberg, Jan & Davidson, Elisabeth (2003): *The New*

Northern Security Agenda: Perspectives from Finland and Sweden. Stockholm: Swedish National Defence College. Print. s. 139-152.

Smith, Hanna: Russia: The Great Power in the New Front Line. Integration or Confrontation. Teoksessa Bogatyrev, Sergei (2005): *Russia takes Shape: Patterns of Integration from the Middle Ages to The Present*. Helsinki: The Finnish Academy of Science and Letters. Print. s. 235-266.

Strang, Johan (2012): *Nordiska Gemenskaper: En vision för samarbetet*. København: Nordiska rådet 2012. Web. 12.08.2016. <<http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:702589/FULLTEXT01.pdf>>

“Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009.” *Valtioneuvoston kanslia*. 2009. Web. 11.04.2016. <<http://vnk.fi/julkaisu?pubid=3738>>

“The basics about NORDEFECO.” *nordefco.org*. Web. 04.07.2016. <http://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco>

“The Nordic declaration on solidarity”. *regjeringen.no*. Web. 05.07.2016. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/nordisk-samarbeid/the_nordic_declaration_on_solidarity.pdf>

“Tietoa yhteistyöstä. Tietoa Norden-yhdistyksistä ja Norden-yhdistysten liitosta.” *norden.org*. Web. 07.04.2016. <<http://www.norden.org/fi/om-samarbejdet-1/organisaatiot-ja-laitokset/norden-yhdistykset/tietoa-norden-yhdistyksista-ja-norden-yhdistysten-liitosta>>

Tiilikainen, Teija: A Finnish Perspective on European Security. Teoksessa Hudlt, Bo; Ries, Tomas; Mörtberg, Jan & Davidson, Elisabeth (2003): *The New Northern Security Agenda*. Stockholm: Swedish National Defence College. Print. s. 307-317.

Tiilikainen, Teija & Salenius-Pasternak, Charly: Norden in an integrated Europe. Teoksessa Tiilikainen, Teija & Korhonen, Kaisa (toim.) (2011): *Norden- Making a Difference? Possibilities for enhanced Nordic cooperation in international affairs*. The

Norden 2020 project report. The Finnish Institute of International Affairs, Helsinki. s. 40-52. Web. 12.08.2016. http://www.fiia.fi/assets/publications/FIIA_29_web.pdf

Tolgfors, Sten (2012): *Folk och Försvar*. Web. 12.08.2016.
<<http://www.folkochforsvar.se/rikskonferensen.html?file=files/dokument/2012/rikskonferensen/Sten%20Tolgfors%20-%20tal.pdf>>

Trägårdh, Lars: Sweden and the EU. Welfare state nationalism and the spectre of 'Europe'.
Teoksessa Hansen, Lene & Wæver, Ole (2002): *European Integration and National Identity: The challenge of the Nordic states*. London & New York: Routledge. Print. s. 130-181.

Tunander, Ola: Norway, Sweden and Nordic Cooperation. Teoksessa Heininen, Lassi & Lassinantti, Gunnar (toim) (1999): *Security in the European North - from 'Hard' to 'Soft'*. Rovaniemi: Arctic Centre, University of Lapland. Stockholm: The Olof Palme International Center. Print. s. 39-48.

Tuomioja, Erkki (2004): *Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka anno 2004 : puheenvuoro*. Helsinki: Tammi. Print.

“Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa. Euroopan Unionin turvallisuusstrategia”. *Eurooppa-neuvosto, Euroopan unionin neuvosto*. 2003. Web. 19.05.2016. <<https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIFI.pdf>>

Valtioneuvosto (2016): *Hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko*. Web. 11.08.2016.
<<http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=159271&GUID={B084DC8B-BF65-4B64-A1A7-7E5E108F0753}>>

Visuri, Pekka (2010): *Maailman muutos ja Suomi*. Jyväskylä: WSOYpro.

“Vårt framtida försvar”. *Regeringen*, 2004. Web. 04.06.2016.

<<http://www.regeringen.se/contentassets/6a2fe3ec956f4f65983e507614adec32/proposition-2004055---vart-framtida-forsvar>>

Whitebrook, Maureen (2001) *Identity, Narrative and Politics*. London & New York: Routledge. Print.